

TİB

Tüm İktisatçılar Birliği
Yayınları no: 9

GÜNÜMÜZDE
EMPERYALİST
SÖMÜRÜ
MEKANİZMASI

Genişletilmiş 2. Baskı

Genişletilmiş İkinici Baskı: 1976
Eriş Yayınları, Nisan 2006

TÜM İKTİSATÇILAR BİRLİĞİ YAYINLARI
NO : 9

Sayfa düzeni ve EK TABLO'lar Eriş Yayınları tarafından hazırlanmıştır. Nisan 2006.

erisyay@kurtuluscephesi.org
<http://www.kurtuluscephesi.com>
<http://www.kurtuluscephesi.net>
<http://www.kurtuluscephesi.org>

İÇİNDEKİLER

9	ÖNSÖZ
12	GİRİŞ
20	I. GÜNÜMÜZDE EMPERYALİST SÖMÜRÜ ŞEMASI
21	II- TİCARET YOLUYLA SÖMÜRÜ
30	1- Az gelişmiş Ülkelerde Üretilen Mal ve Hizmetlerin Değerlerinin Altında Fiyatlarla Satın Alınması
38	2- Az Gelişmiş Ülkelere Değerlerinin Üstünde Fiyatlarla Mal ve Hizmet Satılması
47	III- YATIRIM YOLUYLA SÖMÜRÜ
47	a) Genel Olarak Yatırımlar
49	b) Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Yatırımlar
50	c) Ulusal Kurtuluş Savaşı Sonrası
51	d) II. Dünya Savaşı Sonrası
62	IV - BORÇ VERME YOLUYLA SÖMÜRÜ
67	SONUÇ
69	EMPERYALİZM VE EMEKÇİ SINIF VE TABAKALAR
72	EK-I
72	TÜRKİYE'DE ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE VE ONUNLA BÜTÜNLEŞMİŞ YERLİ SERMAYENİN ORTAK YATIRIMLARI
87	EK TABLOLAR
99	Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması Soruları

GÜNÜMÜZDE
EMPERYALİST SÖMÜRÜ
MEKANİZMASI

T.İ.B. ARAŞTIRMASI

ÖNSÖZ

Türkiye 1960'lardan beri "kahrolsun emperyalizm", "kahrolsun emperyalistler ve yerli ortakları" sözleriyle çalkalanıyor; yüzbinlerce insan yaşamlarını her geçen gün daha da dayanılmaz bir hale getiren emperyalistler, emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgan ve toprak ağalarına karşı mücadeleye giriyor; binlerce emekçi ve yurtsever, insanın insanı sömürdüğü bir düzenin sona ermesi için mücadele ettiklerinden hapse atılıyor, işkencehanelerden geçiriliyor, kurşunlanıyor.

Bütün bu olanlar üç-beş kişinin diğerlerini aldatmasının, "kafakola almasının" mı sonucudur? Üç-beş profesörü üniversitelerden atmak bu mücadeleyi durdurmak için yeterli midir? Sekiz-on kişiyi "temizlemek" bu hareketleri durdurabilir mi? Kocaman bir HAYIR. Bu hareketler sınıf mücadelesinin ürünüdür, çeşitli sınıfların yaşam ve ölüm mücadelesinin bir parçasıdır, maddi temelleri vardır. Bu hareketlerin sona ermesinin tek yolu bu maddi temel, yani ^[sayfa 7] sömürünün sona ermesidir. Ölenlerin, hapse atılanların

yerini yenileri alır. “Kahrolsun emperyalistler”, “kahrolsun emperyalistlerin yerli ortakları”, “kahrolsun sömürü düzeni” sloganları sömürü sona erinceye dek fabrikalarda, tarlalarda, okullarda, meydanlarda, hapishanelerde, çınlayacaktır.

Günümüz Türkiye’inde emperyalistler, ve emperyalistlerin bütünleştikleri yerli tekелci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının oluşturduğu küçük bir azınlık tüm emekçi sınıf ve tabakaları, yani işçi sınıfını, topraksız ve az topraklı yoksul köylüleri, kırsal alanlardaki küçük üreticileri, kentlerdeki esnaf, zanaatkar ve memurları sömürmektedir. Bu sömürü sürdüğü sürece de bu sınıfların bu azınlığa karşı verdiği mücadele devam edecek, hızlanacaktır.

Türkiye’de dışa bağımlı kapitalist üretim biçimi egemendir. Diğer üretim biçim ve şekilleri ikincil önemdedir. Sömürücü hakim ittifak için belirleyici güç emperyalistler ve bütünleştikleri yerli tekелci burjuvazidir. Yani Türkiye’de belirleyici sömürü, emperyalistlerin ve bütünleştikleri yerli tekелci burjuvazinin ortaklaşa uyguladığı sömürüdür; bir taraftan emperyalistler (uluslararası tekелci burjuvazi), diğer taraftan yerli tekелci burjuvazi başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakaları sömürmektedir. Yani emperyalistlere karşı verilecek mücadele yerli tekелci burjuvaziye karşı verilecek mücadeleden, yerli tekелci burjuvaziye karşı verilecek mücadele emperyalistlere karşı verilecek mücadeleden ayrılmaz. Bu ki sömürücü sınıfın bütünleşmesi ve sömürülerini tam bir bütünlük içinde yürütmeleri sonucu, bunlara karşı [sayfa 8] yürütülecek mücadele de bir bütündür. Yani “önce emperyalistleri kovacağız, daha sonra yerli sömürücülerle uğraşacağız” şeklinde bir yaklaşım, günümüzün gerçeklerini bilmemekten kaynaklanan yanlış bir görüştür. Emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekелci burjuvazi ile büyük tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının sömürü ve diktasına karşı verilen mücadele ile emperyalist sömürü ve diktaya karşı verilen mücadele bir ve aynı sürecin birbirinin içine geçmiş iki yönüdür. Bu süreç ise, tüm sömürünün ortadan kalktığı bir düzenin kurulması yolunda ilk adımlar olacaktır.

Biz bu çalışmada emekçi sınıf ve tabakalarla emperyalistler arasındaki uzlaşmaz gelişkinin maddi temelini ele aldık, çeşitli slogan ve formülasyonların dayandığı ilişkileri Türkiye’nin somut şartları çerçevesinde açıklamaya çalıştık. Bu yazı, Tüm İktisatçılar

Birliği'nin çeşitli konularda yaptığı incelemeler sonucunda, emperyalizmin azgelişmiş ülkeleri ne yollarla sömürdüğünü derli toplu ve anlaşılır bir biçimde şematize etmeyi amaçlamaktadır. Aslında emperyalist sömürü bir bütündür. Bir alandaki faaliyet diğer alanlardaki sömürünün daha etkin bir şekilde sürdürülmesine yardımcı olur. Emperyalizmin azgelişmiş ülkeleri smrme yollarının şematize edilmesinin amacı, günümüzde bu konuda geliştirilen farklı yöntemleri açıklamak, meselenin boyutlarını belirlemektir. Kaçınılması gereken yanlış, günlük yorumlarda konuyu şematize etmenin yarattığı mekanik yaklaşıma saplanarak, emperyalist sömürünün ve yerli hakim sınıfların sömürüsünün bir bütün olduğunu gözlerden kaırmaktır. [sayfa 9]

GİRİŞ

“Emperyalizm, dünya ekonomisinin gelişiminde bir aşama olarak tanımlanabilir. Bu aşamada a) endüstri malları için olan dünya pazarında ileri kapitalist ülkeler rekabet halindedir; b) tekелci sermaye, hakim sermaye şeklidir; c) birikim sürecinin zıtlaşmaları öyle bir derecede olgunlaşmıştır ki, sermaye ihracı dünya ekonomik ilişkilerinin göze batan özelliğidir. Bu temel ekonomik koşulların bir sonucu olarak iki özellik daha ortaya çıkmıştır; d) dünya pazarında birbirinin ardı sıra, boğaz boğaza düşmanlık ve uluslararası tekелci birleşmelere yol açan ciddi rekabet; ve e) dünyanın “işgal edilmiş” yerlerinin önde gelen kapitalist güçler (ve onların uyduları) tarafından paylaşılması.” (*Kapitalist Gelişme Kuramı*, Paul Sweezy)

Emperyalizm, kapitalizmin tekелci aşamasıdır, sermayenin sadece işçi sınıfını değil, aynı zamanda tüm emekçi kitleleri ve özellikle az gelişmiş ülkelerin, emekçi sınıf ve tabakalarını sömürdüğü aşamasıdır. Emperyalizm, kapitalizmin bütün ilerici niteliğini ^{[sayfa} 10] yitirdiği, üretici güçlerin gelişmesine tam bir engel teşkil etme-

ye başladığı ve bu nedenle sürekli ve genel bir bunalıma girdiği, iktisadi özü tekeller olan en son aşamasıdır. Yani emperyalizm, kapitalizmin refah dönemlerinin ancak savaşlar ve (buhar makinası, demiryolu ve otomobil gibi) son derece büyük yeni pazarlar açan ve 1920'lerden beri pek görülmeyen önemli yeniliklerle sağlanabildiği aşamasıdır. Bu son aşama, aynı zamanda kapitalizmin bir dünya ekonomisi oluşturduğu, dünya pazarlarının önde gelen kapitalist güçlerle paylaşıldığı ve bu sürecin sonucu olarak geri bıraktırmışlık sürecine giren ülke emekçi sınıf ve tabakalarının bu kapitalist güçler tarafından yoğun bir şekilde sömürüldüğü aşamadır. İşçi sınıfı önderliğinde bütün emekçi sınıf ve tabakaların sömürüye son verecekleri aşamadır.

Emperyalizmin günümüzdeki sömürü mekanizmasını ve stratejisini anlamak emperyalizmin başlangıcından bugüne dek geçirdiği değişik evrelerin özelliklerini iyi incelemekle mümkündür. Bu nedenle emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının I. ve II. dönemlerinin özelliklerini (ve bu değişik evreleri belirleyen farkları) kısaca vurgulamakta yarar görüyoruz.

Emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının I. evresi kapitalizmin kendi iç dinamiği ile gelişerek ekonomiye tekellerin ve tekelci sermayenin hakim olduğu ve dünyanın önde gelen emperyalist güçler tarafından paylaşıldığı, sermaye ihracının özel bir önem kazandığı ve uluslararası tekelci kapitalist birliklerin ortaya çıktığı 1900'lerin başlarında başlar. Bu sosyal devrimler çağının objektif koşullarının olduğu ^[sayfa 11] emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının ilk evresidir. Bu dönem emperyalistlerarası I. yeniden paylaşım savaşı içerisinde, özel olarak 1917 Rus devrimi ile ilk sosyalist devletin ortaya çıkışına kadar devam eder.

Emperyalizmin genel ve sürekli bunalımının II. evresi ise sistemin işleyiş biçiminde yeni değişiklikler ve özelliklerin olduğu bir dönemdir. Bu dönemde 1917 devrimiyle ilk sosyalist devletin kurulmasıyla birlikte kapitalizme karşı ilk sürekli alternatifin ortaya çıkması ve ulusal kurtuluş savaşlarının ortaya çıkıp hızlanması ve buna bağlı olarak savaş sonrası kısa nispi refah döneminden sonra pazar daralması ve 1929-1933 büyük buhranının etkisinin büyük olması, böylece tekellerin devletle bütünleşmesi ve devletin ekonomiye daha fazla müdahalesinin olduğu tekelci devlet kapitalizminin ortaya çıkışı (hatta bazı ülkelerde faşizm) ve emperya-

listlerarası güç dengesinin değişmesi (ABD' nin İngiltere'den daha güçlü hale gelişi) bu dönemin başlıca özellikleridir. Bu dönem II. Paylaşım savaşının sonuna (1945) kadar sürer.

Ayrıca emperyalizmin genel bunalımının I. ve II evrelerinde emperyalist sömürü mekanizmasında (ticaret, yatırım, borç) ticaret yoluyla sömürü direk yatırımlar yoluyla sömürüye oranla daha ağırlıklıydı. Bu dönemlerdeki yatırımlar genellikle hammadde kaynaklarına ve alt yapıya (demiryolu gibi) yönelik, pazarı yatay olarak genişletmeye yönelik yatırımlardır.

Emperyalizmin sömürü yöntemlerini genel olarak ticaret yoluyla sömürü, yatırımlar yoluyla sömürü ve borçlar yoluyla sömürü başlıkları altında toplayabiliriz. [sayfa 12] Bu sömürü yöntemleri emperyalizmin bütün bunalım dönemlerinde geçerli olup bunalım dönemlerini belirleyen özellikler sömürü yöntemlerinin değişmesi olmayıp, bu sömürü yöntemleri arasındaki görece ağırlığın değişmesi, emperyalistlerarası ilişkilerin değişmesi ve kapitalizme karşı sürekli bir alternatifi oluşturur.

Emperyalizmin sömürü yöntemlerinde II. Dünya Savaşı'ndan sonra öde hiçbir değişiklik olmamıştır. Emperyalist sömürü genel anlamda emperyalizmin genel bunalımının bütün dönemlerinde aynıdır. Bunalım dönemlerini birbirinden ayıran temel kıstas, emperyalist sömürü yöntemlerinin farklılığı değil, emperyalist sömürü yöntemlerinin görece ağırlığının değişmesi ve emperyalistler arasındaki ilişkilerde meydana gelen değişikliklerdir. Örneğin, emperyalizmin genel bunalımının I. ve II. dönemlerinde borç vermenin önde gelen amacı faiz geliri iken, günümüzde bir taraftan genel olarak emperyalist-kapitalist sistemden kopmaların önlenmesi, diğer taraftan diğer emperyalist sömürü yöntemlerinin pekiştirilmesidir.

Bu açıdan baktığımızda II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist ülkeler arasındaki ilişkilerde ve az gelişmiş ülkelerin sömürülmesinde uygulanan yöntemlerin görece ağırlığında değişiklikler olmuş, bu değişiklikler sonucunda bu dönemdeki buhranların niteliğinde değişiklikler meydana gelmiştir.

Emperyalizmin genel bunalımının III. döneminde, II. Dünya Savaşı sonrası meydana gelen ekonomik ve politik değişimler sonucu, daha evvel emperyalizmin işbirlikçisi durumunda olan komprador burjuvazinin, emperyalistlerle ortak yatırım ve/veya,

patent, lisans, [sayfa 13] teknolojik know-how gibi yollarla bütünleşip, gelişmesi olgusu emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci bir burjuvazinin oluşmasını ve egemen ittifak içinde emperyalizmle olan güçlü ilişkisinden dolayı azgelişmiş ülkelerin sosyo-ekonomik-politik gelişimine damga vurmasını sağladı. Bu dönemde emperyalizm azgelişmiş ülkeler açısından gerek kendisiyle bütünleştiği yerli tekelci burjuvazi ile birlikte yaptığı ortak yatırımlar ve/veya teknolojik know-how, patent, lisans yoluyla geliştirdiği ve güçlendirdiği denetimi ve II. Dünya savaşı sonrası büyük bir hız kazanan, sermayenin uluslararasılaşması, ve ekonomik-politik-askeri uluslararası sürekli resmi örgütler yoluyla aynı zamanda içsel bir olgu haline gelmiştir.

Emperyalizm, genel bunalımının üçüncü döneminde azgelişmiş ülkeler açısından artık aynı zamanda içsel bir olgu olmuştur. Bütünleşerek geliştirdiği yerli tekelci burjuvazi ve işbirliğine girdiği büyük tefeci-bezirgan ve toprak ağaları ile hakim ittifak içindedir. Emperyalistler ve yerli sömürücü ortaklarının sömürsü kentlerde olduğu gibi kırsal alanlarda da yaygınlaşır ve yoğunlaşır. Azgelişmiş ülkelerde, emperyalizmin ve emperyalizmin ortağı yerli sömürücü sınıfların çıkarı doğrultusunda çarpık bir sanayileşme gerçekleşir. Azgelişmiş ülkelerde emperyalizmin denetim ve güdümlünde bir kapitalist üretim biçimi egemendir; işçi sınıfı nicelik ve nitelik olarak gelişir; emperyalist-kapitalist sistem işsizlik ve pahalılık yaratarak diğer bütün emekçi sınıf ve tabakaları da uzlaşmaz bir çelişki ile karşısına alır. Azgelişmiş ülkeler açısından döneme damgasını vuran özellikler bunlardır. [sayfa 14]

Emperyalizmin genel bunalımının çeşitli evrelerinde de buhranlarda bir değişiklik görülmektedir. II. Dünya Savaşından sonra buhranlar daha yumuşaklaşmış, fakat daha da bir süreklilik kazanmıştır. Nitekim II. Dünya Savaşı'ndan önce burjuva ekonomi literatüründe "depresyon" denilen buhranlara savaştan sonraki dönemde "durgunluk" adı verilmektedir. Tekelci devlet kapitalizminin ve sermayenin uluslararasılaşmasının vardığı düzey sonucu, buhranların sıklığı artmış, dalgalanmanın boyutları küçülmüştür.

Emperyalist-kapitalist sistemin girdiği son bunalımda ise bir değişiklik söz konusudur: Fiyat artışları bunalımla bir arada gelişmektedir. Halbuki 1957-58 bunalımına kadar buhranlarda genel fiyat düzeyi düşmekte idi. İlk kez II. Dünya Savaşı'ndan sonra

en önemli bunalım olan 1957-58 bunalımında üretimde ve istihdamda büyük bir düşüş ile genel fiyat düzeyinde bir artış bir arada görülmüştür.

Bunun önemi nedir? Bunalımların fiyatların düşmesiyle bir arada görüldüğü durumlarda, bunalımdan kurtulmanın yolu devlet harcamalarının (askeri harcamalar dahil) arttırılmasıdır. Böylece toplam talep artacak, stoklar eriyecek, üretim yeniden hızlanacak, istihdam oranı yükselecek ve ekonomi yeniden canlanacaktır. 1929 Büyük Buhranı'ndan kurtuluşun ana yollarından biri bu uygulama olmuştur. Bugün ise bu uygulama, mevcut duruma bir çözüm getirmeyecek, aksine sorunların boyutlarını büyütecektir. Hükümet harcamalarının arttırılması enflasyon hızını arttıracak, enflasyon hızının artması ise bunalımı derinleştirecektir. Emperyalist ülkelerdeki bu bunalım ise, ister istemez, emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'ye de yansacaktır. [sayfa 15]

A.B.D. ekonomisinin geçirdiği önemli buhranlar ve uzunlukları şöyledir:*

A.B.D. ekonomisinin geçirdiği önemli buhranlar ve uzunlukları şöyledir:		
İç Savaş sonrası buhran	1865-68	3
Buhran	1874-79	5
Buhran	1893-97	4
Buhran	1907	1
Savaş sonrası buhran	1920-22	2
Büyük buhran	1929-33	4
"Durgunluk"	1948-49	11
"Durgunluk"	1953-54	13
"Durgunluk"	1957-58	9
"Durgunluk"	1960-61	9
"Küçük Durgunluk"	1967	
"Durgunluk"	1969-70	12

İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra görülen "durgunlukların" özellikleri şöyledir:

1948-49 durgunluğu: Endüstri üretimi % 9 düştü, işsizlik % 7.9'a çıktı. Toptan eşya fiyatları % 7, tüketici fiyatları % 2 düştü.

* ABD ekonomisine ilişkin buhranların NBRA tarafından hesaplanmış bütünsel tablosu için bkz. EK TABLO: I. [Eriş Yayınlarının notu.]

1953-54 durgunluğu: Endüstri üretimi % 8 düştü. İşsizlik oranı % 6.1'e yükseldi. Fiyatlarda bir değişme yok.

1957-58 durgunluğu: Endüstri üretimi % 13 düştü. İşsizlik oranı %7.5'e çıktı. Fiyatlar arttı.

1960-61 durgunluğu: Endüstri üretimi % 6 düştü. İşsizlik oranı % 7.1.

1969-70 durgunluğu: Endüstri üretim % 7 düştü. İşsizlik oranı %6.1. Fiyatlar % 6 arttı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalist-kapitalist sistemi etkileyen önemli değişiklikler oldu. [sayfa 16]

Elektronik, kimya, atom enerjisi, vb. alanlarında "bilimsel ve teknolojik devrim" şeklinde isimlendirilen büyük bir atılım görüldü. Bunun sonucunda üretkenlik ve pazara sürülen mal miktarı büyük ölçüde arttı.

Sermayenin merkezileşmesi ve ona bağlı olarak da yoğunlaşması arttı, eskiden faaliyetleri genellikle bir tek mal ve ülkeyle sınırlı kalan şirketlerin ağır bastığı ekonomi, yerini çokuluslu denilen ve kârını bütün dünya ölçüsündeki faaliyetleri çerçevesinde azamileştiren şirketlere bıraktı. Buna bağlı olarak da uluslararası işbölümü ve işbölümünün sonucu olan karşılıklı bağımlılık arttı. Bunun bir sonucu ise emperyalist-kapitalist sistemin daha da has-saslaşması, sistemin herhangi bir yerinde meydana gelen aksaklığın süratle bütün sisteme yansması oldu.

Diğer taraftan sosyalist bloka yeni katılmalar oldu, dünyanın üçte birini kapsayan bir sosyalist sistem oluştu. Buna ek olarak, sosyalistlerin veya küçük burjuvaların önderliğindeki ulusal kurtuluş savaşları sömürge sisteminin parçalanmasına yol açtı.

II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde emperyalist tekellerin tekel fiyatlarıyla satması gereken mal miktarı artarken emperyalist-kapitalist sistem mutlak anlamda daraldı.

Bütün bu gelişmeler sermayenin uluslararasılaşma sürecinde yeni bir aşama ortaya çıkardı. Bu yeni aşamada emperyalist tekeller arasındaki çelişkiler daha da keskinleşmiştir, emperyalist buhran daha da derinleşmiş ve yoğunlaşmıştır; fakat dünya sosyalist hareketinin ve çokulusluluk olgusunun gelişimi [sayfa 17] emperyalist tekellerin kendi aralarındaki çelişkileri askeri plana yansıtılmalarını önlemektedir.

Bugün azgelişmiş ülkelerin emekçi halklarının karşısında genel

olarak uluslararası tekeli sermaye ve bununla bütünleşmiş olan yerli tekeli sermaye vardır. Uluslararası tekeli sermaye içindeki çelişkiler daha keskindir, fakat bu çelişkilerin üçüncü bir yeniden paylaşım (dünya) savaşıyla geçici olarak çözümlenememesi, çelişkilerin daha da keskinleşmesine, emperyalist-kapitalist sistemin içinde bulunduğu genel bunalımın daha da derinleşmesine yol açmaktadır.

Sermayenin uluslararasılaşma sürecinin yeni aşaması üç direk üzerine kurulmuştur:

1) Çokuluslu tekeller, sermayenin birikiminde yeni bir aşama olarak ağırlık kazanmıştır, emperyalist-kapitalist sistemde egemen olan tekeller kârlarını bütün dünyadaki faaliyetleri çerçevesinde azamileştirmektedir.

2) Dünya Bankası, Uluslararası Para Fonu, vb. bütün emperyalist ülkelerin ortaklığında kurulan, resmi ve sürekli nitelikte kuruluşlar olup emperyalizmin genel bunalımının içinde olduğumuz evresine özgü bir olgudur ve bir bütün olarak emperyalist blokun az gelişmiş ülkelere karşı uygulayacağı sömürünün yoğunlaştırılması için çalışır.

3) NATO, CENTO, SEATO, vb. gibi kuruluşlarsa bir taraftan sosyalist ülkelere, diğer taraftan emperyalist ülkelere ve az gelişmiş ülkelerdeki sosyalist hareketlere karşı genel olarak emperyalist-kapitalist sistemin saldırgan askeri örgütleridir. [sayfa 18]

Bütün bu gelişmeler sonucunda, emperyalist tekellerin pazar ihtiyacı artmış, aşırı şekilde hassaslaşmış, (savaş teknolojisindeki gelişmeler, dünya sosyalist hareketinin ve ulusal kurtuluş hareketlerinin gücü ve sermayenin uluslararasılaşmasının yüksek düzeyi nedeniyle) ekonomik düzeydeki kendi iç çelişkilerini askeri plana yansıtarak geçici bir çözüm ve rahatlama ulaşılamayan bir emperyalist-kapitalist sistem ortaya çıkmıştır.

Türkiye bu sistemin bağımlı ülkelerinden, Türkiye halkı bu sistemin sömürülen halklarından biridir. Emperyalist-kapitalist sistemdeki gelişmeler Türkiye'ye de yansır ve Türkiye halkının kaderi emperyalistlerin ve bir avuç yerli sömürücünün çıkarı doğrultusunda çizilir. Emperyalistler bu sömürülerini sürdürmek için kendi denetimleri altında geliştirdikleri yerli tekeli burjuvazi ile bütünleşmekte ve tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının en büyükleri ile işbirliğine gitmektedir.

Batı bugün emperyalizmin genel bunalımında yeni bir çöküntü geçirmektedir. 1957-58 buhranında başlayan yeni bir özellik, yani işsizliğin artması ve tekelci sermayenin malları için olan talebin düşmesinin yanı sıra fiyatların artması özelliği belirleyici olgu olmuştur. Burjuva iktisatçıları ne yapacaklarını bilemez bir haldedirler. Bir taraftan fiyatlar artmakta, diğer tarafta talep düşmekte ve işsizlik artmaktadır. Uluslararası tekelci sermayenin (emperyalizmin) artık geri çekilecek mevzileri, kaybedebilecek tek karış toprağı kalmamıştır, ama geri çekilmeye zorlanmaktadır. Emperyalizm bir batağı düşmüştür, bataktan kurtulmak için çırpındıkça batağı daha fazla batacaktır. Bu son çırpınışlardan biri buhranı azgelişmiş ülkelere [sayfa 19] aktarmak, buhranın maliyetini giderek artan bir ölçüde azgelişmiş ülkelerin emekçi halklarının sırtına yüklemeye çalışmak olacaktır. Bu ise bir çözüm yolu olmaktan uzaktır. Derinleşen ekonomik buhran kitlelerin ekonomik-demokratik ve politik mücadelelerini daha da geliştirecek, bütün emekçi sınıf ve tabakalar emperyalist-kapitalist sistemin kokuşmuşluğunu yaşayacaktır. Emperyalizmin ve yerli ortaklarının (yerli tekelci burjuvazi ve tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının en büyükleri) bu son çırpınışları onları batağı daha fazla gömecek, sonlarını getirecektir. [sayfa 20]

I- GÜNÜMÜZDE EMPERYALİST SÖMÜRÜ ŞEMASI

Emperyalist sömürü mekanizması şu şekilde şematize edilebilir:

I- Ticaret Yoluyla Sömürü

1Az gelişmiş ülkelerde üretilen mal ve hizmetlerin değerlerinin altında fiyatlarla satın alınması.

AHammmaddeler

BKüçük üreticilerin ürünleri

Cİşgücü (yurtdışındaki işçiler ve beyin göçü)

2Az gelişmiş ülkelere değerlerinin üstünde –tekel fiyatlarıyla– mal ve hizmet satılması;

AMal satışı (hammadde, yarı-mamul yatırım malı)

BHizmet ve bilgi satışı (ulaştırma, müşavirlik hizmetleri ve teknoloji transferi)

II- Yatırım Yoluyla Sömürü

1İmalat sanayii yatırımları (montaj, taşaron ve dayanıksız tüketim malları sanayilerinin kurulması), [sayfa 21]

2Doğal kaynakların sömürülmesi

3Banka ve sigortacılık

III- Borç Verme (Borçlandırma) Yoluyla Sömürü [sayfa 22]

II- TİCARET YOLUYLA SÖMÜRÜ

Emperyalist ülkelerde üretim ve dağıtıma büyük ölçüde tekeller egemendir. Bu konuda, Amerikan emperyalistlerinin en tanınmış yayın organlarından *Business Week* dergisinde yayınlanmış bir yazıdan bazı alıntılar yapmanın konuya açıklık getireceği kanısındayız.

“A.B.D.’nin büyük anonim şirketleri o kadar önemli istihdam ve gelir merkezleri olmuştur ki, hükümet bunlardan birini kapanma veya işine son verme durumunda bırakamaz. Bu nedenle, hükümet, ekonominin deflasyonist ayarlamalar yapmasını sağlamak yerine, ulusal politikayı dev şirketleri koruyacak biçimde şekillendirmeye zorlanmaktadır.”

“Hükümetlerin, büyük şirketleri harcamalarını kısma derdinden korumak doğrultusundaki istekli tavrı, sistemin esnekliğini ortadan kaldırmaktadır.”

“Birkaç yüz hırslı oto üreticisinin bulunduğu günlerde, bir Stutz veya bir Franklin’in iflas etmesi ekonomiyi büyük ölçüde etkilemiyordu. Pazar kötü değerlendirmeleri acımasız bir şekilde cezalandırır ve sistem eskisinden daha güçlü olarak ortaya çıkardı... Fakat her iflâs, geride kalan şirketlerin görece önemini artırır ve sonunda her üretici o kadar önemli olur ki, onun çökmesi eko-

nomik bir felâkettir.” [sayfa 23]

“Ve şimdi de üç büyük ve bir küçük şirkete [General Motors, Ford, Chrysler ve International Harvester] düşmüş olan oto endüstrisinin elinde halkın istemediği kilometrekarelerce 1975 model araba vardır. Otomobiller için kötü bir yıl herkes için kötü bir yıldır.” (*Business Week*, “When Companies Get Too Big to Fail,” 27 Ocak 1975, s. 27.)

Yani günümüzde ekonomiye, politikaya, toplumsal yaşama, ideolojiye, kültüre, askeriyeye, v.b. tekeli devlet kapitalizmi ege-mendir. Az sayıdaki dev tekel, aralarında anlaşarak üretimi kıs-mak ve fiyatları arttırmak olanağına sahiptirler. Azgelişmiş ülkeler halklarının tükettiği mallar, bu tekellerden tekel fiyatlarıyla, yani değerlerinin çok üstünde fiyatlarla satın alınır ve azgelişmiş ülke-lerin ürettiği mallar bu tekellere değerlerinin çok altında fiyatlarla satılır. Bu olgunun uluslararası ekonomik hayattaki somut göster-gesi, emperyalist tekellerin ürettikleri malların fiyatlarının sürekli olarak artması, buna karşılık azgelişmiş ülkelerin ihracat konusu ürünlerinin fiyatlarının artmaması ve artışının gerilerde kalması-dır.

Yeterli bir kıstas olmamakla beraber, ticaret hadlerinin gelişimi bu sömürünün işleyişi konusunda bir fikir verebilir. Ticaret hadleri, bir ülkenin ihraç ettiği malların fiyatlarındaki gelişimin, ithal etti-ği malların fiyatlarına bölünmesiyle elde edilen orandır. Bu oran %100’ün üstündeyse, ihraç edilen malların fiyatlarının artışı, ithal edilen malların fiyatlarındaki artıştan fazla demektir.* [sayfa 24]

* Ticaret hadleri iki nedenden dolayı azgelişmiş ülkeler halklarının ticaret yoluyla sömürülmesinin bir göstergesi değildir:

a) Ticaret hadleri, belli bir yıldaki fiyat durumunu temel alarak, daha sonraki yıllar-daki fiyat değişimleri nedeniyle kaybedilen değeri gösterir. Temel olarak alınan yılda ise fiyatlandırmanın emekçi halkların ne kadar aleyhine işlediği gözönüne alınmaz, hiç sömürünün olmadığı varsayılır. Bu ise azgelişmiş ülke halklarının ticaret yoluyla sömü-rülmesini küçük gösterir.

b) Çokulusluluk ve buna paralel olarak taşeron niteliği ağır basan çarpık sanayileş-menin azgelişmiş ülkelerde yaygınlaşmasıyla birlikte, azgelişmiş ülkelerin sanayi malları ihracatı artmıştır. Sanayi malları ihracatı ise ticaret hadlerini belli bir ölçüde düzeltmiştir. Fakat ticaret hadlerinin bu görelî düzelışinden ülkenin emekçi halkları değil, bu sanayi yatırımlarına sahip olan çokuluslu emperyalist tekel veya yerli tekeli burjuvazi yarar-lanmaktadır. Sömürü daha yoğundur, fakat ticaret hadleri göstergesi, emperyalizmin içsel bir olgu olma durumunu gözönüne almadığından, sömürüdeki bu yoğunlaşmayı göstermez.

Devlet İstatistik Enstitüsü'nün yayınladığı "Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı" isimli çalışmada şöyle denmektedir:

"İhracat ve ithalâtın büyük bölümü Avrupa Para Birliği ve Ortak Pazar ülkeleriyledir. A.B.D. ile olan ticaret gittikçe azalmaktadır. Bundan sonra bu azalışın daha da büyüyeceği tahmin edilebilir. Anlaşmalı ülkelerle olan ticari ilişkilerde ise önemli ölçüde gelişmeler kaydedilmektedir. Mamafih ihracat ve ithalât ilişkilerinin mevcut olduğu ülkeler şöyle bir gözden geçirildiğinde varılacak tek nokta, Türkiye'nin alışverişinin %90'ını iktisaden gelişmiş ülkelerle yaptığıdır. Türkiye'nin dış ticaret ilişkileri yönünden ne denli "Namüsaıt" koşullara sahip olduğunu dış ticaret hadleri göstermektedir. Devlet Planlama Teşkilâtı'nın 1963=100 esasına göre hazırladığı net dış ticaret hadleri serisine göre 1956'da ticaret haddi değeri 126 iken, [sayfa 25] 1965'de 92.7 ye düşmüştür. Türkiye de her gelişmekte olan ülke gibi dış ticaret ilişkilerinden zararlı çıkmaktadır. Dış ticaret hadlerinin değişmesinden ötürü Türkiye'nin net kaybını Doç. Dr. Necdet Serin hesaplamıştır. Bu hesaplama göre net kayıp yıllar itibariyle şu seyri göstermiştir:

TÜRKİYE'NİN TİCARET HADLERİNDEKİ DEĞİŞMELERDEN DOĞAN DIŞ TİCARET KAYBI	
	Dış Ticaret Kaybı (Milyon TL.)
1960	1.084,9
1961	2.150,1
1962	6.389,9
1963	9.548,9
1964	5.928,8
1965	3.379,4
1966	4.309,2
1967	3.368,4
Toplam	34.350,4

"Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı", Devlet İstatistik Enstitüsü, sf. 324.

“Görüldüğü gibi sekiz yıllık bir dönem içinde yalnız fiyat değişmelerinden ötürü Türkiye’nin kaybı 34 milyar Türk Lirasıdır. Bu Türkiye’nin kaybı olduğu gibi, mal satan ileri ülkelerin de kazancıdır.”

1963-72 Dönemiyle ilgili diğer bir çalışmaya göre ise, dış ticaret hadlerinde olumsuz gelişme sonucu emperyalist tekellere kaptırılan değer 20.470 milyon liradır. (Gürel Tüzün, Dış Ekonomik İlişkiler, Teksir Ders Notu.) *

Tekelci yapı içinde ticaret yoluyla sömürüye örnek olarak, zamanın Ticaret Bakanı A. Inan’ın 1938 ^[sayfa 26] yılında Almanya ile ticaret konusunda söylediklerine bakalım:

“Biz öyle bir sisteme bağlandık ki, başta Almanya olmak üzere tamamen karşı tarafın fiyat hâkimiyetine girdik. Bize istediği gibi bir fiyat empoze ederdi. Onun maliyetini biz bilmiyorduk. Fakat o bizim maliyetimizi son santimine kadar biliyordu. Bizi nihayet kendi hakimiyetine aldıktan sonra ve daha doğrusu bizi kendi pençesine düşürdükten sonra, istediği fiyatla bizden mal alan ve bazen de kamufle edip, pahalı alıyor gibi göstererek başka memleketlerden %60-70 daha ucuz alabileceğimiz malları istediği fiyatlarla bize satan bir memleketin arkasından sürüklendik.” (Bilsay Kuruç, *İktisat Politikasının Resmî Belgeleri*, Ankara, 1963, s. 100-101.)

Yukarıda söylenenleri biraz daha basit bir biçimde ifade etmeye çalışırsak şöyle bir sonuç çıkar ortaya: Emperyalist-kapitalist sisteme bağlı olan Türkiye’nin dış ticaret ilişkileri yoluyla sömürülmesi, sadece ticari ilişkiler yoluyla ve gerçeği olduğundan çok daha küçük gösteren bir hesaplama yöntemiyle bile, oldukça yoğundur ve Türkiye sekiz yıl içinde 34 milyar 350 milyon 400 bin liralık bir değerle ifade edilebilecek oranda bir sömürüye uğramıştır.

Kaptırılan bu milyarların kaç okul, kaç doktor, ne kadar yol, su, elektrik anlamına geldiğini emekçi halkımız ve tüm yurtseverler iyi hesap etmelidir.

* Doç. Dr. Necdet Serin’in hesaplama yöntemiyle ilgili 1980 sonrasına ilişkin tablo için bkz. EK TABLO: II ve aynı dönemlere ilişkin ticaret hadları için bkz. EK TABLO III. -Ed.

Emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olan Türkiye'nin, bu sistem içinde alış-veriş yapabilmek için dövize ihtiyacı vardır. Döviz sağlamak için (nedenlerden sadece biri olarak) bazı ürünlerin değerlerinin [sayfa 27] çok altında fiyatlarla satılması, ticaret yoluyla sömürüyü daha da yoğunlaştırmıştır. Bu işleyişe en açık örnek şeker, çay, çimento ihracatıdır.

Örneğin Türkiye'de kilosu 45-60 liraya satılan çay 1969 yılında 247 kuruştan, 1971 yılında 329 kuruştan ve 1973 yılında da 271 kuruştan ihraç edilmiştir. (DİE, *Dış Ticaret İstatistikleri*).*

Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelere değerlerinin üstünde fiyatlarla (tekel kârı ile) mal satmaları ve bu ülkelerde üretilen malları değerlerinin altında fiyatlarla satın almaları genel olarak tekelci kapitalist (emperyalist) dönemin belirleyici niteliklerinden biridir. Bu faaliyetin sürdürülmesi ise bu ülkelerde bir işbirlikçi ticaret burjuvazisinin (komprador burjuvazi) yetiştirilmesi ile bir arada yürütülür. Komprador burjuvazinin üretim süreci ile hiçbir bağlantısı yoktur. Tek işlevi, gelişmiş kapitalist ülkelerdeki tekellerin komisyonculuğunu yapmak, onların ürünlerini vatandaşı oldukları ülkelerde pazarlamaktır.

Genel olarak II. Dünya Savaşı ve özel olarak da 1957-58 bunalımından sonra bu ilişkide bir değişiklik görülmüştür. Komprador burjuvazi bu süreç içinde yerli tekelci sanayi burjuvazisi haline dönüşmüş, emperyalist tekellerle ülke içinde ortak yatırıma gitmiş, onlarla bütünleşmiştir. II. Dünya Savaşı'na kadar genellikle acentalik (kompradorluk) yoluyla sürdürülen işbirliği günümüzde ortak yatırım ile patent, know-how, hammadde, yarı-mamul madde, yatırım malı alış veriş temeli üzerinde bir bütünleşmeye dönüşmüştür.

Bu süreci Vehbi Koç'un iş yaşamında somut olarak görmek mümkündür. Vehbi Koç'un "*Hayat Hikâyem*" [sayfa 28] adlı kitabında, bugün 20.000 kadar kişinin çalıştırıldığı Koç Topluluğu'nun emperyalizmle nasıl bir bütünleşme içinde olduğu, II. Dünya Savaşı'ndan sonra emperyalizmin dünya ölçüsünde uyguladığı yeni strateji doğrultusunda yerli tekelci sanayi burjuvazisi haline dönüştüğü sergilenmektedir.

Vehbi Koç'un emperyalistlerle işbirliği 1928 yılında başladı:

* 1990 sonrasında ilişkin çay verileri için bkz. EK TABLO: IV. -Ed.

"İşte eski Standard Oil, şimdiki Mobil Oil şirketi ile ilişkim böylece 1928 yılında başlar. Uzun yıllar birlikte çalıştık. Şirket ile aramızda, satış ve ödeme bakımından en küçük anlaşmazlık çıkmadı. Sanırım Mobil'in Türkiye'deki en eski acentesiyim." (s. 46).

"1928 yılında Ford ile ilk anlaşmayı yaptık." (s. 56).

"1943 yılındaydık. Savaş uzuyor, bütün Avrupa'yı titreten Alman orduları Hitler'in durmadan değişen kararları ile yıpranıyor, savaş uzadıkça da Müttefikler zaman kazanıyor, güçleniyorlardı. Yılın ikinci yarısında bende şu görüş belirdi: Bu savaşı Amerika ve Müttefikler kazanacak, ticaret serbest olacak, Avrupa bitkin bir halde, Amerika ile büyük iş yapmak imkânları çıkacak; iş alanıma giren büyük Amerikan firmalarının temsilciliklerini almalıyım. Bu yoldan yürüme gereğine kadar verdim. Daha önceden Ford acentesi olduğum, Firestone lastiklerinin Ankara temsilciliğini yaptığım, Geseryanlarla da çalıştığım sürede Kelvinator buzdolapları ve Philco radyolarını sattığım için en iyi markaların Amerika'da bulunduğunu ve seri üretim yapılan işlerde Amerikan mallarının Avrupa'ya oranla kalite ve fiyat bakımından daha uygun olduğuna görüşüne varmıştım." (s. 73) [sayfa

29]

II. Dünya Savaşı'ndan sonra acentelik ve komisyonculuk devam etmekle beraber, "sanayiciliğe" geçiş başlamıştır:

"Biz de II. Dünya Savaşı bittikten; sonra, Amerika ve Avrupa şirketlerinden birçok temsilcilikler almış ve Devlet eksiltmelerine girmek üzere Tetico Şirketini kurmuştuk. Bu şirketin bütün işi komisyonculuktu. Ankara Belediyesinin bu trolleybüs eksiltmesine Tetico Şirketimiz de katıldı. General Electric Şirketinin temsilcisi olarak katıldığımız bu eksiltmede 10 trolleybüs işini aldık." (s. 133)

"O yıllarda traktörle tarım yapan çiftçiler çok azdı. Marshall Plânı uygulanmaya başladı. Firmamız Amerikan Oliver Firmasının traktörlerinin acentesiydi. Marshall Plânından ilk defa Oliver marka traktörler İstanbul'a geldiği zaman Amerikan Yardım Heyeti Başkanı Russell

Dorr bir tören yapmak istedi.” (s. 58)

“1946’da ilk Amerika yolculuğum tüccarlıktan çıkıp sanayiciliğe geçişimin başlangıç noktası olmuştur.” (s. 73)

“Gerçekten özel sektörün endüstri hayatının başlangıcının 1950 olduğunu kabul etmek uygun olur.” (s. 151)

“Amerika yolculuğunda temsil ettiğimiz firma yetkilileri ile tanışmaktan başka bir hedefim vardı: Türkiye’de bir ampul fabrikası, bir de lastik fabrikası kurmak. Bu amaçla görüştüğüm gerek General Electric, gerekse U.S. Rubber (şimdiki Uniroyal) çok büyük şirketlerdi, âdeta birer hükümet gibiydi. Derdimi anlatmak ve karar almak çok güçtü. Başarılı olmak için, küçüklerden başlayıp onları inandırmak, işi pişirerek ^[sayfa 30] kademe kademe yükseltilere götürmek gerekiyordu. İlk Amerika yolculuğunda bu yolu tuttum. Önce General Electric firmasının Türkiye işlerine bakan ve bizi seven direktörüyle tanıştım. Derdimizi ona anlattık. Ondan sonra Malî İşler başkan vekili Mr. Evereth’i inandırdık. International General Electric’in genel müdürü Mr. Herod’a görüşümüzü kabul ettirdik, oradan işi General Electric’in Genel Müdürü, aynı zamanda Idare Meclisi Başkanı Mr. Reed’e iletmek gerekiyordu. Bana 45 dakikalık bir randevu verdi... Mr. Reed bu konuşmasında ahiret suali gibi sorular sordu. 34 dakika kendisi konuştu, 11 dakika da ben. Görüşümü, düşüncelerimi anlatamadan 45 dakika bitti, Mr. Reed saatine baktı. Tabii bu “gidin” demektir. Hiç bir sonuca varamadık. Ben kendisinden bir randevu daha rica ettim.”

“Bir hafta sonra 45 dakikalık bir randevu daha verdi. Bu ikinci gidişimde Türkiye’de General Electric Ampul Fabrikası kurulması kararını aldım. Uzun konuşmalar oldu, Türkiye’ye heyetler gelip gitti, sonunda şirket kuruldu, fabrika inşaatına başlandı, başarı sağlandı. Memlekete Amerikan sermayesi ile ortak ilk fabrika böylece kuruldu. Döviz tasarruf edildi, General Electric kazandı, biz kazandık. Bu başarımdan dolayı çok mem-

nunum.”

“Amerika’dayken, Türkiye’de bir lâstik fabrikası kurmak üzere, U.S. Rubber şirketine de teklifte bulundum. Onbeş yıl uğraştım, bir türlü kabul ettirmek mümkün olmadı, tâ ki biz Pirelli ile lastik fabrikası kurmaya karar verip işe başlayana kadar. O zaman harekete geçerek Türkiye’de bir fabrika kurmaya karar verdiler, ama işe çok geç başlanmış oldu. Her demir tavında ^[sayfa 31] dövülmek gerek. İlk Amerika yolculuğumun hedeflerinden birinde başarılı oldum, diğerinde olamadım. Lastik fabrikası 1964 yılında gecikerek kuruldu” (s. 76-77) *

Bu örneklerden de görüldüğü gibi, yerli tekелci burjuvazinin oluşumu, işbirlikçi burjuvazinin komprador nitelikten yerli tekелci sanayi burjuvazisi şekline dönüşmesi emperyalizmle işbirliği ve bütünleşme çerçevesinde yürümüştür. Türkiye’de bağımsız bir sanayi burjuvazisinden söz etmek olanak dışıdır. Türkiye’de genel olarak II. Dünya Savaşı’ndan ve özel olarak da 1960’lardan sonra emperyalist tekellerin tekел fiyatlarıyla mal satabilecek pazar sorununa bir çözüm arayışının ürünü olan bu bütünleşme, ortaya “çarpık” ya da “dumansız bacasız sanayileşme” diye niteleyebileceğimiz yeni bir model çıkarmıştır. ^[sayfa 32]

Bu çarpık “sanayileşme” yoluyla başta işçi sınıfı olmak üzere tüm emekçi sınıf ve tabakalar sömürülmektedir. “Sanayileşme” ile işçi sınıfının boyutları büyümekte, el konulan artık-değer art-

* Türkiye’de yerli tekелci burjuvazinin sanayiye yönelişinde II. Dünya Savaşı’ndan hemen sonraki yıllar bir dönüm noktasıdır. Bu durum, yerli tekелci sermayenin temel direklerinden biri olan T. İş Bankası’nın bir raporunda da şu şekilde belirtiliyor:

“Savaş sonrası yıllarını içine alan ve kalkınma çabalarının, plan çerçevesinde yürütülmeye başlanmasına kadar geçen (1946-1962) bu dönemdeki çalışmaların ana temaları; önceki dönemde başlatılmış bulunan uygulamanın devamı olarak ana tüketim malları sanayisi yanında yatırım malları ve yatırım ara malları üretimine yönelik sanayiye iştirak edilmesi, gelişmekte olan sanayinin özel finansman ihtiyaçlarını karşılayabilecek kuruluşların gerçekleştirilmesi ve geliştirilmesi şeklinde özetlenebilir. Banka’nın yabancı sermaye ile ortak girişimleri de, bu dönemde başlamıştır.” (Türkiye İş Bankası, 1924-1974, s. 122, altı tarafımızdan çizildi.)

Daha ilerde ele alınacak olan TSKB’nın da 1950 yılında kurulmuş olması ilginçtir. Bilindiği gibi, TSKB, uluslararası tekелci Sermaye ile yerli tekелci sermayenin bütünleşmiş çıkarlarının Türkiye’de kurumlaşmış şeklidir. TSKB, az gelişmiş ülkelerde emperyalizmin ve yerli hâkim sınıfların çıkarları doğrultusunda çarpık bir sanayileşmeyi savunmakta ve kredi vererek, iştirakte bulunarak ve sermaye piyasasını (hisse senedi ve tahvil piyasasını) geliştirerek bunu desteklemektedir.

makta, burjuvazi ile işçi sınıfı arasındaki çelişki keskinleşmektedir. Fakat buna ek olarak, tekelci sermayenin mallarının fiyatlarının sürekli olarak artması (tekelci sermayenin tekel kârı ile satış yapması nedeniyle) sonucunda, çarpık “sanayileşme” ile birlikte tekelci sermaye (uluslararası tekelci sermaye ve yerli tekelci sermaye) ile bütün emekçi sınıf ve tabakalar arasındaki çelişki de keskinleşmektedir.

Bu modelle birlikte, az gelişmiş ülkelerin emperyalizme olan bağımlılıkları giderek artmış, az gelişmiş ülkeler ile gelişmiş kapitalist ülkeler arasındaki ticaret hacmi (ticaret hacmi = ithalât+ihracat) hızla büyümüştür. Örneğin 1955 yılında 2.2 milyar TL. olan Türkiye ticaret hacmi, 1972 yılında yüzde 80’i gelişmiş kapitalist ülkelerle olmak üzere 33.4 milyar TL’sine fırlamıştır.

Emperyalizmle yerli tekelci sermayenin ne yollarla bütünleştiğini Koç Grubu örneğiyle görelim:

Saptayabildiğimiz kadarıyla Koç grubu ve Koç ailesinin 23 şirkette emperyalistlerle ortak yatırımı vardır. Bu şirketlerdeki diğer ortakların bağlı oldukları ülkeler İsviçre, Hollanda, F. Almanya, Danimarka, Lübnan, Fransa, A.B.D., Avusturya ve İtalya’dır. [sayfa

33]

Koç grubuna bağlı olan şirketler, saptayabildiğimiz kadarıyla, 22 emperyalist tekelle patent ve işbirliği [sayfa 30] anlaşması yapmıştır, bu şirketlerin ürünlerini Türkiye’de üretip pazarlar.

Koç grubunun emperyalistlerle bütünleşmesi bu kadarla bitmiş midir? Elbette ki hayır. Koç grubuna bağlı kuruluşlar hammadde-leri, makineleri, üretimde kullandıkları diğer araç ve gereçlerinin önemli bir bölümünü emperyalist tekellerden satın alır, emperyalistler adına üretimde bulunur. Ayrıca emperyalistlerin ürünlerini Türkiye’de pazarlar (acentelik). Örneğin Koç Burroughs Tic. A.Ş., merkezi A.B.D.’nde bulunan Burroughs tekelinin, Simko Tic. ve San. A.Ş., merkezi Hollanda’da bulunan Siemens tekelinin, Standard Belde A.Ş. ise 67 ildeki 500 satıcısı aracılığıyla 40’tan fazla emperyalist tekelin ürünlerini pazarlar. Bu bütünleşmenin diğer bir görünümü ise, Koç Holding’e bağlı Arçelik’in, merkezi A.B.D.’nde bulunan bir tekel olan General Electric adına “General Electric” ve “Hot-point” marka buzdolabı üretmesi ve bunları Orta Doğu ülkelerine ihraç etmesidir.

Bu örnekten de görüldüğü gibi, yerli tekelci burjuvazinin çıkar-

ları ile emperyalistlerin çıkarları arasında uzlaşmaz bir çelişki yoktur, hemen hemen tam bir çıkar birliği söz konusudur. Tek çelişki noktası emekçi sınıf ve tabakaların sömürsünden elde edilenlerin paylaşılmasıdır. Emekçi sınıf ve tabakaların ise, işsizlik ve pahalılığın asıl nedeni olan emperyalistler ve onlarla bütünleşmiş olan yerli tekeli burjuvaziyle uzlaşmaz bir çelişkisi vardır. [sayfa 34]

1- Azgelişmiş Ülkelerde Üretilen Mal ve Hizmetlerin Değerlerinin Altında Fiyatlarla Satın Alınması

Azgelişmiş ülkelerin ürettiği mal ve hizmetler veya sahip oldukları doğal kaynaklar emperyalist sömürünün uzun süredir etkin bir şekilde sürdürüldüğü bir alandır. Dünya piyasasında azgelişmiş ülkelerde üretilen hammaddelerin ve tarım ürünlerinin fiyatları sürekli olarak düşer. Bunun nedeni güçlü alıcı durumunda olan emperyalist tekellerin fiyatları belirleyebilmeleri, ihracatının büyük bir bölümünü tek bir hammadde veya tarım ürününün oluşturduğu ülkeleri denetimleri altında tutabilmeleridir. Bu konuda bilinçli bir politika izleyen emperyalistler, verdikleri kredilerle kendi politikalarını uygulamaktadır.

A) Hammaddeler: Yeraltı ve yerüstü kaynaklarının kullanılabilir hale getirilmesinde yabancı sermaye yatırımının olmaması bu alanda emperyalist sömürünün olmaması anlamına gelmez. Emperyalist-kapitalist sistemin bir parçası olarak sürdürülen ticari ilişkiler hammaddeler alanında da sömürünün sürdürülmesine olanak tanır. Eğer üretilen bir madenin önemli bir bölümü emperyalist-kapitalist piyasa sistemi içinde alıcı bulacaksa, karşısında dev tekelleri görecektir ve değişim bu tekellerin belirlediği fiyatlardan gerçekleşecektir. İlerici-demokrat yönetimlerin emperyalist-kapitalist sistemden tam anlamıyla (bütün yönleriyle) kopmadan emekçi sınıf ve tabakalar yararına ekonomik ve toplumsal değişimleri gerçekleştiremeyeceği Şili bakırının millileştirilmesi ve Ailende yönetiminin başına gelenlerde görülebilir. Bu nedenle bir kamu iktisadi teşebbüsünün üretip ihraç ettiği maden bile emperyalist sömürünün gerçekleşme alanı olabilir. Bu [sayfa 35] sömürünün somut görünümü, ihracat fiyatlarının genel ithalât fiyatları kadar artmaması ve hattâ düşmesidir. Örneğin üretiminin tamamına yakın bir bölümünün ihraç edildiği cıvanın 1969 yılında ihraç fi-

yatı ton başına 15,233 dolar iken, 1972 yılında 6,023 dolara düşmüştür. Antimuan ve tabii Magnezyum Karbonat da ihrac fiyatı düşen madenlerdendir. 1971 yılında madencilik ve taşocağı ürünleri ihracatı, toplam ihracat içinde %7.2'lik bir paya sahipti (48.900.000) dolar. Bu miktarın bir kısmı madencilik alanındaki yabancı sermaye yatırımları tarafından çıkarılmış, geri kalanı yabancı sermaye yatırımının olmadığı fakat emperyalist-kapitalist üretim ve dağıtım ilişkileri çerçevesinde faaliyette bulunan yerli şirketler (yerli tekeli gruplar veya kamu iktisadi teşebbüsleri) tarafından gerçekleştirilmiştir.

Doğal kaynaklar bakımından zengin olan ülkemizde, çokuluslu tekellerin denetiminde olan madenlerden biri barittir. Baritin başlıca kullanım alanı, petrol arama sanayiinde sondaj çamuru hazırlanmasıdır. Dünya barit piyasasına egemen olan çokuluslu tekeller, ABD kökenli "Magcobar Division of Dresser Industry", "Baroid Division of National Lead Co.", "Milchen Inc.", "IMCO Drilling Service" ve Batı Alman kökenli "Metallgesellschaft"a bağlı "Sachtleben A.G." ve "Deutsche Baryt Industry (Dr. Robert Albert)" firmalarıdır. Ülkemizde çıkarılan barit cevheri, genellikle ocak başında kaba bir ayıklamaya tabi tutulduktan sonra, %90-93 (BaSO₄)'lük parça ceher halinde iç ve dış piyasaya verilmektedir. Oysa öğütülerek ihrac edilmesi halinde elde edilecek gelir ^[sayfa 36] çok daha yükselmektedir. Örneğin Etibank, 1975 yılında, 5 bin ton bariti ABD'ne dünya piyasasına göre çok düşük sayılabilecek bir fiyatla (30 \$/ton) ihrac etmiştir. Oysa aynı dönemde, aynı kalite barit, öğütülmüş olarak dünya piyasasında 132-154 \$/ton'dan işlem görmüştür. Bu düşük fiyatı belirleyen dış tekellerdir. Yani üretimde yabancı sermaye olmasa bile, malın değerinin altında fiyatlarla satılması, emperyalist sömürünün varlığını ortaya koymaktadır. (TMMOB, *Birlik Haberleri*, Sayı: 29)

B) Küçük üreticilerin ürünleri: Tarım ürünlerinin toplam ihracat içindeki payı %72.6'yı bulmaktadır (1971 yılı verileri). Bu oranın %28.5'ini pamuk, %12.7'sini tütün, %12.4'ünü fındık, %3.3'ünü kuru üzüm ve %15,7'sini diğer tarım ürünleri oluşturmaktadır.

Türkiye'de üretilen pamuğun %60'ndan fazlası ihrac edilmektedir. 1972-73 döneminde üretilen 543 bin tonun 330 bin tonu ihrac edilmiştir. Birkaç yıl süreyle ihrac fiyatlarında bir artış görül-

mekle beraber, bundan küçük üreticiler değil, uluslararası tekeli sermaye ile sağlam bağları olan büyük ihracatçılar yararlanmıştı: "Böylelikle, 117 pamuk ihracatçısı yılda ortalama 2'şer milyon lira kazanırken, 250 bin pamuk üreticisi ailenin eline yılda ancak 800-900 lira bir para geçmektedir." (Ümit Hassan, "Tarımsal Kredi Sorunları, Özellikle Tefecilik", SBF Dergisi, Cilt 25, sayı 4.)

Tütün için de durum aynıdır. 400.000 kadar tütün üreticisi aile (1970 yılında ortalama işletme büyüklüğü 9 dönüm) ürünü ya Tekel'e, ya da büyük sigara tekellerinin komisyoncuları olan tüccarlara değerlerinin ^[sayfa 37] çok altında fiyatlarla kaptırmaktadır. "Samsun tütün piyasasında beş büyük ihracatçı şirket dışında hiçbir tüccar alım yapmamıştır. Ege'de alımda bulunan tüccarın çoğu tütünü Amerikan şirketlerine devretmektedir." (a.g.e., s. 135, 138).

400 bin kadar tütün üreticisinin 1965-1972 yılları arasında ürettiği tütünün %51'i ihraç edilmiştir. Emperyalist tekellerin ürünlerinin fiyatları sürekli olarak artarken, küçük üreticinin ürünü olan tütünün ihraç fiyatlarında bir artış görülmemektedir. Diğer taraftan, ihracat gelirinin büyük bir kısmına ise zaten emperyalizmle işbirliği içindeki büyük ihracatçılar el koymaktadır.

1961-1972 döneminde yaprak tütün ihraç fiyatları şöyledir: (\$/kg.)			
Yıl	İhraç fiyatı	Yıl	İhraç fiyatı
1961	1.06	1967	1.31
1962	1.08	1968	1.19
1963	1.55	1969	1.20
1964	1.63	1970	1.11
1965	1.38	1971	1.04
1966	1.31	1972	1.09

Kaynak: İGEME, *Enformasyon Bülteni*, 13 Haziran 1973, s. 2.

Yukarıdaki rakamlardan da görüldüğü gibi, 12 yıllık dönemde tütün ihraç fiyatlarında bir artış söz konusu değildir. Hâlbuki tütün üretiminde kullanılan girdilerin fiyatları sürekli olarak artmıştır. Toplam ürünün yarısından fazlasının ihraç edildiğini hatırlarsak, emperyalizmle ilişkilerin tütün üretiminde çalışan 400 bin emekçi ailenin yaşamını güçleştirdiğini söyleyebiliriz.* ^[sayfa 38]

Fındık üretiminde faal olan 2,5 milyon kişinin sorunları da benzer niteliktedir.

Sıra malı kabuksuz fındık ihraç fiyatları 1968-1972 yıllarını kapsayan dönemde bir artış göstermemiştir. Fındık üretiminde kullanılan girdilerin fiyatları ise artmıştır. Diğer taraftan genel olarak tekelci sermayenin (uluslararası tekelci sermaye ve onunla bütünleşen yerli tekelci sermaye) ürettiği malların fiyatları ise kat kat artmış, yaşam zorlaşmıştır. Emperyalizm ve emperyalizmle ortaklaşa çalışan yerli hâkim sınıflar, fındık üretimindeki 2,5 milyon kadar küçük üreticinin yaşamını zorlaştırmaktadır.

Gene küçük üreticilerin hâkim olduğu çekirdeksiz üzüm üretiminde de emperyalist-kapitalist pazara bağımlılık gözlenmektedir. Çekirdeksiz üzüm üretiminin %70'den fazla bir bölümü ihraç edilmekte, emperyalist-kapitalist pazar sistemi içinde fiyatlandırılmaktadır.

Çekirdeksiz kuru üzümün ihraç edilen bölümü (%)			
1956	65.6	1963	83.3
1957	90.7	1964	82.6
1958	77.3	1965	62.7
1959	84.7	1966	78.4
1960	86.2	1967	76.0
1961	83.9	1968	78.7
1962	92.0	1969	72.8

Kaynak: İzmir Ticaret Borsası, *Çekirdeksiz Kuru Üzüm Semineri*, 1972. "Türkiye'de Üzüm Değerlendirilmesi ve Bazı Problemleri" ile "Üzüm Ihraç Problemleri" yazılarından derlenmiştir. 1970-73 Yılları, Ticaret Bakanlığı; 1961-72 Yıllık, ihracat Başlıca Maddeleri.

[sayfa 39]

Emperyalist-kapitalist pazara bu denli bağımlı olunan bir alanda fiyatların artmasını ve bundan küçük üreticilerin yararlanmasını beklemek hayalperestlik olur. Nitekim 1965 yılından 1971 yılına kadar çekirdeksiz kuru üzüm ihraç fiyatlarında sürekli bir düşüş izlenmektedir. Bu süre içinde genel olarak hayatın pahalılaşması ve özel olarak da kuru üzüm üretiminde kullanılan girdi fiyatlarının artması düşünülünce emperyalist-kapitalist sistem içinde küçük

* 1988 sonrası tütün ihracat ve ithalatına ilişkin veriler için bkz. EK TABLO: V. -Ed.

üreticilerin yaşamlarının gittikçe kötüleştiğini söyleyebiliriz.

Çekirdeksiz kuru üzüm ihraç fiyatları (\$/kg.)	
1965	0.328
1966	0.324
1967	0.314
1968	0.304
1969	0.300
1970	0.302
1971	0.252

Kaynak : Nihat Aşkın, "Türkiye'de Üzümün Fiyat ve Üretim Politikası ile İlgili Genel Sorunlar", a.g.e., 1972.

Küçük üreticilerin bu ihraç fiyatlarından bile yararlanamadıkları, üzüm ihraç fiyatını bilen bağcılarının oranının %15.5 oranında olmasından da anlaşılabilir.*

Çay ürününün hemen hemen üçte biri ihraç edilmekte, küçük üreticilerin ürünleri değerinin altında fiyatlardan işlem görmektedir.

1967-1971 yılları arasında kuru çay üretim miktarının (150.8 bin ton) üçte biri (49.7 bin ton) ihraç edilmiştir. (1973 Rize II Yıllığı). Yani ihraç fiyatları çay üreticilerinin gelirlerini belirleyen önemli bir etkidir. Çay üretimiyle uğraşan aile sayısı 135 binin üstündedir. Yaş çay alım fiyatlarının 1959 yılından beri ancak üçte bir oranında artmış olması, üreticilerin yaşamını çok zorlaştırmaktadır.* [sayfa 40]

Onüç yıl içinde Ankara ve İstanbul'da hayat, Ticaret Bakan-

Yaş çay alım fiyatları		
	(krş./kg)	\$/kg.
1959-1965	300	0,33
1966-1970	350	0,39
1971-1972	400	0,27

Kaynak: G. Çelebioğlu ve İ. Sönmez, Çay Yetiştiriciliği ve İmalâtı, 1973.

* 1990 sonrası kuru üzüm ihracatına ilişkin veriler için bkz. EK TABLO: VI; yaş çay alım fiyatları için EK TABLO: VII. -Ed.

liğı Konjonktür Dairesi rakamlarına göre %260 oranında pahalılaşıırken, çay üreticisine kilo başına ödenen miktar sadece %33 artmıştır. Yani küçük üreticinin yaşamı gün geçtikçe kötüleşmektedir ve bu durumun sorumlularından biri, çayın çok düşük olan ihracat fiyatlarıdır. Türkiye’de üretilen çay, maliyetinin de altında bir fiyatla ihraç edilmekte, her yıl bu yolla milyonlarca TL’lik değer çay piyasasına hakim yabancı tekellerin kasalarına gitmektedir. Özellikle İngiltere ve Hollanda kökenli olan bu firmalar Tekel idaresinden aldıkları çayları basit bir işlemde geçirip en az üç misli fiyatla diğer ülkelere satmaktadırlar. (Çay konusunda ayrıntılı bilgi için bakınız: Çay, TİB Aylık Bülten, No: 18, Aralık 1975.) Aşağıdaki tabloda değerinin altında fiyatla ihraçtan dolayı her yıl ülkenin uğradığı zarar görülmektedir:*

Yıllara Göre Türkiye Kuru Çay İhracatı						
Yıl	İhracat (kg.)	Satış Bedeli (TL.)	Fiyat (Kr.)	Maliyet (TL/Kg.)	Satış Maliyeti	Zarar (TL)
1967	8.621.869	16.726.426	194	22,62	195.026.677	178.300.251
1968	7.292.660	15.897.999	218	21,36	155.771.218	139.873.219
1969	8.300.336	19.754.800	238	22,26	184.765.479	165.010.680
1970	7.863.822	19.974.108	254	24,68	194.079.127	174.105.019
1971	24.234.588	76.338.952	315	28,53	691.412.796	615.073.843
1972	6.376.253	31.562.452	495	41,94	267.420.051	235.857.598
1973	18.810.129	50.787.348	270	31,18	586.499.822	535.712.474
1974	11.677.000	65.391.200	560	45,00	525.465.000	460.073.800

Kaynak: *Kuru Çayın Yurtiçi ve Yurtdışı Pazarlanması*, Adnan Özkaş, s. 17.

[sayfa 41]

Çay üreticisi ailelerin 1972 yılında ortalama yıllık gayri safi geliri 5.733 lira idi (1972 yılı yaş çay üretimi ile çay alım fiyatının çarpılıp üretici aile sayısına bölünmesiyle bulunmuştur). Bütün bir ailenin çalıştığını düşünürsek, küçük üreticinin ürettiklerini değerinin çok altında fiyatlarla sattığı ortaya çıkar. Asgari ücretle çalışan bir işçinin bir yıllık brüt geliri toprak sahibi ve bütün aile ile birlikte çalışan çay üreticisininkinden yüksektir. Bu 5.733 liradan gübre, tarım ilacı v.b. masrafı ile tefecilere ödenen faiz düşüldüğünde, üreticinin eline geçen net miktar daha da azalacaktır.

Görüldüğü gibi, çay üreticisinin ürünü içerdığı toplumsal emek

* 1990 sonrası kuru çay ithalat ve ihracat verileri için bkz. EK TABLO: VIII ve EK TABLO: IX -Ed.

miktarının altında bir fiyatla satılmaktadır, yani çay üreticilerinin yarattığı değer bir kısmı fiyat mekanizması aracılığıyla ihracat yapılan tekelere aktarılmaktadır. Burjuva iktisatçılarının övüp göklere çıkarttıkları fiyat mekanizmasının işleyişi emperyalist sömürünün kaynaklarından biridir.

Ihracata dönük üretimde bulunan küçük üreticilerin ürünleri üreticinin elinden değerinin altında fiyatla çıkmakta, üreticinin harcadığı işgücü karşılığı elde ettiği gelir asgari ücretin çok altına düşmektedir. Zaten az olan fiyat artışlarından yararlananlar ise, uluslararası tekeli sermayeyle işbirliği içinde olan büyük ihracatçılardır.

C) İşgücünün Ucuz Satın Alınması: Emperyalizmin gerek duyduğu ucuz işgücü temini, bir taraftan az gelişmiş ülkelere doğrudan doğruya yapılan yatırımlarla mümkün olurken, diğer taraftan az gelişmiş ülkelerden, gelişmiş kapitalist ülkelere teşvik edilen yabancı işçi akımı ile sağlanmaktadır. [sayfa 42]

Yurtdışında çalışmakta olan 775 bin civarındaki Türk işçisinin çalışabilecek yaşa gelinceye kadar gerek duyduğu bütün masraflar Türkiye’de karşılanmıştır.

Emperyalist ülkelerin uzmanları, yabancı işçiler arasında en sağlıklılarını seçmektedir. Az gelişmiş ülkelerden gelen işçiler emperyalist ülkelerde görece olarak daha düşük ücretle ve daha kötü koşullarda çalıştırılmaktadır. Bu şartlara rağmen yurtdışına gitmek için yüzbinlerce kişinin sırada beklemesinin nedeni, emperyalist tahakküm nedeniyle gerçek bir sanayileşmenin gerçekleştirilmemiş ve buna bağlı olarak işsizlik sorununun çözülmemiş olmasındandır.

Yurtdışındaki işçilerin buldukları yerlere göre dağılımı şu şekildedir:		
Ülke	Sayı	Oran(%)
Almanya	605.000	78.02
Hollanda	46.018	5.93
Avusturya	29.746	3.83
Fransa	29.600	3.82
İsviçre	23.158	3.00
Belçika	21.029	2.71
Diğerleri	20.904	2.69

Toplam	775.455	100.00
Kaynak: İş ve İşçi Bulma Kurumu.		

Yurtdışına giden işçilerin vasıflı işçi olması, Türkiye ekonomisi ve dolayısıyla Türkiye halkı üzerine yüklenen yükün daha da ağırlaşmasına yol açmaktadır. 1964-1973 yılları arasında yurtdışına giden işçilerin %32'si vasıflı işçidir. Bu işçilerin vasıflı hale getirilmesi için gerekli olan harcamalar da Türkiye'nin sırtındadır. (2002 verileri için bkz. EK TABLO: X.)

Uluslararası tekeli sermaye kendi işçilerinin ücret düzeyine göre daha düşük bir ücret ödeyerek ^[sayfa 43] Türkiye'deki işçilerin en verimlilerini seçmekte ve bunların yetiştirme masraflarına hiçbir şekilde katkıda bulunmadan işgüçlerini sömürmektedir. Aynı şey, yetiştirme masrafı daha yüksek olan yüksek öğrenimlerini tamamlamış kişiler için de geçerlidir. Genellikle "beyin göçü" şeklinde nitelendirilen şey, öğrenim masraflarının az gelişmiş ülkelerin halkının sırtına yüklediği uzmanların biraz daha yüksek ücret verilerle emperyalist ülkelere çekilmesidir.

ABD'nin Eski Dışişleri Bakanı Dean Rusk 1965 yılında yaptığı bir konuşmada bu gerçeği şu şekilde belirtmiştir:

"Bugünkü şartlar altında ülkemiz, başka ülkelere yüksek zeka ve kabiliyet sahibi göçmenleri çekebilmek için, müstesna bir imkana sahiptir. Eğer iyi yönetilirse göç, ulusal kaynaklarımızın en büyüğünden biri, son derece bir fikir ve maharet kaynağı olabilir." (TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı: 6)

Oysa bu uzmanların eğitim masrafları az gelişmiş ülke halkının ödediği vergilerle karşılanmaktadır.

Üçüncü Beş Yıllık Kalkınma Planı'na göre, "1970 yılına kadar mimarların %7'si, makine mühendislerinin %5.3'ü, müteahhas doktorların %8.2'si ve pratisyen doktorların %21.4'ü çalışmak için yurt dışına gitmişlerdir." (Ü.B.Y.K.P., s. 81)

"Amerikan Tıp Birliğinin Bildirilerine göre, ABD'de 1970 yılında 62.400 hekim vardır. Bunların %57'si her yönüyle dışa bağımlı olan geri bıraktırmış ülkelere gelmekte idi. Türkiye'de 3.210 hekimle dışarıya ^[sayfa 44] ihraç ettiği hekimlerle, bu ülkeler içinde yer almaktadır." (TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı: 29, "Yurtdışına Beyin

Göçü".)

Bir doktorun halkımıza maliyeti 800 bin lira civarındadır. Bu doktor Amerika'ya gittiğinde, Türkiye halkı Amerika'ya 800 bin lira değerinde bir doktor hediye etmiş oluyor; bu doktorların, mühendislerin v.b. sayısı binleri bulunca, Türkiye halkının emperyalistlere hediyesinin milyarlarca lirayı bulduğunu kolayca hesaplayabiliriz. Yani beyin göçü aracılığıyla Türkiye emekçi halkının yarattığı değer maddeleştiği beyinler emperyalistlere aktarılıyor. Bu ise bir taraftan Türkiye'nin sağlık, eğitim, v.b. gibi sorunlarının çözümünü engelliyor, diğer taraftan yeni beyinlerin yetiştirilmesi için gerekli olan vergiler aracılığıyla hayatın pahalılaşmasına yol açıyor.

2- Az Gelişmiş Ülkelere Değerlerinin Üstünde Fiyatlarla Mal ve Hizmet Satılması

Az gelişmiş ülkelerin ekonomilerinin emperyalist ekonomilerle olan bağları gittikçe daha sağlamlaşmakta, tekel fiyatlarıyla mal satabilecek pazarlar arayan emperyalist tekeller için (özellikle İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra kapitalist sistemden kopmalar sonucu pazarın mutlak olarak azalması ve teknolojik atılım nedeniyle pazar gereksinmesinin artmasına bağlı olarak) az gelişmiş ülkelerin önemi artmaktadır. Emperyalist sistem az gelişmiş ülkelere değerinin üstünde fiyatlarla mal ve hizmet satmaktadır. Emperyalist tekellerin az gelişmiş ülkelerin halklarına değerlerinin ^[sayfa 45] çok üstünde tekel fiyatlarıyla mal satmalarında yerli tekeli burjuvazi aracılık yapmakta, bu ortaklıktan büyük kârlar elde etmektedir.

Türkiye'de 1973 yılı sonunda 10.206 ithalâtçı vardı. Bunların öz sermayelerinin (nominal sermaye + ihtiyatlar + dağıtılmayan kârlar + kâr ödenmemiş sermayezarar) toplamı 36 milyar 604 milyon lira idi. 10 bin ithalâtçı içinde yüksek düzeyde bir tekelleşme izlenmektedir. Ticaret Bakanlığı verilerinden yapılan hesaplamalara göre, öz sermayesi 50 milyon liradan fazla olan 128 ithalâtçının öz sermayeleri 15 milyar 425 milyon liradan fazladır (ortalama olarak 121 milyon liradan fazla). Yani ithalâtçıların %1.25'i, bütün ithalâtçıların öz sermayelerinin %42.0'sinden fazlasına sahiptir.

Öz sermayesi 50 milyon liranın üstündeki ithalâtçıların %66'sı

kendi ihtiyacı olan hammadde, yarı mamul madde ve sermaye mallarını ithal eden yerli tekeli sanayi şirketleridir. En büyük 128 ithalâtçının 86'sının yerli tekeli sanayi şirketlerinin olması bir taraftan Türkiye'de görülen sanayileşmenin dışa bağımlı ve çarpık niteliğini ve emperyalist tekellerin pazar gereksinmelerinin bir sonucu olduğunu, diğer taraftan yerli tekeli sermaye ile emperyalizmin nasıl bir bütünleşme içinde olduğunu göstermektedir. Öz sermayesi 5 milyon ile 50 milyon lira arasında değişen 904 ithalâtçının 619'u da "sanayicidir."

İthalâtçılar ve ithalâtçılar içinde "imalâtçı-sanayicilerin" özsermaye büyüklüklerine göre sayıları 1973 yılı sonunda şöyledir: [sayfa 46]

Özsermaye	Genel toplam	"İmalâtçı -Sanayiciler"
- 100 bin TL.	1.682	657
100 bin- 500 bin TL.	3.325	1.305
500 bin- 1 milyon TL.	1.706	657
1 milyon- 5 milyon TL.	2.459	1.121
5 milyon- 50 milyon TL.	904	619
50 milyon- 300 milyon TL.	123	83
300 milyondan fazla	7	3
Toplam	10.206	4.445

Kaynak : Ticaret Bakanlığı, Dış Ticaret Genel Sekreterliği, Değerlendirme Genel Md., *İthalâtçılarımıza İlişkin Genel Bir Araştırma*, Mart 1974.

A) Mal Satışı: Az gelişmiş ülkelerde tüketilen malların fiyatlarının oluşumunda emperyalist tekellerden tekel fiyatlarıyla satın alınan hammadde, yarı-mamul mal ve yatırım mallarının payı son derece büyüktür.

1968 yılında 6.9 milyar TL'lik toplam ithalâtın 3.3 milyar TL'si yatırım maddeleri (3.1 milyar TL., makine ve teçhizat ile 0.2 milyar TL. inşaat malzemesi), 0.3 milyar TL'si tüketim maddeleri ve 3.3 milyar TL'si hammaddelerden oluşmaktadır. 1973 yılında ise 29.3 milyar TL.'lik toplam ithalâtın 13.8 milyar TL'si yatırım maddeleri (9.5 milyar TL. makine ve teçhizat ile 1.7 milyar TL. inşaat malzemesi), 1.2 milyar TL. tüketim maddeleri ve 14.3 milyar TL.'si ham maddelerden oluşmaktadır. Görüldüğü gibi, ham maddelerin toplam ithalât içindeki payı hemen hemen yarı yarıyadır. Bu hammaddelerin fiyatlarıyla ilgili olarak ilaç yapımında kullanılan

girdilerden birkaç örnek verelim: [sayfa 47]

Hammadde adı	Dünya piyasa fiyatı \$/kg	İthal Fiyatı \$/kg
Chlorbenzodiazepin	57.00	738.37
Chlorthiazide	6.00	83.62
Bellaton Total Alkoloid	1.80	457.50

Kaynak: Çokuluslu Tekeller ve İlaç Sömürüsü, T.İ.B. Yayınları, no. 7.

Ticaret Bakanlığı'nın verdiği rakamlara göre Türkiye'ye ithal edilen ilaç hammaddelerinin dünya piyasasındaki fiyatı ile emperyalist tekellere bağımlı ilaç şirketlerinin bildirdikleri ithal fiyatları bu şekildedir. (Türkiye'de ilaçların fiyatı, maliyetlerin üzerine belli bir kâr oranı eklenerek belirlenmektedir).

Türkiye'de geliştirilen dayanıksız tüketim malı sanayisinin ana girdileri emperyalist tekellerden tekel fiyatlarıyla sağlanmaktadır. Örneğin; deterjan üretiminde kullanılan hammaddelerin %70-75'i bu yolla ithal edilmektedir.

Tarımda gübre kullanımının artması da benzer nitelikte bir bağımlılık yaratmıştır. Gübre ithalatının artmasına paralel olarak, Türkiye'de kurulan gübre sanayisinin ana hammaddeleri emperyalist tekellerden ithal edilmektedir. Gübre fiyatında son yıllarda görülen artışın sorumlusu emperyalist tekellerdir.

Çokuluslu tekellerin denetimi ve güdümü altında geliştirilen, montajçılık ve taşeronluk niteliği ağır basan ve tüketime dönük çarpık sanayi yatırımlarının ise yarı-mamul madde ve yatırım malı gereksinimleri aynı şekilde tekel fiyat mekanizması (tekel kârlarıyla) sağlanmaktadır. Üretilen malların motor ve yedek parçaları, bu malların üretilmesinde gerekli olan makine ve teçhizat emperyalist tekellerin denetimi altındadır. [sayfa 48]

Bu konuda da bazı örnekler bakalım: Sentetik elyaf ve iplik sanayisinde kullanılan hammaddelerden polyester elyaf ve ipliğin hammaddesi olan cipsi Sasa Sun'î ve Sentetik Elyaf Sanayii (Hacı Ömer Sabancı Holding'e bağlı bir kuruluş olup, uluslararası tekelci sermaye ile yerli tekelci sermayenin çeşitli gruplarının ortak örgütü olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın da %10 oranında payı vardır) üretmektedir. Ancak Sasa'nın cips üretiminde kullan-

diğı DMT ve monietilen glikol maddeleri ithal edilmektedir.

Sasa'nın satışlarında 1973 Mart'ında kilosu 24.25 TL. olan polyester elyaf 1974 Mart'ında %44 artış ile 34.90 TL. olmuştur.

Hammaddelerle ilgili diğer bir örnek olarak da alüminyumu alabiliriz. 1973 yılında alüminyumun tonu 500-600 dolardan ithal edilirken, 1974 yılı Eylül ayında bu rakam 1000-1100 dolara yükselmiştir.

Emperyalistlerin değerlerinin çok üstünde fiyatlarla satış yaptıkları mallara en iyi örneklerden birini silâhlar oluşturmaktadır. Anti-komünizm aldatmacasıyla azgelişmiş ülke halklarının sırtına büyük silâhlanma harcamaları yüklenmektedir. Bir F-4 Phantom uçağı 35 milyon, bir F-14 Tomcat uçağı 340 milyon lira civarında bir fiyatla satılmaktadır. Süratle gelişen savaş teknolojisi dün alınan silahı bugün çağdışı yapmakta, yeni silâh alınmasını gerekli kılmaktadır. Böylece bir taraftan son derece kârlı bir pazar yaratılıyor, diğer taraftan azgelişmiş ülkelerdeki devrimci hareketler karşısında karşı-devrimci cephe taktik planda güçlendiriliyor. [sayfa

49]

Özellikle son üç yılda A.B.D. silâh ihracatı büyük oranlarda artmıştır. Temmuz 1971 Haziran 1972 döneminde 3.3 milyar dolar olan bu rakam, Temmuz 1972-Haziran 1973 döneminde 3.9 milyara ve Temmuz 1973-Haziran 1974 döneminde ise 8.3 milyar dolara yükselmiştir. Kapitalist sistem o denli çirkef bir niteliktedir ki, silâh ihracatı sayesinde 700.000 civarında Amerikalıya iş sahası açılmıştır. Bu silâhların maliyeti ise dolaylı ve dolaysız olarak azgelişmiş ülkelerin emekçi halklarının sırtına yüklenmektedir.

Temmuz 1973 Haziran 1974 döneminde 10 ülkeye yapılan silâh ihracatı, toplam silâh ihracatının %92'sini oluşturmaktadır: (1996-2000 verileri için bkz. EK TABLO: XI.)

	Milyon dolar
İran	3.800
İsrail	2.100
Suudi Arabistan	588
Yunanistan	435
Batı Almanya	219
İspanya	148
Kanada	94

G. Kore	81
Tayvan	68
Şili	68
Toplam	7.601
Diğerleri	600

Az gelişmiş ülkelerdeki oligarşiler, yoğun bir sömürü altındaki kitlelerin mücadelesini engellemek için son model silâhları değerinin çok üstünde fiyatlarla almaya hazırdır. Zaten emekçi halka karşı kullanılacak ^[sayfa 50] olan bu silâhların maliyeti de vergiler aracılığıyla emekçi halkın sırtına yüklenir. En fazla silâh satın alan 10 ülkenin 7'sinin de açık faşizmin uygulandığı az gelişmiş ülkeler olması ve bu ülkelerin silâh alımlarının, 10 ülkenin toplam silâh alımının %68'ini oluşturması bu konuyu son derece açık olarak göstermektedir. (*U.S. News and World Report*, 13 Ocak 1975).

B) Hizmet ve bilgi satışı : (Ulaştırma, müşavirlik hizmetleri ve teknoloji transferi). Emperyalizmin günümüzde uyguladığı sömürü yöntemlerinden birisi de kendi tekeli altında bulundurduğu teknik bilgi ve hizmetlerin az gelişmiş ülkelere tekel fiyatlarıyla satışlarıdır.

i) Emperyalist tekellerle az gelişmiş ülkelerde geliştirilen yerli tekeli burjuvazi arasındaki ilişkinin dayandığı temellerden birisi de "teknoloji transferi"dir. Bir şirkette doğrudan doğruya yabancı sermaye yatırımı olmasa bile, teknolojik bağımlılık yoluyla bu yatırım az gelişmiş ülkelerde üretilen değer emperyalist ülkelere aktarılması veya emperyalist sömürünün daha etkin bir hale getirilmesinde kullanılabilir. Dış macunundan çamaşır makinesine kadar yüzlerce tüketim malında çokuluslu tekellere patent ve benzeri hakların kullanılması karşılığı olarak milyonlarca lira ödenmekte ve böylece bu malların artan fiyatlarının bir bölümünü bu ödemeler oluşturmaktadır. (Bkz. *Tekelci Sermaye ile içiçe*, TIB Yayını, 8)

Türkiye'de patent, royalti, know-how adları altında yürütülen sömürüden bazı örnekler verelim:

Sandoz Kimya San. Ltd. Ş.ti, sermayesinin %80'ine sahip olan Sandoz A.G.'ye (İsviçre) satış hasılatının ^[sayfa 51] %5'ini patent ve formül karşılığı olarak vermektedir.

Türk Tuborg Bira ve Malt San. A.Ş.'nin sermayesinin 675 bin lirası teknoloji getirme karşılığı uluslararası tekeli sermayeyi oluş-

turan şirketlerden birine aittir.

Bayraklı Boya ve Vernik San. A.Ş., Vernis Claessens S.A. patentiyle ürettiği boyalar için boya fiyatının %5'i oranında ödeme yapmak zorundadır. Sümerbank-BASF A.Ş.'nde teknoloji getiren BASF Chemiewerke A.G. Almanya, bu hizmet karşılığında şirket sermayesinde 26.5 milyon liralık hak elde etmiştir.

Berec San. T.A.Ş., satılan Berec marka pillerin hasılatının %5'ini royalty hakkı olarak İngiltere'deki The Ever Ready Co. Ltd.'e ödemektedir. Türkiye'de kamyon üretiminde birinci sırayı elinde bulduran BMC San. ve Tic. A.Ş., kamyonların satış hasılatının %6'sını İngiltere'deki Austin Motor Co. ve British Leyland Motor Corp. Ltd.'e aktarmaktadır.

Görüldüğü gibi, kullanılan malların fiyatlarının artmasının nedenlerinden biri, uluslararası tekeli sermayenin, bir malın üretimi için gerekli izin ve teknolojiyi verme karşılığında elde ettiği yüksek paydır. (Yukarıdaki bilgiler, T.C. Resmî Gazete'de yayınlanan Bakanlar Kurulu Kararnamelerinden alınmıştır.)

Bir diğer örnek SASA-Suni ve Sentetik Elyaf Sanayi AŞ'nin kurduğu tesisler için Dinamik-Nobel firmasına , üretim teknolojisi için de ICA (Imperial Chemical Industries) firmasına know-how ücreti ödemesi ve mühendislik hizmetleri için Krupp'a gerekli ödemelerde bulunmasıdır. ^[sayfa 52] (Kimya Mühendisliği, Araç Gereç Madde Kataloğu, 1974-75.)

Yabancı tekellerin lisansı altında üretim yapan ve bunun için çokuluslu tekellere ödemede bulunan yerli şirketlere de bazı örnekler verilebilir.

Anadolu Lift Sanayi ve Ticaret Ltd. Sti., İngiliz British Leyland özel imalat grubundan Coventry Climax Engines Ltd. Şti. lisansı ve teknik işbirliği ile forklift imal etmektedir.

Alarko Sanayi ve Ticaret AŞ, Mühendislik ve İmalat Müessesesi-ALMIM Marley (ABD) lisanslı soğutma kuleleri, Mabor (Fransa) lisanslı boyama ve pişirme tesisleri, CFI (Fransa) lisanslı endüstri fırınları, Dutreux (Fransa) lisanslı tuğla ve kiremit tesisleri, Teleflex (Fransa) lisanslı konveyörler imal etmektedir.

Sungurlar Isı Sanayi Anonim Şt. yağ kazanlarını Wanson S.A. lisansı altında imal etmektedir.

Teknikel Ticaret ve Sanayi Anonim Şt., Jenbach (Avusturya) lisansı altında kompresörler imal etmektedir.

ii) Emperyalist tekellerin elde tuttıkları bir diğer alan da ulaştırma hizmetleridir. Örneğin Denizcilik Bankası'na ait olan ve modern gemilere sahip bulunan Türk deniz ticaret filosu nedense (!) çok kötü bir biçimde işletilmekte, emperyalist gemi tekellerine ^[sayfa 53] olan bağımlılık bir türlü azalmamaktadır. Yabancı kaynaklı gemilerin Türkiye'ye getirilen ve Türkiye'den götürülen mallar karşılığında aldıkları ücretin gelişimi saptanamamakla birlikte, boşaltılan ve yüklenen malların miktarının yabancı ya da Türk uyruklu gemilere göre dağılımı şu şekildedir:

		Boşaltma (%)	Yükleme (%)
1969	Türk	32	18
	Yabancı	68	82
1973	Türk	23	17
	Yabancı	77	83

Kaynak: DİE, Aylık İstatistik Bülteni.

iii) Emperyalist sömürünün etkin olarak görüldüğü diğer bir alan da yabancı uzmanlara ödenen yüksek maaşlar ve yabancı mühendislik şirketlerine ödenen büyük miktarlardaki ücretlerdir. Türkiye'de "yabancı mühendislik hizmetleri değeri" 1963-1970 arası toplam 6.5 milyar liraya yaklaşmaktadır. Bu, aynı yıllar arasındaki 28.3 milyarlık sanayi yatırımlarının ortalama %23'üne denk gelmektedir. Gene aynı yıllar arasındaki yerli mühendislik hizmetleri değeri toplam yatırımların %1'ine bile denk düşmektedir. ("*Teknik İşgücü Göçü ve Teknik Hizmet İthali*", TMMOB Yayını, sf. 31).

Yabancı uzmanlara verilen yüksek ücretler ise 13 Ocak tarihli Cumhuriyet gazetesinde yayınlanan bir haberden çıkarılabilir. Gazeteye göre, "Büyük İstanbul Nazım Planı"nda çalıştırılmak üzere alınacak 15 yabancı uzmana ayda net 70 biner TL. ödenecektir. Bu plan için Dünya Bankası'nın açacağı 32 milyon 200 bin liralık kredinin 23 milyon 100 bin liralık bölümü bu uzmanların giderlerini karşılamaya ayrılacaktır. ^[sayfa 54]

Dünya Bankası, uluslar arası tekeli sermayenin örgütüdür. Bu örgütün az gelişmiş ülkelere verdiği proje kredilerinde, projenin yapılabilirlik etüdlerinin hangi çokuluslu mühendislik-müşavirlik firmasınınca yapılacağı, kullanılacak hammadde, yatırım malları ve teçhizatın hangi çokuluslu tekelden alınacağı önceden saptan-

maktadır. Çünkü örgütün ana amacı, uluslar arası tekelci sermayenin çıkarları için pazarların genişletilmesidir.

Silifke Seka Kağıt Fabrikası projesinin yapılabirlik etüdü, Dünya Bankasınca Kanadalı Sandwell firmasına verilmişti. Çevre korunması için yapılan etüd, Sandwell'e ait olan Beak Consultant firmasıdır. Projenin toplam finansman ihtiyacı iç ve dış kaynakları toplam tutarı 2.381 milyon TL'dir. Bunun 28 milyon TL'si etüd giderleridir. Gene Seka dökümanlarına göre Kereste Kraft Selülozu ve Kraft Kağıdı entegre tesisleri yatırım maliyetinin (2.072 milyon TL) içinde 30 milyonu iç, 113 milyonu dış kaynak olmak üzere 143 milyon TL'si "Müşavirlik Hizmeti" olarak görülmektedir. (TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı: 1)

Türkiye Mühendis ve Mimar Odaları Birliğinin yayınladığı bir araştırmada İzmir Aliağa Rafinerisinde çalışan yabancı teknik uzmanların aylık ücretleri şöyle gösterilmektedir: [sayfa 55]

İş	Ülkesi	Aylık ücreti (TL.)
Fizik Mühendis	ABD	50.750
Makina Mühendisi	ABD	44.750
İnşaat Mühendisi	ABD	17.375
Montajı	İngiltere	44.750
Ambarcı	Fransa	15.500

Aynı çalışmada belirtildiğine göre, "Karakaya" Barajı için yeni yapılan anlaşma uyarınca gelecek her Amerikalı mühendis Türkiye'ye ayda 120 bin TL'sine malolacaktır.

İller Bankasınca ihale edilen projelerde yabancı teknik elemanlara ödenen aylık ücretler (TL) şu şekilde saptanmıştır:

	Aylıklar	
	En az	En çok
İzmir 1969 Master Plan ve yapılabirlik	30.672	57.510
İstanbul 1974 Kanalizasyon projesi	64.252	138.296
İzmit 1974 Kanalizasyon projesi	64.091	99.698
Adana 1974 Kanalizasyon projesi	47.761	77.782
Adana 1974 İçme Suyu projesi	80.638	89.597

Kaynak: TMMOB, Birlik Haberleri, Sayı: 7.

Yukarıdaki örneklerden de görüldüğü gibi, emperyalist ülkelerde tekellerin denetimi altındaki bütün mal ve hizmetler değer-

lerinin çok üstünde tekel fiyatlarıyla az gelişmiş ülkelere satılmaktadır.

Emperyalist tekellerin ürettikleri malların değerlerinin çok üstünde fiyatlarla az gelişmiş ülkelere satılması pahalılığın temel nedenlerinden biridir. Bu durumdan bütün emekçiler zarar görür. İşçi sınıfının, topraksız ve az topraklı yoksul köylünün yaşamı zorlaşır, milyonlarca küçük üreticinin üretimde kullandığı tarım araç ve gereçleri, ilaçları ve gübre, emperyalistler ve emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekelci sermaye ve emperyalizmle işbirliği halindeki büyük ^[sayfa 56] tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının yararına olarak pahalandırılır, kentlerdeki yüzbinlerce esnaf, memur ve zanaatkârın yaşamları güçleşir, orta burjuvazinin el koyduğu artık-değerin bir kısmı tekel fiyatları mekanizmasıyla; emperyalizm ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazinin kasalarına gider.

Bu durumun az gelişmiş ülkeler üzerindeki etkisi ülke yararı doğrultusunda bir sanayileşme için değer birikiminin engellenmesi, az gelişmiş ülkelerin halklarının ürettiği değer ya az gelişmiş ülkelere emperyalist ülkelere aktarılması, ya da az gelişmiş ülkelerdeki sömürü mekanizmasını güçlendirmekte kullanılmasıdır.

[sayfa 57]

III- YATIRIM YOLUYLA SÖMÜRÜ

a) Genel Olarak Yatırımlar:

Emperyalist (tekelci kapitalist) niçin az gelişmiş ülkelerde yatırım yapar? Kârını arttırmak için. Buna göre emperyalistin kârının kaynağına bakalım.

Emperyalistin kârının iki kaynağı vardır:

a) Artık-değer

b) Tekel kârı

Artık-değer, üretimde bulunan işçilerin yarattığı ve kapitalistin el koyduğu değerdir. Tekel kârı ise malların içerdikleri toplumsal değerın üstünde fiyatlarla satılması sonucu tüketicilerin sömürülmesinden kaynaklanmaktadır. Buna göre kapitalistin kârını arttırabilmesi için ya artık-değeri, ya da tekel kârını arttırması gereklidir.

Artık-değeri arttırmasının yolu ücretleri düşürmek ve/veya çalışma saatlerini uzatmak ve/veya işin yoğunluğunu arttırarak aynı süre içinde yaratılan değer miktarını yükseltmektir. Az gelişmiş ülkelerde yatırıma gidilmesinin bir nedeni, buradaki işçi ücretlerinin daha düşük ve çalışma saatlerinin daha uzun olması [sayfa 58] ve

işçilerin daha yoğun bir şekilde çalıştırılabilmesinin büyük yedek işsizler ordusu tehdidi ile sağlanmasıdır.

Tekel kârını arttırmanın yolu ise tekel fiyatlarıyla mal satılabilecek olan pazarı genişletmektir.

Yatırım yapıldığında getirilen sermayenin önemli bir bölümü "aynı sermaye" yani makine ve teçhizattır. Yatırımın uluslararası tekelci sermaye için pazar genişletici etkisinin diğer yönü, değerinin çok üstündeki fiyatlarla yapılan bu satışlardır.

Diğer taraftan mamul tüketim malları ithalâtında konan yüksek gümrük vergileri bu malların fiyatını emperyalistlere bir yarar sağlamadan arttırmakta, emperyalist tekellerin rekabet gücünü düşürmektedir. Aynı malların ülke içine parça halinde veya hammadde şeklinde sokularak kısa bir süreçten sonra mamul madde haline getirilmesi [montaj ve ambalaj sanayileri (!)] halinde ise bu vergilerden kurtulmakla kalınmamakta, aksine teşvik tedbirlerinden yararlanmak mümkün olmaktadır. Böylece pazar genişletmekte ve kârlar artmaktadır.

Gerçek sanayi niteliği taşımayan yatırımlarla ekonomi üzerindeki denetim artmakta, pazar genişlemekte, daha yüksek fiyatlarla daha fazla mal satma olanağı artmaktadır.

Az gelişmiş ülkelerdeki yeraltı ve yerüstü kaynaklarını sömürmek için de buralara yatırım yapmak zorunludur. Bu yatırımlarla ucuz hammadde sağlanmaktadır.

Diğer taraftan yatırım yoluyla gayri maddi haklar (patent, lisans, vb.) şeklinde bir sömürü alanı da açılmaktadır. [sayfa 59]

Kısacası, yatırımlar diğer sömürü yöntemleriyle bir bütün oluşturmaktadır. Yatırımlar diğer sömürü yöntemlerini pekiştirir, diğer sömürü yöntemleri de yatırımları.

A.B.D.'den kaynaklanan çokuluslu tekellerle ilgili olarak yapılan bir araştırmaya göre, yabancı ülkelerde yatırıma giderken gözönüne alınan noktalar şunlardır:

	%
Yeni pazarlar açmak	48
Kâr farklılıkları	20
İthalât kısıtlamaları	16
Ham ve yarımamul madde sağlamak	13
Rekabet	10

Ücret farklılığı	6
Diğerleri	3
Kaynak: <i>Setting Up Enterprises in Japan</i> , s. 320.	

Bu rakamların anlamı şudur: Yatırıma giderken yeni pazarlar açabilmek kıstası şirketlerin %48'i için önemlidir. Yeni pazarlar açmak, ithalât kısıtlamaları ve rekabeti genel olarak pazar sorunu içinde ele alabiliriz. Hammadde temini ve kâr farklılıkları da ayrıca incelenebilir. Fakat görüldüğü gibi, yatırım yapmada tekel kârlarıyla mal satılabilecek pazar sorunu ön plandadır.

b) Osmanlı İmparatorluğunda Yabancı Yatırımlar:

Osmanlı İmparatorluğu'nun son dönemlerindeki yatırımlar genellikle sanayi dışında idi. 1910 yılında bugünkü Türkiye sınırları içinde faaliyette bulunan yabancı sermaye yatırımları şu şekildeydi: [sayfa 60]

Demiryolları	3.368	milyon kuruş	(%59.0)
Elektrik, Tramvay, Su	311	» »	(%5.4)
Liman vb. tesisleri	388	» »	(%5.0)
Sanayi	650	» »	(%11.4)
Ticaret	206	» »	(%3.6)
Madenler	328	» »	(%5.7)
Banka-sigorta	560	» »	(%9.8)
Toplam	5.711	» »	
Kaynak: DİE, <i>Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı</i> , s. 19.			

Tablodan da görüldüğü gibi, yabancı sermaye yatırımlarının ancak %11.4'ü sanayiye, %69.4'ü ise demiryolu, liman, su, elektrik, tramvay gibi alt yapı yatırımlarınadır.

Osmanlı İmparatorluğu döneminde yapılan yatırımların kat kat fazlası ülke dışına aktarılmış, ülkede sermaye birikimi ve sanayileşme engellenmiştir. Dr. Orhan Kurmuş'un İngiliz belgelerine dayanarak yaptığı bir araştırmaya göre, İngiltere'nin 1913 yılına kadar Türkiye'ye yaptığı toplam yatırım 25 milyon sterlin civarındadır; 1864 ve 1913 yılları arasında sadece Aydın Demiryolu Şirketi aracılığıyla gerçekleştirilen para transferi ise 11 milyon sterlin. "1893 yılında Londra'da 110.000 sterlin sermaye ile kurulan" In-

giliz-Fransız ortaklığı Türk Reji İhracat Şirketi, "kurulduğu tarihten 1901 yılına kadar geçen sekiz yıl içinde 226.098 sterlin kâr ederek sermayenin iki katını dışarıya transfer etmiştir." (Dr. Orhan Kurmuş, *Emperyalizmin Türkiye'ye Girişi*, s. 224 ve 74.)

c) Ulusal Kurtuluş Savaşı Sonrası:

Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndan sonra yabancı sermayenin faaliyetlerini kısıtlayıcı önemli bir tedbir alınmamıştır. Aksine ülkede yabancı sermaye yatırımları ^[sayfa 61] artmıştır. 1920-1930 yılları arasında Türkiye'de kurulan 201 anonim şirketin 66'sında (%33) yabancı sermaye vardır. 201 şirketin ödenmiş sermayelerinin toplamı 73 milyon liradır. Bu miktarın 31.5 milyon lirası (%43) yabancı sermayedir. (Gündüz Ökçün, *Türk Anonim Şirketlerinde Yabancı Sermaye (1920-1930)*, SBF Yayınları, 1971).

1930'larda bazı millileştirmeler oldu. Fakat bu millileştirmeler emperyalist sömürüye darbe bile indirmedir. Emperyalistler diğer yöntemlerle sömürülerini sürdürdüler ve hatta yoğunlaştırdılar.

Bu dönemde gerçekleştirilen önemli millileştirmeler şunlardır:

- Mudanya Bursa Demiryolu T.A.Ş. (1931)
- İstanbul Türk Anonim, Su Şirketi (1933)
- İzmir Rıhtım Şirketi (1933)
- İzmir Afyon ve Manisa Bandırma hattı (1934)
- İstanbul Rıhtım, Dok ve Antrepo T.A.Ş. (1934)
- Aydın Demiryolu Şirketi (1935)
- İstanbul Telefon T.A.Ş. (1936)
- Ereğli Şirketi (1937)
- İzmir Telefon T.A.Ş. (1937)
- Üsküdar ve Kadıköy T.A.Ş. (1938)
- İstanbul T.A. Elektrik Ş. (1938)
- İstanbul Tramvay Şirketi (1939)
- İstanbul A. Tünel Şirketi (1939)
- Ankara Elektrik Ş. (1939)
- Ankara Havagazı Ş. (1939)
- Adana Elektrik T.A.Ş. (1939)
- Bursa T.A.Ş. (1939)
- Müttehit T.A.Ş. (1939)
- Mersin Elektrik T.A.Ş. (1939)

Kaynak: Taner Timur, *Türk Devrimi ve Sonrası*, 1919-1946, s. 168-9.

[sayfa 62]

d) II. Dünya Savaşı Sonrası:

II. Dünya Savaşı'ndan sonra gerek genel olarak emperyalizm cephesinde meydana gelen değişiklikler, gerekse savaş süresinde Türkiye'de özellikle spekülasyon aracılığıyla sermaye birikiminin hızlanması sonucunda emperyalistlerle (uluslararası tekelci burjuvaziyle) bütünleşerek gelişen bir yerli tekelci sanayi burjuvazisi oluştu ve bu oluşum süreci içinde yabancı sermayeye kapılar ardına kadar açıldı.

Yabancı sermayeyi davette ilk adım Türk Parası Kıymetini Korumaya Yasası çerçevesinde çıkarılan 22.5.1947 tarih ve 13 sayılı Bakanlar Kurulu kararıdır. Bu kararda yabancı sermayenin teşviki konusunda şöyle denmektedir:

"Yurdun kalkınması için fayda mülâhaza edilen endüstri, tarım, ulaştırma ve bayındırlık işleriyle ihracatı arttırıcı mahiyette olan ticarî işlerde kullanılmak üzere, yabancı memleketlerden döviz ve tesisat olarak getirilen sermaye gelirlerinin veya teşebbüs mevcudunun kısmen veya tamamen harice transferini teminen gerekli iznin verilebileceği hususunda Maliye Bakanlığı taahhüde girebilir."

Daha sonra 1.3.1950 tarihinde 5583 sayılı yasa ile yabancı sermayeye kârlarını transfer garantisi verilmiş ve yurt dışından borç almak isteyen Türk özel sektörüne bu borçların faizlerini ülke dışına transfer etme izni sağlanmıştır.

Bu teşvik tedbirlerine rağmen yabancı sermaye yatırımının son derece kısıtlı kalması üzerine 1.8.1951 tarih ve 5821 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu çıkarılmıştır. [sayfa 63]

Bu yasa ile getirilen yeni teşvik tedbirlerinin de yeterli bulunmaması üzerine 18.1.1954 tarih ve 6224 sayı ile bugün geçerli olan Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanunu kabul edilmiştir. Bu yasa, dünyada yabancı sermayeye en fazla taviz veren yasalardan biridir.

Diğer taraftan aynı yıl içinde Amerikalı uzman Max Ball tarafından hazırlanan Petrol Yasası da kabul edilerek temel enerji ala-

nı olan petrolde emperyalist tekellerin egemenliği perçinlenmiştir.

Bugün Türkiye’de faaliyette bulunan yabancı sermayeli şirketler 3 hukukî statü altındadır: Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası, Petrol Yasası ve Türk Parasını Koruma Mevzuatı. Bunlara ek olarak Türkiye Sınai Kalkınma Bankası’nda ve Ereğli Demir Çelik Fabrikaları T.A.Ş.’nde de yabancı sermaye yatırımları vardır. (2003 verileri için bkz. EK TABLO: XII.)

Sektör	Firma Sayısı	Yabancısermaye (milyon lira)	% dağılım
İmalât Sanayi	95	1.724	83,3
Otomotiv San.	7	305	14,7
Kimya San.	27	309	14,9
Makine İmalât San.	10	238	11,5
Elektrik San. ve Elk.Mak. ve Gereçleri	16	239	11,5
Lastik San.	3	222	10,8
Tarım	1	1	0,04
Madencilik	3	23	1,1
Hizmetler	19	320	15,5
Turizm	9	276	13,3
Toplam	118	4.548	

Kaynak: “Türkiye’de Yabancı Sermaye”, Emekçi, Aralık 1974.

[sayfa 64]

1973 yılı sonunda 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası çerçevesinde faaliyette bulunan şirketlerin sayısı 118 idi. Bu şirketlerdeki toplam yabancı sermayenin (2.1 milyar lira) %83.3’ü imalât sanayisine, %13.3’ü ise turizm alanına yatırılmıştı.

Bu şirketlerde yatırımda bulunan emperyalist tekellerin kaynaklandığı ülkeler ise şöyledir: (2003 ve sonrası veriler için bkz. EK TABLO: XIII, XIV ve XV.)

Ülke	Toplam sermaye içindeki pay (%)
Amerika Birleşik Devl.	15.8
Avrupa Ekonomik Topluluğu	52.9
Almanya	16.0
İsviçre	12.3
Fransa	12.1
İtalya	9.8
Hollanda	5.1

Belçika	3.7
Japonya	3.9
Kaynak : a.g.e., s. 52.	

Bu şirketler 1964-1973 döneminde 637.3 milyon lira kâr ve 111.0 milyon lira gayri maddî hak olarak 748.3 milyon lirayı ülke dışına aktarmışlardır.

Türk Parasını Koruma Mevzuatı çerçevesinde faaliyette bulunan şirketlerin 1964-1972 döneminde ülke dışına aktardıkları değer ise 636.1 milyon liradır (kâr transferi 180.8 milyon lira, gayri maddî haklar 182.3 milyon lira).

Yabancı sermayeli kuruluşlar Türkiye’de 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun, Petrol Kanununun veya Türk Parası Kıymetleri Koruma ^[sayfa 65] Kanuna dayalı 17 sayılı karar çerçevesinde faaliyet yürüten şirketlerdir. Türkiye’ye transfer edeceği sermaye ve Türkiye’deki faaliyetleri sonucu elde edeceği kâr için blokaj zorunluluğu vardır. Yani Türkiye’ye getirecekleri yabancı sermayenin döviz biçiminde olması ve elde edilen kârın yurt dışına transfer edilmemesi gerekmektedir. Bu durumda yabancı şirketlerin en fazla yararlanmasını sağlayacak kuruluş “temsilcilik” olurken, 6224 sayılı kanun kapsamına giren bazı yabancı sermaye grupları 17 sayılı karar çerçevesinde de ikinci bir girişimi sürdürmektedir. (Örneğin Türk Hoechst, Pfizer, Atlas Copco, Singer, Türk Philips, G.A. Baker) Böylesine bir uygulama, 6224 sayılı kanunun yabancı sermayeli kuruluşlara Türkiye’ye transfer ettikleri sermayeyi ve kârlarını transfer olanağı verdiği göz önüne alınırsa, 17 sayılı kararın 6224 sayılı kanun için bir sigorta niteliği taşıdığını ortaya koyacaktır. Yabancı sermayeli sanayi kuruluşları, 17 sayılı karar çerçevesinde ticari firmaların kârlarından dolayı yararlanabilmekte (belli masrafların kardeş firmaca karşılanmasını, belli personelin kardeş firmaca istihdamı vb.), böylece ülke dışına transfer ettiği kârlarını çok daha yükseltmesini sağlamaktadır. (Örneğin, Massey Ferguson Traktör Sanayi AŞ’nin izin belgesi Bakanlar Kurulu kararı ile iptal edildiğinden şirket tasfiye edilmemiş ve yeni bir kararname çıkartılana kadar, 17 sayılı karar çerçevesinde kalmasına için verilmiştir.)

6224 sayılı kanuna tabi yabancı sermayeli kuruluşların bir başka kuruluşu iştirak için izin kararnamelerinden yetki bulun-

ması veya özel bir kararname ^[sayfa 66] gereğine karşın, 17 sayılı karara tabi kuruluşlar bu konuda geniş bir serbesti içinde hareket etmektedirler.

17 sayılı karar kapsamındaki firmaların kârlarının blokajı esastır, ancak bunun istisnaları vardır. 1970 yılında bu karar kapsamında faaliyet gösteren 97 kuruluşun transfer ettikleri kâr miktarı, toplam kârın %21,7'sini bulmaktadır. (22.388 milyon TL.) 1960-70 arasında faaliyet gösteren 97 kuruluşun 68'i kâr göstermiş ve bunlardan sadece 30'u kârını bloke ettirmiştir. Bütün bunlar 17 sayılı kararın, 6224 sayılı Yabancı Sermayeyi Teşvik Kanununun eksik yönlerini tamamlayıcı, yabancı sermayeye daha geniş olanaklar tanınmasını sağlayan ek bir karar olduğunu göstermektedir. (TÜSIAD, 1975 Yılında Sonunda Türk Ekonomisi, s. 127-139.)

17 sayılı karar kapsamındaki şirketlerin ve bunların Türkiye'deki diğer yatırımlara iştiraklerinin listesi Ek-2'de verilmiştir. Aktarılan kârlar bu şirketlerin sömürsünü göstermekten uzaktır. Yatırılan bir miktar sermaye kısa sürede büyük kârlar sağlamakta, bu kârların bir kısmı ülke dışına aktarılmakta, diğer kısmı ise daha yoğun bir sömürü uygulayabilmek için yeniden tekeli nitelikte yatırımlara yöneltilmektedir.

Petrol Yasası çerçevesindeki yatırımların toplamı ise, 1972 yılı sonunda 4,2 milyar lira civarındadır. Bu miktarın sadece 1,3 milyar lirası nakit, 1,6 milyar lirası malzeme ve 1,5 milyar lirası ise hizmet olarak getirilmiştir. (AID, Econ. and soc. Indications, tablo 10-c, 1974.) ^[sayfa 67]

1971 yılında petrol tüketiminin %61.3'ü ithal edilmiş, yurt içinde üretilen %38.7'lik bölümün ise %69'u emperyalist tekellerin Türkiye'deki yatırımlarınca gerçekleştirilmiştir. Petrol tüketiminin ancak %12'lik bölümü Türkiye Petrolleri A.O. tarafından karşılanmıştır (DIE, Türkiye'de Toplumsal ve Ekonomik Gelişmenin 50 Yılı, s. 391, 392). Türkiye'de ticari enerji kaynakları içinde petrol ürünlerinin payı ise %62'dir (a.g.e., 400). Bunun anlamı, Türkiye'nin enerji kaynakları üzerinde emperyalist tekellerin kesin bir hâkimiyet kurmuş olduğudur.

Sanayide temel girdilerden biri olan demir-çelikte de emperyalist tekellerin egemenliğini görüyoruz. 28.2.1960 tarih ve 7462 sayılı yasa ile kurulan Ereğli Demir-Çelik Fabrikaları T.A.Ş.'nde Koppers şirketinin (A.B.D.) sermaye payı 200 milyon liradır

(%33.3).

Diğer yatırım alanı olan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası'nın durumu ileride ayrıntılı olarak ele alınacaktır.

1- İmalât Sanayisi Yatırımları

Bilindiği gibi eskiden uluslararası kapitalizm geri kalmış ülkelerin hep geri kalmalarını, hiç sanayileşmemelerini isterdi. Ama bugün artık sanayileşmelerini istemektedir. Ancak çağdaş anlamda, yatırım malları sanayilerini kurarak, yerli teknolojilerini geliştirerek sanayileşmelerini değil, fakat kendi ürettiği makine ve teçhizatın kullanılmasına olanak tanıyan, kendisinin ulaştığı olduğu teknoloji seviyesinde artık uğraşılmasını gereksiz bulduğu, örneğin tüketim malları sanayilerinin kurulması yönünde sanayileşmelerini istemektedir. İşte bu nedenlerle son yıllarda gelişmiş ^[sayfa 68] kapitalist ülkelerin az gelişmiş ülkelerdeki sanayi yatırımlarının payı giderek artmaktadır.

Bu yatırımlar az gelişmiş ülkelerde eskiden komprador burjuvazi niteliğinde olan işbirlikçi burjuvazinin yerli tekelci burjuvazi haline dönüştürülmesi sonucu ortaklaşa olarak gerçekleştirilmektedir. Bu ortaklıkların ürünleri değerlerinin üstünde fiyatlarla pazarlanmakta, günlük yaşamın her anında tekelci sermayenin tek fiyatları aracılığıyla uyguladığı sömürü egemen olmaktadır. Türkiye'den verilecek birkaç örnek bu şirketlerin kârlarının boyutları hakkında fikir vermeye yeterlidir:

Maliye Bakanlığı tarafından yapılmış bir incelemeye göre, 1955 yılında 4,6 milyon lira sermaye ile kurulan Türk Philips A.Ş.'nin (sermayesinin %99'u çokuluslu Philips şirketine aittir) 1960-61 yıllarındaki toplam kârı 28 milyon 608 liradır. 1952 yılında 5 milyon lira sermaye ile kurulan Unilever-İş Türk Ticaret ve Sanayi Ltd. Şirketi (Sermayesinin %80'i İngiliz ve Hollanda ortak yatırımı olan dünyanın en büyük çokuluslu tekellerinden Unilever, %20'si Türkiye İş Bankası'na aittir) 1954-1962 yılları arasındaki dönemde (1960 yılı hariç 8 yıl) 123 milyon 294 bin lira kâr etmiştir. İsmi verilmeyen ve yabancı sermaye oranı %71 olan bir ilaç fabrikası 1951 yılında 2.8 milyon lira sermaye ile faaliyete geçmiş ve 1962 yılı sonuna kadar 25 milyon 634 bin lira kâr etmiştir. (*Türkiye'nin Düzeni*, D. Avcıoğlu).

Emperyalistlerle bütünleşerek emekçi sınıf ve tabakaları sömü-

ren yerli tekeli sanayi sermayesi grupları ise şunlardır: TSKB, T. İş Bankası, Koç Holding, [sayfa 69] Hacı Ömer Sabancı Holding, Akbank, Yapı ve Kredi Bankası, Sapmazlar, Haslar, Özgürler, Yaşar Holding, vb.

2- Doğal Kaynakların Sömürülmesi

Doğal kaynaklarımızın emperyalistlerin doğrudan doğruya yaptıkları yatırımlar aracılığıyla sömürülmesi Osmanlı İmparatorluğunun son zamanlarından beri süregelen bir süreçtir. Boraks, manyezit, krom gibi madenlerle petrol kaynakları, bunların gerçek sahibi olan halkın değil, emperyalistlerin ve bütünleştikleri yerli sömürücü azınlıkların yararına) olarak işletilmektedir. Örneğin Eskişehir yöresindeki manyezit madenlerini işleyen Manyezit A.Ş. gerçekte merkezi Avusturya'da bulunan "Veitscher" şirketinin bir uzantısıdır ve ürettiği malın cevherini basit bir işlemle geçirdikten sonra bu ana şirkete düşük fiyatla aktarmaktadır. Böylece şirketin görünüşteki kazancı ve ödediği vergi düşük olmaktadır. Avusturya'daki ana şirket yüksek kaliteli bu cevherleri başka yerlerde üretilen düşük kaliteli cevherlerle harmanlamakta, bunlardan demir-çelik endüstrisinde kullanılan ateş tuğlaları üretmekte ve bunları yüksek fiyatlarla Türkiye'ye satmaktadır. Burada çifte bir sömür işlemi vardır: bir taraftan emekçi halka ait olması gereken doğal kaynaklara el konulmakta, diğer taraftan ucuza kapatılan bu girdilerle üretilen mallar değerlerinin çok üstünde tekel fiyatlarıyla geri satılmaktadır. Şematize ettiğimiz farklı sömür yöntemlerinin ikisinin birliğini bir kez daha burada görebiliyoruz.

Sömürüyü hızlandırmanın en önemli koşulu, Manyezik AŞ'nin sermayesini artırması ve tesislerini [sayfa 70] büyümesidir. Böylece 27 Eylül 1962 tarih ve 6/1000 sayılı kararname ile Türkiye'de manyezit arama yetkisini elde eden Manyezit AŞ'nin sermayesi 7 milyon TL. dir (ki bunun 6.998.000 TL'si Veitscher şirketine aittir). 1964'de 12 milyon TL'ye yükseltilecek sermaye, 1969 yılında 15.829.000 TL ve 1970'de 20 milyon TL olmuştur. Şirketin ülkemize getirdiği oldukça basit tesisler olan dört sinter fırın, götürdüğü ise manyetimizdir.

Benzer bir sömür boraks madenlerinde tezgahtarlanmıştır. 1861 yılında oluşturulan ilk "Maadin Nizamnamesine" göre, 1865 yılında Balıkesir'de boraks madenlerini işletme imtiyazı "Company

Endustriellele Des Mesaures" adlı Fransız firmasına 20 yıl süreyle verilmiştir. 1877 yılında, 60 yıl süreyle boraks imtiyazı İngilizlerin eline geçmiştir. 27 Ekim 1950 tarihli ve 3/12002 sayılı kararname ile çokuluslu tekel Boraks (Holding) Ltd'e bağlı Boraks Cosolidated Ltd. imtiyazı ele geçirmiştir ve Türk Boraks AŞ adına paravan bir şirket kurulmuştur. Borax (Holding) Ltd.nin çokuluslu niteliğini aşağıda açıkça örmek mümkündür.

Ana şirket İngiltere kaynaklı Borax (Holding) Ltd.'dir. Bu şirketin sermayesinin %50'sinden fazlasını kontrol ettiği diğer şirketler İngiltere, ABD, İspanya, Fransa, Almanya, Hollanda, Belçika, Arjantin, Avusturya, Şili ve Peru'da yayılmıştır. Borax Holding hissesinin önemli olduğu şirketler ise İngiltere ve Hindistan'da yayılmış olup, bunların yanı sıra bir de birlikte bağlı olunan firmalar kanalıyla bağlanan şirketler vardır. Bu yazı içerisinde Türk Boraks Madencilik AŞ ana şirketin sermayesinin ^[sayfa 71] yarısından fazla olduğu kuruluşlar arasında yer almaktadır ve ana şirketin sahip olduğu sermayenin oranı %80'dir. Geri kalan %20 özel Türk hissesidir.

Paravan şirket, Türkiye'deki rezervlerin tükendiğini belirterek ocakları kapatmış, MTA ve Etibank yeni bor minerali alanları bulunca, 1956 yılında 6224 sayılı "Yabancı Sermayeyi Teşvik Yasası"ndan yararlanarak Türk Boraks Madencilik şirketini kurmuştur. Etibank'a ortaklık teklifleri yaparak oyalama yolunu gitmiş, bazı şahıslardan satın aldığı ruhsat sahalarında bulunduğu minerallerin en kıymetli türden sodyum barit olduğunu ve rezervlerin genişliğini ilgililerden saklamak istemiştir. Ancak sonunda, yabancı şirketin önce 9, sonra 14 ve nihayet 40 milyon ton olarak beyan ettiği rezervin 400 milyon tonu bulunduğu anlaşılmıştır.

Türkiye, dünyadaki bor tuzu yataklarının %60'ına sahiptir. Ama Borax Consolidated Limited, dünya piyasasına hakim olduğundan, satmakta olduğu boraksın fiyatını etkileyecek yeni bir boraks arzı yaratmamak için Türkiye'deki kaynakları işletmemiştir. Bugün Türkiye'de bulunan toplam bor rezervlerinin parasal değeri 9 trilyon liradır. (TMMOB, *Birlik Haberleri*, Sayı: 14.)

3- Banka ve sigortacılık

Emperyalistlerin bankalara yatırımları genellikle diğer sömürü mekanizmalarının işleyişini sağlamada yardımcı olmak amacıyla gütmemektedir.

Türkiye’de bankacılık alanındaki yabancı sermaye yatırımları, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşerek geliştirilmiş yerli tekeli burjuvazinin sömürsünü pekiştirme doğrultusunda girişimlerdir. [sayfa 72]

Yabancı sermayeli bankalardan 5 tanesi tamamıyla yabancı sermayelidir ve Osmanlı İmparatorluğunun mirasıdır. Bu bankaların faaliyetleri daha çok ithalât ve ihracat işlerinde yoğunlaşmıştır.

Tamamı yabancı sermayeli bankaların 1973 yılı sonunda durumu şöyledir: (2005 verileri için bkz. EK TABLO: XVI.)

Bankanın adı	Özkaynağı	İştirakleri (Milyon TL)	Kuruluş yılı
Osmanlı Bankası	123.8	80.5	1863
Uluslararası Endüstri ve Tic. Bankası (Eski Selanik Bankası)	47.2	1.7	1888
Bando di Roma	21.2	2.1	1911
Banko Komerçiyale İtalyana	20.2	2.1	1919
Holantse Bank Üni. N.V	6.7	0.0	1921

Kaynak: T. İş Bankası, "Türkiye’de Mevduat Kabul Eden Bankaların Birarada Bilançoları".

Bu bankalar içinde sadece Osmanlı Bankası kredi verme, mevduat toplama ve iştirakte bulunma gibi işlevleri önemli ölçüde yerine getirmektedir. Diğer dört bankanın Türkiye ekonomisi açısından önemi, ticaret yoluyla emperyalist sömürüyü pekiştirmektir. Özkaynaklarının büyüklüğü ise bu iş için yeterlidir.

Yerli tekeli sermayeyi oluşturan kurumlardan T. İş Bankası 1963 yılında Bank of America ile ortaklaşa Amerikan Türk Dış Ticaret Bankası’nı kurmuş, isim daha sonra Türk Dış Ticaret Bankası olarak değiştirilmiştir. İş Bankasının hissesi %67.3’tür. Diğer hissedarlar Bank of America ile bu bankanın İtalya’daki yatırımı olan Banca d’America e d’Italia’dır. Türk Dış Ticaret Bankası’nın asıl işlevi dış ticaret ilişkilerinin düzenlenmesidir. Bankanın hiçbir şirkette yatırımı yoktur. [sayfa 73]

II. Dünya Savaşı’ndan sonra sermayenin uluslararasılaşma sürecinde yeni bir aşama olarak çeşitli emperyalist ülkelerden kaynaklanan tekeli sermayelerin resmî ve sürekli örgütleri olan Dünya Bankası ve Uluslararası Para Fonu’ndan daha önce söz etmiştik. Bu gelişim az gelişmiş ülkelere de yansımış ve az geliş-

miş ülkelerin daha yoğun ve sistemli bir şekilde sömürülmesini sağlamak amacıyla, genel olarak uluslararası tekeli sermayenin az gelişmiş ülkelerdeki çarpık sanayileşme politikasını örgütleyip yönlendirecek kurumlar oluşturulmuştur. Bu kurumlar 1950 yılında kurulan Türkiye Sınai Kalkınma Bankası ile 1963 yılında kurulan Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'dır.

Gerek TSKB, gerek SYKB'nda yabancı sermaye yatırımının asıl çıkarı özel olarak banka faaliyetlerinin kârlı olması değil, banka faaliyetleri aracılığıyla genel olarak tekeli sermayenin (uluslararası tekeli sermaye ve bütünleşerek geliştirdiği yerli tekeli sermaye) kârının azamileştirilmesidir.

TSKB'nın Birinci Yıllık Raporu'nda şöyle denilmektedir:

"Milletlerarası İmar ve Kalkınma Bankası (Dünya Bankası) memleketimizde hususi sanayinin kalkınması için yapacağı yardıma tavassut edecek bir müessesenin lüzumuna kanaat getirmiş ve bu fikri hükümetimize bildirmiştir. Ewela bir 'holding company' şeklinde mütalaa edilen bu müessesenin bilahare bir sınai kredi müessesesi olması daha uygun görülmüştür. Milletlerarası Banka Türk hususi sanayisine yardımın yalnız mali değil, aynı zamanda idari ve teknik sahalarda da olması kanaatini ileri sürmüştür." [sayfa 74]

Bankanın amaçları ise şunlardır:

"Türkiye'de yeni hususi sanayisin kurulmasına ve mevcut bulunan hususi sanayisin tevsiine ve modernleştirilmesine yardım etmek ve bunları hızlandırmak. Ecnebi ve yerli hususi sermayenin Türkiye'de kurulan sanayiye iştirakine yardım etmek ve bu hususları teşci ve teşvik etmek." (TSKB Esas Mukavelesi, s. 6-7).

Böyle bir görevi üstlenenler kimlerdir?

En tanınmışları şunlar:

- T. İş Bankası
- Yapı ve Kredi Bankası
- Akbank
- T. Ticaret Bankası
- T. Garanti Bankası
- Vehbi Koç

Yukarıda sözünü ettiğimiz ve sermayesinin tamamı yabancı

olan 5 banka.

Dikkati çeken nokta, uluslararası tekелci sermayeye hizmet edecek bu kurumda, aralarında çelişkiler olan sermaye gruplarının biraraya gelmiş olmasıdır.

Kurumun tarihindeki en önemli olay 1963 yılında Uluslararası Finansman Kurumu'nun (IFC) TSKB'ye ortak olmasıdır. Hatırlanacağı gibi, IFC bütün emperyalist ülkelerin ortaklaşa kurdukları bir örgüttür, uluslararası tekелci sermayenin az gelişmiş ülkelerde yerli tekелci sermaye ile bütünleşerek kurduğu çarpık sanayi yatırımlarına katılır.* [sayfa 75]

IFC böylece 1 milyon 730 bin dolar sermaye katılımı ile TSKB'nin %15'ine sahip olmuştur. Yani TSKB, uluslararası tekелci sermaye (emperyalizm) ile yerli tekелci sermayenin bütünleşmesinin en somut örneğidir. TSKB klasik bir banka değildir, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşmiş yerli tekелci burjuvazinin Türkiye'deki genel karargâhıdır. TSKB, emperyalistlerin verdikleri kredileri Türkiye'de uluslararası ve yerli tekелci sermayenin bütünleştiği şirketlere aktarmakta, bu şirketlere iştirakte bulunmaktadır.

Sınai Yatırım ve Kredi Bankası'nda ise Osmanlı Bankası'nın iştiraki vardır. Banka 1963 yılında 40 milyon lira sermaye ile kurulmuştur, dağıttığı krediler emperyalist ülkelere sağlanmıştır ve çoğunlukla AID kaynaklıdır. Diğer sermayedarlar T. İş Bankası, Akbank, T. Vakıflar Bankası, T. Garanti Bankası ve T. Kredi Bankası'dır.

Türkiye'de bankacılık alanındaki uluslararası tekелci sermaye yatırımlarının amacı özel olarak bankacılık kârını azamileştirmek değil, genel olarak tekелci sermayenin kârını azamileştirmektir. [sayfa 76]

* "IFC yalnız az gelişmiş bölgelerde -Afrika, Asya, Avustralya, Latin Amerika, Avrupa'nın bazı alanları- yatırım yapar.

IFC ağırlıkla sınaî (imalât, madencilik) nitelik taşıyan kuruluşlara, ya mevcut kuruluşun genişletilmesi, ya da yenilerinin kurulması için yatırım yapar." (IFC, Third Annual Report, 1958-1959, s. 1)

TSKB ise IFC'nin yatırımını şu şekilde değerlendiriyor:

"1963 yılında özel sektörün sınaî sahada önemli yatırım faaliyetlerine giriştiği müşahede edilmektedir. Artan yatırım taleplerini karşılayabilmek için Bankamız kaynaklarını arttırmaya çalışmıştır.

Bankamızın tarihinde mühim bir dönüm noktası olarak kaydedilebilecek olay 1963 senesi içinde tekemmül etmiştir... Yapılan müzakereler neticesinde Milletlerarası Finansman Kurumu sermayemize iştirake karar vermiştir." (TSKB 1963 Yılı Faaliyet Raporu.)

1972 yılında Türkiye’de faaliyette bulunan toplam 38 sigorta şirketinin 17’si yabancı sermayelidir. Emperyalist tekellerin uzantısı bu şirketler 1965-1972 döneminde 117 milyon 100 bin lira tazminat ödemelerine karşılık 225 milyon 500 bin lira prim toplamışlardır. (Kaynak: DIE, 1973 İstatistik Yıllığı).

Bu şirketlerden, hakkında bilgi bulabildiğimiz iki tanesinde emperyalistlerle yerli tekелci burjuvazinin ortaklığını görebiliriz:

Tam Hayat A.Ş. 1966 yılında kurulmuştur. Sermayesinin %10’u American International Underwriters şirketine, %90’ı ise Akbank, Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç, Osmanlı Bankası ve diğer ortaklara aittir.

1964 yılında kurulan Tam Sigorta’nın sermayesinin %45’i American Home Assurance Company’ye aittir. Yerli ortaklar arasında Nejat Eczacıbaşı ve Koç Holding bulunmaktadır.

Görüldüğü gibi, sigorta alanındaki sömürde de yerli tekелci burjuvazi ile emperyalistler eleledir, tam bir çıkar birliği içindedir.

[sayfa 77]

IV- BORÇ VERME YOLUYLA SÖMÜRÜ

Emperyalist sömürünün bir bütünlük oluşturmasını en açık şekilde borç verme yoluyla uygulanan sömürde görebiliriz. 1946 yılında başlayan yoğun borçlanma dönemi aynı zamanda emperyalist sömürünün yoğunlaşması dönemi olmuştur.

Az gelişmiş ülkelerin diğer gelişmiş ülkelere borç almaları iki temel nedene dayanır:

- 1) Finansman sorunu,
- 2) Uluslararası likidite sorunu.

Finansman sorunu ile kastedilen, belli yatırımların gerçekleştirilmesi için ülkede yeterli sermaye birikiminin olmaması nedeniyle yabancı ülkelere kaynak aktarımının gerçekleştirilmesidir. Yeterli birikimin olmamasının nedeni ise emperyalist sömürdür.

Uluslararası likidite sorunu ise çeşitli ülkelerin değişik para birimleri kullanmalarının bir sonucudur. Amerika Birleşik Devletleri'nde Türk Lirası değil, dolar geçerlidir. Bu nedenle bu ülkeden mal satın alabilmek için dolar veya diğer güçlü emperyalist ülkelerin paraları gereklidir. Türkiye'nin ihracatının ithalâtından az olduğu durumlarda, döviz gereksinmesinin doğurduğu ^[sayfa 78] borçlanma ortaya çıkmıştır. Borçlanma bir kez başladıktan sonra alınan borçların faiz ve anapara ödemeleri yeni borçların alınmasına yol açmıştır. Türkiye'nin son yıllarda aldığı dış borçların büyük bir bö-

lümü bu tür ödemelere gitmektedir.

1968-1973 döneminde Türkiye genellikle her yıl dış borç olarak aldığından yarısından fazla bir döviz tutarını dışarıya ödemiştir. 1972 yılında ise aldığından da fazlasını dışarıya ödemek durumunda kalmıştır. Altı yıl süresince alınan 1 milyar 927 milyon dolarlık dış yardımın 1 milyar 203 milyon dolarlık bölümü faiz, anapara ve hizmet ödemeleri olarak tekrar dışarıya iade edilmiştir.

Alınan dış borçların nerede kullanıldığı sorununa gelince, bunun tamamen borcun alındığı ülke ya da uluslararası mali kurumlarca belirlendiğini söylemek herhalde yanlış olmaz.

Bugün emperyalist ülkelerin ve onların denetimlerindeki uluslararası finans kuruluşlarının az gelişmiş ülkelere verdikleri kredileri iki grup altında incelemek gerekir: Proje kredileri ve program kredileri. Proje kredileri borç isteyen ülkedeki belli bir yatırımı karşılamak için verilmekte ancak söz konusu kredi uygulamada, borcu verecek ülke ya da kurumun bu yatırım projesini bilfiil hazırlaması veya hazır projede kendi ölçü ve çıkarlarına uygun değişiklikler yapmasından sonra verilmektedir. Tabii buradaki ölçü emperyalist ülkelerin genel sömürü politikalarına uygunluk olmaktadır.

Program kredileri ise kullanılmalarında hiçbir kayıt bulunmayan ve uygulamada çok az bir yer kaplayan kredilere verilen adıdır. [sayfa 79]

Şimdi Türkiye'ye açılan kredilerin üçte ikisi proje kredisi şeklindedir.

Kredi uygulamasının diğer sömürü yöntemleriyle nasıl bir bütünlük içinde geliştirildiğini bir örnekle somutlaştırabiliriz:

"Van-Kotur demiryolunun finansmanı için A.B.D., Türkiye'ye 10 milyon dolarlık kredi açmıştır. Kredi çok düşük faizli ve uzun vadeli; yani son derece çekicidir. Ne var ki, bu, görünüştedir. Çünkü kredi malzeme kredisi olarak verilmektedir. Kredi ile kalem kalem sayılmış 15 bin ton malzemenin Amerikan firmalarından, onlarca tespit edilmiş yüksek fiyatlar üzerinde alınması gereklidir. A.B.D. fiyatları, genellikle serbest piyasa fiyatlarının %20 ilâ 35 üstündedir. Üstelik Türk uzmanların belirttiklerine göre, bu malzemenin %90'ının Türkiye'de imali mümkündür. DDY, malzemeyi imale hazır olduğunu defalarca bildirmiş, fakat bu kabul edilmemiştir."

(Türkiye'nin Düzeni, s. 473)

Borç yoluyla sömürünün bir yönü, diğer emperyalist sömürü yöntemlerinin daha etkin bir şekilde sürdürülmesidir. İkinci yönü ise faiz açığıyla aktarılan değerdir. 1963 ile 1973 yılları arasında ödenen faiz toplamı 4 milyar 746 milyon liradır.

Gelişmiş kapitalist ülkelerin az gelişmiş ülkelere borç vermeleri rekabetçi kapitalizm döneminde de söz konusudur. 1854 yılından itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun büyük bir borç yükü altında ezildiğini görüyoruz. Bu dönemde borç vermenin ana amacı borç karşılığı elde edilecek olan faizdi. Rekabetçi kapitalist dönemde birbirinden bağımsız olarak gelişmiş olan banka, sanayi ve ticaret sermayelerinin henüz bütünleşmemiş olduğunu ve her birinin diğerini hesaba katmadan ^[sayfa 80] kendi kârını azamileştirmeye çalıştığını düşünürsek, borcu veren banka sermayesinin bundan azami faizi elde etmeye çalışmasını normal karşılamak gerekmektedir. Fakat emperyalizm, yani tekelci sermaye döneminde durum farklıdır.

Tekelci dönemde, sanayi ve banka sermayesi içice geçmiştir, bütünleşmiştir. Genel olarak emperyalist aşamada ve özel olarak da II. Dünya Savaşı'ndan sonraki dönemde borç vermenin ana amacı genel olarak tekelci sermayenin kârını azamileştirmektir.

Bu durumu yansıtan bir gelişme, II. Dünya Savaşı'ndan sonra borçların ilk önce A.B.D. ancak 1960'lardan itibaren uluslararası kurumlar tarafından verilmesidir. Emperyalist-kapitalist sistemde A.B.D. hegemonyasının sürdüğü dönemde AİD (Uluslararası Kalkınma Teşkilâtı) ve Export-Import Bank (İthalât İhracat Bankası) borçları önemliken, A.B.D.'nin 1960'larda gücünü görece olarak yitirmesine paralel olarak az gelişmiş ülkelere verilen borçlarda Dünya Bankası'nın (Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası) ağırlığı artmıştır. Dünya Bankası tarafından verilen borçlar ile tüm ekonomi genel olarak uluslararası tekelci sermayenin daha rahat sömürebileceği bir yapıya sokuluyor, hükümetler Dünya Bankası'nın taleplerine karşı çok daha duyarlı oluyor. ^[sayfa 81]

DIŞ BORÇLAR

Türkiye'nin dış borçları ve alacaklılar şu şekildedir:

Yıllar	Dövizle ödenecek (Milyon dolar)	TL ile ödenecek (Milyon TL)
1967	1.344	3.294
1970	1.929	4.173
1971	2.210	3.846
1972	2.300	3.740
1973	2.654	3.638
1974 (VI. ay)	2.801	3.463
1996	79.386	
1997	84.235	
1998	96.264	
1999	103.126	
2000	118.508	
2001	113.619	
2002	130.206	
2003	145.022	
2004	162.240	
2005	170.062	
Kaynak: T.C. Merkez Bankası Aylık Bülteni.		

DÖVİZLE ÖDENECEK DIŞ BORÇLAR - ALACAKLILAR (30.9.1973 durumu, milyon dolar)		
a)	Uluslararası Kurumlar	409.4
	Dünya Bankası	108.0
	Uluslararası Kalkınma Birliği (IDA)	108.3
	Avrupa İskân Fonu (ERF)	5.8
	Avrupa Yatırım Bankası (EIB)	173.9
	Uluslararası Finansman Kurumu (IFC)	13.4
b)	Yabancı Hükümetler Toplamı	2.062.0
	A.B.D.	1.101.7
	Almanya	433.9
	İngiltere	113.8
	Diğerleri	302.6
c)	Diğerleri	105.2
	TOPLAM	2.576.6
Kaynak: Maliye Bakanlığı Bütçe Gerekçesi, 1974.		

[sayfa 82]

EK TABLO: XVI
Dış Borçlar
(Milyon \$)

	Dış Borç			Kamu	TCMB	Özel		
	Toplam	Kısa Vade	Orta- Uzun Vade			Toplam	Kısa Vade	Orta- Uzun Vade
1996	79.386	17.072	62.314	40.192	12.373	26.821	16.088	10.733
1997	84.235	17.691	66.544	38.918	11.757	33.560	16.748	16.812
1998	96.264	20.774	75.490	39.737	12.978	43.549	19.869	23.680
1999	103.126	22.921	80.205	42.526	10.998	49.602	22.235	27.367
2000	118.508	28.301	90.207	48.626	14.082	55.801	26.648	29.153
2001	113.619	16.403	97.216	46.137	24.343	43.139	15.651	27.488
2002	130.206	16.424	113.782	63.637	21.995	44.574	14.769	29.805
2003	145.022	23.013	122.009	69.515	24.364	51.143	20.153	30.990
2004	162.240	32.569	129.671	73.838	21.401	67.002	29.282	37.720
2005	170.062	38.211	131.851	67.735	15.417	86.910	35.448	51.462

Kaynak: Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı, Ocak 2006.

EK TABLO: XVII
Dış Borç - Alacaklılar

	1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005
Toplam Dış Borç Stoku	103.126	118.508	113.619	130.206	145.022	162.240	170.062
Kısa Vadeli Dış Borçlar	22.921	28.301	16.403	16.424	23.013	32.569	38.211
Ticari Banka Kredileri	11.540	17.306	7.775	5.187	8.260	11.882	14.784
Özel Kesim Kredileri	11.381	10.995	8.628	11.237	14.753	20.687	23.427
Orta - Uzun Vadeli Dış Borçlar	80.205	90.207	97.216	113.782	122.009	129.671	131.851
Resmi Alacaklılar	16.913	20.103	30.575	40.049	42.622	41.012	31.981
Yabancı Hükümetler	9.128	8.693	8.569	9.294	9.453	8.763	7.085
Uluslararası Kurumlar	7.785	11.411	22.005	30.755	33.169	32.249	24.896
Özel Alacaklılar	63.292	70.104	66.641	73.733	79.387	88.659	99.870
Tahvil	16.915	21.828	21.057	23.615	27.124	30.092	30.822
Borç	46.378	48.275	45.584	50.118	52.264	58.567	69.048
Ticari Bankalar	24.483	27.380	27.504	28.484	28.735	33.024	42.963
Bankacılık Dışı Finansman Kuruluşları	6.985	5.602	3.371	3.408	3.091	2.951	2.897
Parasal Olmayan Kuruluşlar	3.980	4.280	3.941	4.771	4.499	4.537	6.102
Kıyı Bankaları	988	1.203	731	1.082	1.610	2.899	4.405
Özel Yatırım ve Kalkınma Bankaları	18	78	81	92	88	29	19
Dresdner	9.916	9.724	9.948	12.272	14.232	15.119	12.654

Kaynak: Merkez Bankası ve Hazine Müsteşarlığı, Ocak 2006.

SONUÇ

Bütün bu anlatılanlardan şöyle bir sonuç çıkmaktadır. Emperyalizm az gelişmiş ülkelerde yerli tekelci burjuvazi ile bütünleşmiş olarak ve tefeci-bezirgân ve toprak ağalarının en büyükleri ile işbirliği içine girerek bütün emekçi halkı sömürmektedir. Bu sömürü sonucu ülkede yaratılan değer halkın yararına olarak sanayileşmeye yöneltilmemekte, emperyalistlerin ve emperyalistlerle bütünleşmiş ve işbirliği içindeki küçük bir sömürücü azınlığın yararına olarak ülke dışına aktarılmakta veya ülke içinde sömürünün daha etkin bir şekilde sürdürülmesinde kullanılmaktadır.

Emperyalist-kapitalist sömürü, yukarıda şematize edilen sömürü yöntemleriyle bir bütündür. Herhangi bir sömürü şeklini diğerlerinden ayrı olarak ele alamayız. Emperyalist-kapitalist sömürü masallardaki kırk başlı ejderha gibidir. Ejderhayı öldürmek için kırk başı da birden kesmek gereklidir, yoksa kesilen başlar yeniden büyür. Az gelişmiş ülke halklarının kurtuluşu ilerici-demokrat yönetimlerin emperyalist sömürüyü “dizginlemeye” çalışan yönetimlerinde değildir.

Emperyalist-kapitalist sömürüye son vermenin tek yolu emperyalist-kapitalist sistemden kopmaktır, ejderhanın kırk başını da birden kesmektir. [sayfa 83]

Türkiye’de bugün 2 milyondan fazla işsiz vardır. Bütün emekçi

sınıf ve tabakaların pahalılığın yanısıra en önemli sorunu olan işsizliğin gerçek nedeni, halkımızın yarattığı değere el koyup bunu ülke dışına aktaran veya az gelişmiş ülkelerden daha fazla değere el koymada kullanan, böylece halkın yararına gerçek anlamda bir sanayileşmeyi engelleyen emperyalist-kapitalist sistemdir, bu sistemde hakim olan güç, uluslararası tekelci sermaye ve bütünleştiği yerli tekelci sermayedir. Bugün Türkiye’de görülen, tekelci sermayenin yararına çarpık bir sanayileşmedir, işsizlik sorununa değil, emperyalistlerin ve yerli tekelci burjuvazinin kâr sorununa geçici bir çözüm getirir. Pahalılığın yaratıcısı kâr peşinde koşan tekelci sermayedir. Pahalılık emperyalist-kapitalist sistemin bir parçasıdır, sömürüyü yoğunlaştırmak için kullanılan bir araçtır. Tekelci kapitalistin fabrikasında üretilen malların fiyatı arttığında tekelci kapitalistin (emperyalistin ve yerli tekelci kapitalistin) kasası dolar-ken emekçi sınıf ve tabakaların cepleri boşalır.

Yukarıda şematize edilen emperyalist-kapitalist sömürü mekanizmasında emperyalistler ve emperyalistlerle bütünleşen ve işbirliğine giren bir avuç yerli sömürücü yararlanır. Emekçi sınıf ve tabakaların yaşam düzeyinin yükselmemesinin ve hatta düşmesinin, milyonlarca emekçinin gelişen teknolojinin ürünlerinden yararlanamamasının tek ve tek nedeni bu emperyalist-kapitalist sistemdir.

İşçi sınıfının kapitalistlere karşı verdiği mücadele ile bütün emekçi sınıf ve tabakaların işsizlik ve pahalılığı yaratan ve yeni buluşların yaratabileceği refahın kitlelere ulaşmasını engelleyen emperyalistler, emperyalistlerle [sayfa 84] bütünleşmiş yerli tekelci burjuvazi ve onlarla işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgân toprak ağalarına karşı verdiği mücadele ilk aşamada aynı hedefe yöneliktir ve nihâî çözümleri aynıdır. [sayfa 85]

EMPERYALİZM VE EMEKÇİ SINIF VE TABAKALAR

Emperyalizmle emekçi halkın çeşitli sınıf ve tabakaları arasındaki ekonomik çelişkileri şu şekilde sıralamak mümkündür:

1. İşçi Sınıfı ile çelişkiler:

a) Emperyalistlerin kendi başlarına veya yerli tekелci burjuvazi ile ortak yatırımlarında işçi sınıfının yarattığı artık değere el konur.

b) Emperyalistlerin ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekелci sermayenin kâr hırsı nedeniyle hayat pahalılaşır, işçi sınıfının yaşam koşulları kötüleşir.

c) Emperyalizm ülke içindeki emperyalist-kapitalist üretim ilişkilerini korur, artık-değer sömürü düzeninin sürdürülmesinde ülke burjuvazisine yardımcı olur.

d) Emperyalizmin çıkarları doğrultusunda yürütölen devlet harcamaları sistemi ve borçlar nedeniyle vergiler artar; bunun sonucu olarak hayat pahalılaşır.

e) Emperyalizmin geri-bıraktırıcı etkisi nedeniyle işsizlik ve büyük işsizler ordusu ortaya çıkar. [sayfa 86]

2. Topraksız ve Az Topraklı Yoksul Köylüler ile Çelişkiler:

a) Emperyalizmin geri bıraktırıcı etkisi nedeniyle geri üretici güçler düzeyinin sonucu olan düşük yaşam düzeyi (yoksulluk) ve işsizlik.

b) Emperyalizm ve emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekелci burjuvazinin denetimi altındaki malların fiyatlarının arttırılması (pahalılık).

c) Devlet harcamalarının tekелci sermayenin yararına olarak arttırılması ve borç ödemeleri nedeniyle vergilerin arttırılarak hayatın pahalılaşması.

3. Kırsal Alanlardaki Küçük Üreticiler ile Çelişkiler:

a) Tekелci sermayenin ürettiği günlük tüketim mallarının tekел fiyatlarıyla (değerlerinin üstünde fiyatlarla) satılması sonucu pahalılık.

b) Tekелci sermayenin ürettiği tarım giderlerinin (gübre, tarım araç ve gereçleri, tarım ilaçları) tekел fiyatlarıyla satılması (pahalılık).

c) Devlet harcamalarının tekелci sermayenin yararına olarak arttırılması ve borç ödemeleri nedeniyle vergilerin arttırılarak hayatın pahalılaşması.

d) Kredilerin emperyalizmle bütünleşmiş yerli tekелci sermaye ve emperyalizmle işbirliği halindeki büyük tefeci-bezirgân ve toprak ağalarına kanalize edilmesi nedeniyle ortaya çıkan kredi yetersizliği.

e) Emperyalizmin geri bıraktırıcı etkisinin doğurduğu gizli işsizlik. [sayfa 87]

f) Ürünlerinin (özellikle ihrac edilen tütün, incir, üzüm, pamuk, fındık) değerlerinin altında fiyatlarla satın alınması.

4. Esnaf, Zanaatkâr ve Memurlarla Olan Çelişkiler:

a) Tüketim malları fiyatlarının tekел kârı (emperyalist sömürü

ve yerli tekelci sermayenin sömürüsü) nedeniyle artması, hayat pahalılığı.

b) Devlet harcamalarının emperyalizmin ve bütünleştiği yerli tekelci burjuvazinin yararına olarak arttırılması ve dış borç ödemeleri nedeniyle vergilerin arttırılarak hayatın pahalılaştırılması.

c) Esnaf ve zanaatkârlara yeterli kredinin verilmemesi (kredinin emperyalizmin ortağı sömürücü azınlığa verilmesi nedeniyle).

d) Emperyalizmin geri bıraktıracı etkisinin ortaya çıkardığı işsizlik.

e) Emperyalist-kapitalist üretim ve dağıtım (pazarlama) ilişkilerinin gelişmesi sonucu esnaf ve zanaatkârların bir süreç içinde tasfiye olması.

Yukarıdaki çözümlerlerden de görüldüğü gibi, emperyalizm sömürüsünü yalnız başına yürütmemektedir. Ülkede emperyalist-kapitalist üretim ilişkileri geliştirilmekte, çarpık bir "sanayileşme" gerçekleştirilmektedir. Bu işler artık yerli tekelci burjuvazi niteliğini alan işbirlikçi burjuvazi (eski komprador burjuvazi) ile bütünleşme ve kapitalizm öncesi kalıntıların (tefecî-bezirgân ve toprak ağalarının) en büyükleri ile işbirliği temeline dayanmaktadır. Bu sömürücü azınlık ise, tüm emekçi halkın ortak sorunları olan [sayfa 88] işsizlik ve pahalılığı yaratmakta, bir taraftan artık-değere el koyarak işçi sınıfını, diğer taraftan yukarıda açıklanan yöntemlerle tüm emekçi halkı sömürmektedir.

Emperyalist sömürü mekanizmasının birçok yönü aşağıdaki TİB yayınlarından daha ayrıntılı olarak incelenebilir:

ORTAK PAZAR BOYUNDURUĞU: AYDIN KÖYMEN
KAPİTALİST PARA SİSTEMİNİN ÇÖKÜŞÜ: MUSTAFA DANIŞMAN
EMPERYALİZM VE TÜRKİYE'DE MADENCİLİK ALANINDA YABANCI SERMAYE:
YILDIRIM KOÇ
EMPERYALİZMİN PETROL POLİTİKASI VE TÜRKİYE: M. TANJU AKAD
TÜRKİYE'DE İŞÇİ ÜCRETLERİ VE ENFLASYON: TİB-DİSK
ÇOKULUSLU TEKELLER VE ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE: YILDIRIM KOÇ
ÇOKULUSLU TEKELLER VE İLAÇ SÖMÜRÜSÜ: AYDIN KÖYMEN
TEKELCİ SERMAYE İLE İÇİCE: TİB ARAŞTIRMASI
TÜRKİYE'DE GELİR DAĞILIMI: TİB ARAŞTIRMASI (Yakında çıkacak)
YURTDIŞINDAKİ İŞÇİLER: TİB ARAŞTIRMASI (Yakında çıkacak)

[sayfa 89]

TÜRKİYE'DE
ULUSLARARASI TEKELCİ SERMAYE
VE ONUNLA BÜTÜNLEŞMİŞ
YERLİ SERMAYENİN ORTAK YATIRIMLARI

Uluslararası tekeli sermaye (emperyalizm) ile yerli tekeli sermaye ortak yatırım, patent, lisans, know-how, vb. gibi yollarla bütünleşmişlerdir. Genellikle II. Dünya Savaşından sonra ortaya çıkan bu durum, ülkemize de özellikle 1960'larda yansımıştır. Aşağıda verdiğimiz tabloda uluslararası tekeli sermaye ve onunla bütünleşmiş yerli tekeli sermayenin ortak yatırımlarının olduğu şirketler verilmiştir. Bu tablonun kapsamı, araştırmalarımız derinleştikçe, genişleyecektir. [sayfa 90]

ŞİRKETİN İSMİ	YABANCI ORTAKLAR (hisse)	YERLİ ORTAKLAR (hisse)
Abbott Laboratories Compania Anonima Şubesi (1954)	Abbott Lab. Com. An. (%100) (A.B.D.)	
AEG-ETİ Elektrik End. A.Ş. (1966)	AEG (%67) (B. Almanya)	Koç Holding ECA Pres Döküm (%10)
Aerosol Valf San. (1972)	Aygaz (%12.5) (*)	
Aga Türk Kom. Ş. (1951)	Aga Svenska A.B. Gassaccumulator (İsveç)	Yapı ve Kredi Bank. (%50)
Agro Merck Zirai Mücadele İlaç. Fab. Ltd. Ş. (1954)	E. Merck A.G. (%50) (Almanya)	
Ağa Endüstri Mamulleri		Azof San. T.A.O.
Akdeniz Gübre San. (1967)	Petrochemical Industr. Ltd. (%40) (Kuveyt)	T. İş Bankası (%10) Yapı ve Kredi Bank. (%15) Transtürk Holding (%10)
Akdeniz Turistik Tes. (1967)	Le Clup Mediterranee S.A. (%75) (Fransa)	
Aktrans Nakliyat Ltd. Ş.		
Alkım Alkali Kimya A.Ş. (1963)	Essex Interore Inc. (%70) (A.B.D.)	Kora Ailesi (%30)
Alinyunus Çeşme Turistik Tesisleri (1972)	Türkish-Danish Inves. Co. (%25) (Danimarka)	Yaşar Holding
Amerikan Büro of Shipping İstanbul Şubesi, Merkezi New York	(%100)	T. İş Bankası (%10)
Anadolu Cam San.	Glaverbel S.A. (%20) (Belçika) IFC (Uluslararası)	Yapı ve Kredi Bank. (%10) Koç Holding
Anadolu Çimentoları T.A.Ş.	Compagnie d'Anvers S.A. (Belçika) F.L. Smidth et Co. A.E. (Danimarka) (toplam %75.39)	T.S.K.B. (%24.53)
Anadolu Tasfiyehanesi A.Ş. ATAŞ (1962)	Mobil Oil (%56) (A.B.D.), Shell (%27) (İng.-Hol.), B.P. (%17) (İng.)	
Ankara Gaz Satış A.Ş. (1963)	Mobil Oil T.A.Ş. (%56) (A.B.D.)	Koç Holding (%44)
Assi Curoziona Generali Atlantik Sigorta A.Ş.	(%100)	
At-Arslan Türk Boya Kimya	(%49.7)	

Atlas Copco A.Ş.	Atlas Copco Airpower N.V. (%67) (Belçika)	
Austro - Türk Tütün		
Aygaz A.Ş. (1961)	Liquid Petr. Gas Dev. Com. (%35) (A.B.D.), Mobil Oil T.A.Ş. (%10) (A.B.D.)	Koç Holding (%31.25) Koç Ailesi (%6.25)
Banka Komerçiyale İtalyana (1919)	Banka Komerçiyale İtalyana (%100) (İtalyan)	
Banko di Roma (1911)	Banko di Roma (%100) (İtalyan)	
Bayer Tarım İlaçları San. A.Ş. (1961)	Farbenfabriken Bayer AG (Almanya)	
Bayraklı Boya ve Vernik San. A.Ş. (1956)	Vernis Claessens S.A. (Belçika)	T.S.K.B. (%16.67)
Beynelmilîl Otellilik ve Turizm A.Ş. (1969)	Com. Inter. de Wagone-Lits et du Turisme S.A. (%98.57) (Belçika)	Fikret Evliyagil (%21) Bülent Soykök (%21)
BİMAŞ Birleşik İnşaat ve Mühen. A.Ş. (1973)	Foster Wheeler Intern. Corp. (%40) (A.B.D.)	Sungurlar İsi San. (%40)
Binbir Oto Parça A.Ş. (1954)	Egon Wildschek Co. (%30) (Avusturya)	
Birleşik Alman İlaç Fab. T. Ltd. Ş. (1954)	Schering A.G., Knol A.G., Bayer A.G., Merck A.G. (toplam %77.5) (Almanya)	Rıza Derviş Feridun Frik Alfred Faluk (toplam %22.5)
B.M.C. San. ve Tic. A.Ş. (1963)	British Leyland Motors (%26) (İngiltere)	Otomobilcilik A.Ş. E. Özkal Çukurova T.A.Ş. Anadolu Mak. A.Ş. Sıtkı Koçman
Borusan Gemilik Boru Tes. A.Ş. (1974)	I.F.C. (%38) (Uluslararası)	
Bosstay Tarımsal Ürünleri Değerlendirme Ltd. Ş. (1962)	Berthold Van Bohlen und Halbach Edith C.V. Bohlen Willi. Simon (toplam %45) (Almanya)	Süha Fazlı Taylan
Böhler Sert Maden ve Takım San. ve Tic. A.Ş. (1967)	Gebr. Böhler und Com. AG (%34) (Avusturya)	
B.P. Petrolleri A.Ş. (1928)	British Petroleum (%100) (İngiliz)	

The British Flein Nakliyat Sigorta Kumpanyası Türkiye Mümessilligi	(%100)		
Bursagaz Tic. A.Ş. (1965)	Aygaz A.Ş. (*) (%41)	Koç Holding (49.8) Koç Ailesi (%1.5)	
Bursa Toros Kromları A.Ş. (1962)	Philipp Brothers A.G. (%35) (İsviçre), Maden Export Ltd. (%15)	Sıfki Koçman (%23) Selahattin Göktaş (%23) İhsan Soyak (%4)	
Carlo Erba Türk Ltd. Ş. (1954)	Carlo Erba Sp. A. (%100) (İtalyan)		
Cecat Perlit Maden ve San A.O. (1962)	CECA (%21.5) (Fransa)	Enis Keseroğlu Yücel Taman	
CEDKO San ve Tic. A.Ş. (1966)	Salva S.A. (%51) (İsviçre)	Koç Holding (%47.67) Koç Ailesi (%1.16)	
Charles Gehbret et cie Boyandaire de Geneve			
Chrysler San. A.Ş. (1962)	Chrysler International S.A. (%60) (İsviçre)		
The Coca Cola Export Cor. Türk. Şubesi (1965)	The Coca Cola Export Corp.(%100) (A.B.D.)		
Continental Export T.A.Ş. (1969)	IDASCO S.A. (%50) (İsviçre)		
Cuotab S.A. Compagnie par le Commerce Int. Türkiye Şb.			
Çiçek Nebati Esansları A.Ş. (1964)	V. Mane Fils S.A. (%75) (Fransa)		
Çukurova Ziraat ve End. Ltd. Ş. (1968)	Deere and Company (A.B.D.)		
Derby Plastik Fab. Kol. Ş. (1955)	Cari Freudenberg (Almanya)		
Dosan Konserve San. ve Tic. A.Ş.	Unilever N.V (%20) (Hollanda)	Ünilever-İş Tic., Tam Sigorta Özdemir Antimuan Madencilik Şeker Fabrikaları, Eczacıbaşı ilaç San.	

Dr. A. Wander Ciba Tibbi Müstahzarat Fab. A.Ş.(1955)	Dr. A. Wander S.A. (%46), Glaro S.A. (%5), Levantx S.A. (%4), Yilbak Tic AO (*) Ciba S.A. (%20) (İsviçre)	Yilbak Tic. A.O. (*) (%25)
Eaton Yale and Towne Otomotiv San. (1969)	Eaton Yale and Towne Ltd. (%35) (A.B.D.)	TOE T.S.K.B. (%14.8)
Elektrik Kömürleri Ltd. Ş. (1954)	Societe de Carbone Lorraine (%33) (A.B.D.)	Leon Faraci D.K. Yovanidi
Elektronik Endüstri TAŞ. (1955)	AGA Swenska A.B. (%50) (İsveç)	Burla Biraderler, Jak Grünberg, Leon Grünberg
Elmak Franz Womaczka ve Ort. Kol. Ş.		
Emayetaş Madeni Eşya, Saç ve Emaye Fab. T.A.Ş.	Go International Inc. (A.B.D.)	
Ereğli Demir ve Çelik Fab. T.A.Ş. (1960)	Koppers Ass. S.A. (%33.3) (ABD)	T. Demir ve Çelik İşl. Akbank (%0.28) T. İş Bank. (%0.88) Endüstri Hold. (%0.97) Garanti Bankası
E.R. Squibb Sons İlaçları A.O. (1954)	Olin Mathieson Chemicals Corp.(%71) (A.B.D.)	
Etablissement Ibesuisse Merkezi Vaduz		
Etablissement Neon Saadi (1953)	Etablissement Neon Saadi (%100) (Lübnan)	
ETİTAŞ Elektrik Teçhizatı İmalâtı Tesi. A.Ş. (1956)	Le Materiel Electrique S.W. (Fransa)	Efifbank Sinai Tabiklat T.A.Ş.
Etrusca Travel Service S.R.L. (1965)	Etrusea Travel Service S.R.L. (%67.78) (İtalya)	
Farmitalia San. ve Tic. A.Ş. (1959)	Farmitalia (İtalya)	
Felement-Türk Tütün A.Ş.		
Fil Batarya San. T.A.Ş.	(%1)	(%99)
Garp-Şark Makina İthalât Şirketi İst.	(%12.25)	(%87.75)

Gaz Aletleri A.Ş.	Mobil Oil T.A.Ş. (%30) (A.B.D.)	Koç Holding (%12.4) Koç Ailesi (%21.5) Koç Tic. ve Yat. (%35)
Gazson Likid Gaz San. T.A.Ş. (1962)	Kosangaz (Danimarka), Antargaz (İsviçre), Liquid Petroleum Gas (Lübnan), Com. Industrielle de Gaz (Fransa)	Vehbi Koç ve Şirketleri
General Elektrik T.A.Ş. (1952)	Inter. General Electric Co. Inc. (%64.5) (A.B.D.)	T. İş Bankası (%26.5) Vehbi Koç (%9)
Goodyear Lastikleri T.A.Ş. (1961)	The Goodyear Tire and Rubber Co. (A.B.D.)	OYAK, TATKO, Garanti Bankası Rifat Yalman, Tayyar Çullu (%0.8)
Gramafon Ltd. Ş. İstanbul	(%99.2)	
Grasso Soğuk Hava Tesisleri Ltd. Ş. (1960)	Koninklijke Machine Fabriken N.V. (%100) (Hollanda)	
Gülyağı ve İriyat San. Ltd. Ş. (1953)	Wilson and Mansfield Ltd. (%50) (Fransa)	
Güneş Madencilik Ltd. Ş. (1962)	Asiatic Mining Corp. (%95) (A.B.D)	Ziya Kirman (%5)
Helios Elektrik ve Makina T.A.O. (1956)	European Holding Co. Intecito Ltd. (%11,1) (İsviçre)	
Helmut Geerds Kons. A.Ş.	Helmut Geerds (%100) (Almanya)	
Hickson's Emprenye Mad. Endüst. Ltd. Ş. (1964)	Hickson's Timber Impregation Co. Ltd. (%70) (İngiltere)	Muzaffer Gürsel (%30)
HİMTAŞ Hidrolik İşler Müh. İnş. ve Tic. A.Ş. (1955)	Koninklijke Nederlandsche Maat. Voor Haven Werken (%100) (Hollanda)	
Holanitse Bank-Üni. N.V. (1921)	Holanitse Bank-Üni N.V. (%100) (Hollanda)	
Holfin Finansman ve Tic. Ltd. Ş.	(%100)	
Imperial Kemikal Industries Turkey Merkezi Londra	(%100)	
İstanbul, Beyoğlu ve Yeniköy Daireleri T.A. Gaz Şirketi	(%100)	
İstanbul Genel Dokumacılık T. A. Ş.	J.and P. Coats Ltd. (%75) (İngiltere)	

İstanbul Porselen San. A.Ş. (1958)	Gebrüder Netzsch Maschinen Fabrik (%14) (Almanya)	Endüstri Holding (%17)
İstanbul Tarih Oyunları Ltd. Ş. (1969)	Investment Opportunities Inc. (%95) (A.B.D.)	Turizm Bankası A.Ş.
İstanbul Turizm ve Otelcilik A.Ş. (1966)	Osmanlı Bankası (%45.5) (Fransa)	Akbank (%2,57)
İstanbul Umum Sigorta	(%64)	(%36)
İşleme Etüd Organizasyon Ltd. Ş.	Eternite Suisse (%48) (İsviçre)	Celbil Umur, Haluk Faralyalı, Mustafa Dinçer
İzocam Tic. ve San. A.Ş. (1965)	Linger Glasspinnerei AG (%15) (Avusturya)	Koç Holding (%67), TSKB (%10) T. Şişe ve Cam San. (%10)
J.V. Vitrol Co. Ltd. İstanbul	(%51)	(%49)
Karbonat Maden Ltd. Ş. (1966)	S.A. Importation des Minerais(%50) (Belçika), Dr. Rudolf Gotharolt (%25) (Almanya), Dr. Harmann Wirth (%24) (Almanya)	Şerafettin Şerefi (%1)
Kartal Çimento Fab. T.A.O. (1956)	Cimfina Societe Financiere des S.A. (Belçika)	
Kemad Kimya ve Endüstri Maddeleri Ltd. Ş. (1962)	Soc. D'Electro-Chimie (%49.5) (Fransa), Amer, Potash and Chemical Corp. (%49) (A.B.D.) Societe Europeen Du Bor e (%1.5)	
Kervansaray A.Ş.	B.P., B.P. Trading Ltd., Kenilworth Oil Com. Ltd. (İngiltere) (%100)	
Kofisa Trading Com.	Inconfim (%50) (İsviçre)	Koç Holding (%50)
La Konkord Sigorta Kumpanyası	(%100)	
Kortenbach İstanbul Şemsiye San. A.Ş. (1969)	Kortenbach und Solingen Werke (%50) (Almanya)	
Koton Kol. Ş.		
Lever Brothers (Türkiye) San. ve Tic.	Lever Brothers	T. İş Bankası (%20)
Likidgaz Dağıtım ve End. A.O. (1955)	Proditti Petroliiferi E. Chimici (İtalya)	Murat Özgüvener
Luxor Lamba Fritili İmalât Ltd. Ş.	Luxor Gasmantles Ltd. (Avusturya)	Teodor Kasap (1954)

Maden Export A. Ltd. Ş.					
Makine Takım Endüstrisi A.Ş. (1965)		Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası, Stahlunion Export G.M b.H. (%26.32) (Almanya)		T.S.K.B. (8.1) Transtürk Holding (%42.95)	
Mako Elektrik San. ve Tic. A.Ş. (1969)		Magneit Morelli (%58) (İtalya), Aygaz (*)		Aygaz (*) (%15) Koç Holding (%25)	
MAN Kamyon ve Otobüsleri A.Ş. (1964)		MaschinenFabrik Augsburg (%33.3) (Almanya)		Ercanlar Ltd. Ş.	
Mannessmann-Sümerbank Boru Endüstrisi T.A.Ş. (1955)		Mannessmann A. G. Mannessmann Export Mannessmann Röhren Werke A.G. Machinen Fabrik Meer A.G. (%57.14) (Almanya)		Sümerbank SEKA Türkiye Demir ve Çelik İşletmeleri (toplam %42.86)	
Manyezit A.Ş.		Voitscher Magnezit Werke (%100) (Avusturya)			
Marmara Deniz Nakliyat Acentası Ltd. Ş. İstanbul		(%100)			
Marmara Petrol ve Rafineri İşleri A.Ş. (1963)		Etablissement Developpement Touristique (İsviçre)			
Marshall Boya ve Yemik San. A.Ş. (1955)		Marshall Oil and Chemicals Com. (%40) (A.B.D.)			
Metalock San. ve Tic.		Metalock Engineering Enterprise Trust (%100)(İsviçre)			
Metalum San. Ltd. Ş. (1956)		Feldstein (İsviçre)		Cemal Reşit Eyyüboğlu	
Miba-İstanbul Sinter San. A.Ş. (1973)		Miba Sintermetall AG (%46) (Avusturya)			
Michelin Ş.					
Migros Türk A.Ş.		Hochstrasser (%10) (İsviçre)			
Milangaz Tic. ve San. A.Ş.		(%10)			
Milli Reasürans T.A.Ş.		Sandoz S.A. (%12.8) (İsviçre)		T. İş Bankası (%65.23)	
Mirel Ltd. Ş. (1956)		Cometürk (29.4) (Fransız)		Fuat Mehmet Mirel (%87.2)	
MİTAŞ Maden İnşaat T.A.Ş. (1956)				MKE, Sümerbank, Etibank	

Mobilgaz Mobil Petrol Gazları A.Ş. (1963)	Mobil Oil T.A.Ş. (%56) (A.B.D.) Aygaz (*)	Aygaz (*) (%44)
Mobil Oil T.A.Ş.	Mobil Oil (%100) (ABD)	
Naef Adı Kom. Ş.		
Nasaş Alüminyum San. ve Tic. A.Ş. (1970)	Amax Aluminium Com. (%15.1) (A.B.D.), I.F.C. (Uluslararası)	T.S.K.B. (%10) Türk Ticaret Bankası Akbank (%10)
Naylonteks Tic. ve San. A.Ş. (1963)	Billion Cie (%6.67) (Fransa)	
NCR National Mukayyit Kasa A.Ş.		T. İş Bankası (%29)
Nestle Mamulâtı İstanbul	Nestle (%100)	
Niğde Meyva Suyu A.Ş. (1970)	Arn Jung Lokomotif Fabrik GmbH (%25) (Almanya)	
Northern Elektrik Telekomünikasyon A.Ş. (1967)	Northern Electric Co. Ltd. (%51) (Kanada)	PTT İşletmeleri Gn. Md. (%49)
N.V. Metaalidraamlampen Fabriek A.Ş. İst.Şb.Mrk. Holland.	(%100)	
Organon İlaç A.Ş.		
Orman San. ve Tic. A.Ş.		
Osmanlı Bankası A.Ş. (1863)	Osmanlı Bankası (%100) (Fransız, İngiliz)	T. İş Bankası (%0.84)
Otomarsan (1966)	Daimler-Benz A.G. (%36) (Almanya)	Mengerler Tic. T.A.Ş. (%32) Kadir Hasoğlu ve Ort. (%32)
Oyak Renault	Regie Nationale des undesises Renault Societe General (%44) (Fransa)	OYAK (%42) Yapı ve Kredi Bankası (%13)
Pepsi-Cola Company Şubesi (1964)	Pepsi Co. (%100) (A.B.D.)	
Perkins Dizel Motorları A.Ş. (1968)	Massey-Ferguson Ltd. (%51) (Kanada)	
Perma Sharp Çelik San. A.Ş. (1966)	Perma Sharp Ltd. (%50) (A.B.D.)	Kartal Çelik Eşya Ltd. Ş. (%50)
Pfizer İlaçları A.Ş. (1955)	Pfizer Corp. (%13) (A.B.D.)	Orta Şark Tic. T.A.Ş. (%87)
Philips Hoffmann A.G.		

Reynolds Constrüksiyon Com. İstanbul Şubesi			
Robert Bosch Türk Motorlu Araçlar Yan San. A.Ş. (1970)	Robert Bosch GmbH (%60) (Almanya)		Mengerler Yatırım Holding Yapı ve Kredi Bankası (%24.99)
Roche Müstahzarları San. A.Ş. (1957)	F. Hoffmann-La Roche Co. (%100) (İsviçre)		
SACE Elektrik A.Ş. (1963)	SACE Bergamo (İtalya)		Muzaffer Uysal
Samo Matbaa Mürekkebi Vernik ve Kimyevi Mad. San. A.Ş.			
Santral Dikiş San. T.A.Ş. (1955)	J. and P. Coats Ltd. (%67.9) (İngiltere)		T.S.K.B. (%4.11)
Sandoz Kimya San. Ltd. Ş. (1964)	Sandoz S.A. (%80) (İsviçre)		Alber N. Arditi
SET Standart Elektrik Telekomünikasyon Ş.			
The Shell Company of Turkey Ltd. (1934)	The Shell Petroleum Com. Ltd. (%100) (İngiliz-Hollanda)		
Sinai Tatbikat T.A.Ş. (1955)	Auer (%45.3) (Fransa)		
Sinai Yatırım ve Kredi Bankası (1963)	Osmanlı Bankası		T. İş Bankası (%64.2)
SİFAŞ Sentetik İplik Fabr. A.Ş. (1962)	Hans J. Zimmer A.G. (%4.8) (Almanya), BASF (%4.8) (Almanya) I.F.C. (%40.9) (uluslararası)		T. Sinai Kalkınma B. Mümtez F.Taylan Bülent Demiren
SİMKO Tie. ve San. A.Ş. (1959)	Siemens Beteiligung A.G. (%51) (Almanya)		Koç Holding (%33.32) Koç Ailesi (%6.5)
SKF Bilyeli Rulmanlar Ltd. Ş.			
Solel Bonen Ltd. Merkez Hayfa			
Singer Dikiş Mak. Kumpanyası Türkiye İstanbul Şubesi	(%100)		
Societe Anonyme Ind. de Telegraphie Sans Pli Türkiye Şb.			

Societe d'Exportation Ferrand France Ltd. İstanbul Şb.	(%100)	
Sterling Products Int. Inc. Türkiye Şubesi		
La Suisse Sigorta	(%100)	
Sulzer Brothers Ltd. Ş. (1970)	Sulzer Brothers Ltd. (%25) (İsviçre), I.P.C. (%20) (uluslararası)	
Sümerbank-BASF (1968)	BASF-Chemiewerke A.G. (%60) (Almanya)	Sümerbank (%40)
Şark Sigorta A.Ş. (1923)	Rinunione Adriaticeddi Sigorta (%49)	Koç Holding (%45)
Tam Hayat A.Ş. (1966)	American International Underwriters (%10) (A.B.D.) Osmanlı Bankası	Akbank(%10), Ahmet Dallı, Nejat Eczacıbaşı, Vehbi Koç, Semih Tuğlu, Bülent Yazıcı
Tam Sigorta	American Home Assurance Company (%45) (A.B.D.)	Koç Holding, Nejat Eczacıbaşı, Bülent Yazıcı
Tamsan Tomruk ve Ağaç Mam. San.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası A.Ş	Transtürk Holding A.Ş. (%47.14), T.S.K.B. (%21.43)
TAT Konserve San. ve A.Ş.	Federation of Migros Cooperatives (%5) (İsviçre)	Koç Holding (%39.8) Koç Yat. ve Paz. (%7.36) Koç Ailesi (%5.5) T. Şeker Fabr. (%22.5) Şeker Sigorta (%2.5)
Tekfen Endüstri ve Tic. A.Ş.	N.V.Philips Gloeilampfabrieken (%49) (Hollanda)	
Tekirova Enternasyonal Turizm A.Ş. (1969)	Near East Development Co. (%60) (İngiltere)	
Tezsan Takım Tezgâhları San. ve Tic. A.Ş.	Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası (*)	Transtürk Holding (%41.5) T. Ticaret Bankası T. İş Bank. (%41.5)
TOFAŞ Türk Otomobil Fab. A.Ş. (1968)	Internationale Holding Fiat S.p.A. (%41.5) (İtalya)	Koç Holding (%22.5), M.K. E. (%2.5), T. İş Bank. (%10.5)

Türkhanza Müessesesi Elektrod Fab. (1962)	Edelstahlwerke Gebrüder Böhler W.C.A.G. (Avusturya)	Cevdet Aroyamak
Turyağ, Türkiye Yağ ve Mamulleri A.Ş. (1953)	Persil Gesellschaft mbH. (%58.1) (Almanya)	Yapı ve Kredi Bankası (%41.9)
Türk-Alman Turizm A.Ş. (1969)	Deutsche Ges. for Wirth. Zusammenarbeit Deut. Hotels.für Entwicklungslander (Almanya) (%51)	T. İş. Bank. (%28.8) Vehbi Koç (%4.7) Koç Holding (%15.6)
Türk Bayer Kimya San. Ltd. Ş.	Fabrenfabriken Bayer A.G. Drugofa G.m.b.H. (%100) (Almanya)	
Türk Boraks Madencilik A.Ş. (1955)	Boraks Consolidated Ltd. (%94) (İngiltere) 4 İngiliz (%4)	Cabir Selek (%1) Ferzan Araş (%1)
Türk Dış Ticaret Bankası (1963)	Bank of America, Banca d'America e d'Italia (%32.73)	T. İş Bank. (%67.27)
Türk General Elektrik End. A.Ş. (1965)	General Electric Co. (%51) (ABD)	Arçelik (%37) T. İş Bank. (%12)
Türk Henkel Kimyevi Maddeler San. ve Tic. A.Ş. (1962)	Persil Gesellschaft G.b.m.H. (%11.1) (Almanya), Henkel und Cie G.m.b.H. Hb. (%22.2) Deutsche Entwicklung Ges. (33.3)	Sami Salih, Alber Bilen Lui Psalti, Salamon Ovadya
Türk Hoechst San. ve Tic. A.Ş. (1955)	Farbwerke Hoechst A.G. (Alman.)	
Türk Kablo A.O. (1963)	Oy Nokia Ab (Finlandiya), Sukhold S.A. (İsviçre), Kaiser Alum. and Chem. Corp. (A.B.D.) Ramid Pöyöntiemi (Finlan.) (toplam %62)	Etilbank
Türk Müh. Müş. ve Müt. A.Ş. (1968)	Haldrø Tops and Chemical Engineering (%40) (Danimarka)	T.P.A.O., Azot Sanayi, T. Şeker Fab. Şeker Sigorta
Türk Otomotiv Endüstrileri A.Ş. (1964)	International Harvester Com. (%10) (A.B.D.)	OYAK (%90)
Türk Philips Tic A.Ş. (1954)	N.V. Philips (%99.6) (Hollanda)	
Türk Pirelli Lastikleri A.Ş. (1959)	Societe International Pirelli(%61) (İtalyan)	Vehbi Koç, T. İş Bank. (%25.75), Eli Burla, İegenso Tic. Ltd. Ş., Eczacıbaşı Hold.

Türk Siemens Kablo ve Elektrik San. A.O. (1963)	Siemens und Halske A.G. (%51) (Almanya) Oynokia (%10.4) (Finland.)	Koç. Holding (%12.0) Koç Ailesi (%2.45) Simko A.Ş. (%1.19)
Türk Traktör ve Ziraat Makinaları AŞ. (1954)	Fiat Holding (%25) (İtalyan)	Zirai Donatım K. (%10) MKE Kurumu (%30), Egemak (%30) T.C.Ziraat B. (%5)
Türk Tuborg Bira ve Malt. San. A.Ş. (1967)	A/S Tuborgs Bryggerier (%60) (Danimarka)	Yaşar Holding (%25) T. İş Bank. (%10)
Türk Ytong San. A.Ş.	Ytong Intern. Aktiebolag (İsviç)	Bezmenler, Fazlı Taylan, TSKB (%25)
Türkiye Çimento San. T.A.Ş. (1954)	Klöckner Humboldt-Deutz A.G. (Alman), Compagnie de Fives-Lille(Fransız)(toplam %10)	T. İş Bank. (%1.33)
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası (1950)	I.F.C. (%15) (uluslararası)	Akbank (%1.6), T. İş Bank. (%20.8) Yapı ve Kredi B. (%2.01)
Tuştaş Sınai Tesisler A.Ş. (1970)	Deutsche Industrieanlagen G.m.b.H., Friedrich Uhde G.m.b.H. (toplam%35) (Almanya)	M.K.E. Kurumu Karabük Demir ve Çelik İşletmesi
Tütünteks Tic. A.O. (1964) Uluslararası Endüstri ve Ticaret Bankası (eski Selanik Bankası) (1888)	Gebrüder Kulenkampff (%45) (Almanya) (%65.39)	Yapı ve Kredi Bank. (%34.61)
Uniroyal Endüstri T.A.Ş. (1961)	United States Rubber Com. (ABD)	TSKB, Yapı ve Kredi Ban. (%10.03), Vehbi Koç, Eker Taylan, Hazım Kuyucak, Cihat İren

Unitherm Universal Isı Tekniği Ltd. Ş. (1962)	Unitherm Gesellschaft für Universelle Wärmetechnik (Avusturya) (%35.64)	
Ünilever-ış Türk Ltd. Ş. (1952)	Lever Brothers and Unilever (%80) (Hollanda)	T. İş Bank (%20)
Ünilever N.V. (1966)	Ünilever N.V. (%80) (Hollanda)	
Ünyon Hayat Sigorta Kumpanyası Türkiye Şb.	%100	
Ünyon Yangın Kaza M.M.K. Sigorta Kumpanyası	(%100)	
Uzel Tic. ve San. Ltd. Ş. (1963)	Massey Ferguson Ltd. (%51) (Kanada), British Overseas Eng. and Credit Com. (%1) (İngiltere)	Pancar Ekicileri Birl.
Van Lack Ltd. Ş. (1972)	Hoffmann Ailesi (%68) (Alman.)	Harmit Tatari, Macit Tatari
Verdi Ltd. Ort. (1955)	Willy Motors Inc. (A.B.D.)	
Viking Kâğıt ve Selüloz A.Ş. (1969)	Aktieselskabet de Forenede Papirfabrikker, The Industr. Fund for Developing Countries (Danimarka)	Türk Karteks Tic. ve San. A.Ş. Otomobilcilik ve Tic. (%35)
Wilhelm Grillo Mad. Tic. Ltd. Ş.	I.F.C.(uluslararası) (toplam %65)	
Wyeth Laboratuvarları A.Ş. (1960)	Wyeth Laboratories Inc. Wyeth International Ltd. American Home Products Corp. (%100) (A.B.D.)	
Yarımcı Nişasta ve Glikoz Pab. T.A.Ş. (1966)	Corn Products Com. (%60) (ABD)	
Yılbak Ticaret A.Ş.	(%54.9)	(%45.1)
(1954)	Travail Mécanique de la Tôle (Belçika)	Türmasan Türkiye Madeni San. Ltd. Ş.
(1973)	Ford Motor Com. (%31.67) (ABD)	T.Z.D.K., Akbank
(1957)	Alexander Alle (%33.3) (Alman.)	Şükür Tanatar Halefleri ve Ort. Kol. Ş.
(1968)	Stahlgruber Otto Gruber und Com. (%60) (Almanya)	Recep Dino ve Ort.
(1955)	Kleinwanzlebener Saatsucht Vorm Rabbehtge U. (%51) (Almanya)	Türkiye Şeker Fab. A.Ş.

(1971)		Food Technology Corp. (%40) (A.B.D.)	Kil Toprak San. ve Tic. Ltd. Ş.
(1969)		The Badger Co. Inc. (%40) (A.B.D.)	Petrol Ticaret Ltd. Ş.
(1973)		Agria-Werke (%25) DEG (%25) (Almanya)	Mototrak A.Ş. (%10)
(1973)		Gustav Walz End. Com. (%46.8) (Almanya)	
(1968)		Alexander Alle (%40) (Almanya)	
(1955)		Friedrich Beck Pinsel Fabrik(%33) (Almanya)	Halim Cecan, Dr. Zeki Torgay, Yosif Kürükoğlu
(1969)		Brog Warner Corp. (%69) (ABD)	
(1954)		Etablissement Duesberg de la Morinerie (%62.7) (Belçika)	İbrahim Duşu
(1973)		Nissan Motor Com. Ltd. (%25) Mitsui and Com. Ltd. (%15) (Japonya)	Anadolu Endüstri Holding (%30)
(1964)		Layne and Pump Com. (%50) (A.B.D.)	Şekerbank T.A.O. Şeker Sigorta, Pancar Ekicileri
(1965)		Apex Chemical Com. Inc. (%36.5) (A.B.D.)	
(1966)		Nistri O.M.I. Offico Meccanica (%18.4) (İtalyan)	Nihat Ayman

Kaynak: T. Güngör Uras, 17 Sayılı Karara Tabii Yabancı Sermaye Araştırması.

EK TABLOLAR

EK TABLO I

NBER Business Cycle Verileri (Ay olarak)				
Doruk	Dip	Daralma	Büyüme	Çevrim Süresi
Haziran 1857	Aralık 1858	18	30	48
Ekim 1860	Haziran 1861	8	22	30
Nisan 1865	Aralık 1867	32	46	78
Haziran 1869	Aralık 1870	18	18	36
Ekim 1873	Mart 1879	65	34	99
Mart 1882	Mayıs 1885	38	36	74
Mart 1887	Nisan 1888	13	22	35
Temmuz 1890	Mayıs 1891	10	27	37
Ocak 1893	Haziran 1894	17	20	37
Aralık 1895	Haziran 1897	18	18	36
Haziran 1899	Aralık 1900	18	24	42
Eylül 1902	Ağustos 1904	23	21	44
Mayıs 1907	Haziran 1908	13	33	46
Ocak 1910	Ocak 1912	24	19	43
Ocak 1913	Aralık 1914	23	12	35
Ağustos 1918	Mart 1919	7	44	51
Ocak 1920	Temmuz 1921	18	10	28
Mayıs 1923	Temmuz 1924	14	22	36
Ekim 1926	Kasım 1927	13	27	40
Ağustos 1929	Mart 1933	43	21	64
Mayıs 1937	Haziran 1938	13	50	63
Şubat 1945	Ekim 1945	8	80	88
Kasım 1948	Ekim 1949	11	37	48
Temmuz 1953	Mayıs 1954	10	45	55
Ağustos 1957	Nisan 1958	8	39	47
Nisan 1960	Şubat 1961	10	24	34
Aralık 1969	Kasım 1970	11	106	117
Kasım 1973	Mart 1975	16	36	52
Ocak 1980	Temmuz 1980	6	58	64
Temmuz 1981	Kasım 1982	16	12	28
Temmuz 1990	Mart 1991	8	92	100
Mart 2001	Kasım 2001	8	120	128
Kaynak: NBER, 17 Temmuz 2003.				

EK TABLO: II
TÜRKİYE'NİN TİCARET HADLERİNDEKİ DEĞİŞMELERDEN DOĞAN
DIŞ TİCARET KAYBI

1985=100	Dış Ticaret Kaybı (Milyon \$)
1986	-326
1987	-522
1988	1.461
1989	3.088
1990	4.427
1991	3.235
1992	1.086
1993	927
1994	2.432
1995	15.576
1996	11.254
1997	23.965
1998	18.485
Toplam	85.088

Necdet Serin'in yöntemiyle hesaplanmıştır, Eriş Yayınları.

EK TABLO: III
Net Değişim Ticaret Hadleri
(1985 = 100)

Yıllar	İhracat Fiyat İndeksi (Px)	İthalat Fiyat İndeksi (Pm)	Net Değişim Ticaret Hadleri
1970	33,6	28,3	118,7
1971	33,8	26,1	129,5
1972	37,7	32,7	115,3
1973	48,8	39,2	124,5
1974	60,5	57,6	105,0
1975	62,4	62,1	100,5
1976	64,3	56,8	113,2
1977	72,0	61,9	116,3
1978	74,5	65,4	113,9
1979	82,4	70,2	117,4
1980	99,4	86,9	114,4
1981	107,2	86,0	124,7
1982	100,6	84,5	119,1
1983	96,4	81,5	118,3
1984	95,2	79,5	119,7

1985	100,0	100,0	100,0
1986	93,8	92,9	101,0
1987	100,4	96,6	103,9
1988	102,1	111,9	91,2
1989	107,4	125,0	85,9
1990	122,8	133,1	92,3
1991	117,7	126,8	92,8
1992	116,4	115,3	101,0
1993	118,7	112,9	105,1
1994	109,7	118,0	93,0
1995	137,1	166,1	82,5
1996	113,0	132,7	85,2
1997	126,9	163,9	77,4
1998	121,7	153,0	79,5

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı, Aylık Dış Ticaret Bülteni, 1994; Dış Ticaret Endeksleri, 1999a.

EK TABLO: IV						
Türkiye Çay Ticareti						
	İHRACAT			İTHALAT		
	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Kg./\$	Miktar (Ton)	Değer (1000\$)	Kg./\$
1990	27.653	43.255	1,56	328	1.096	3,34
1991	2.314	3.089	1,33	1.569	3.807	2,43
1992	5.044	6.200	1,23	1.469	2.890	1,97
1993	39.611	45.807	1,16	2.033	4.605	2,27
1994	5.214	5.529	1,06	1.233	2.798	2,27
1995	2.301	3.506	1,52	1.300	2.983	2,29
1996	4.747	4.122	0,87	1.848	3.528	1,91
1997	15.622	7.813	0,50	1.600	3.685	2,30
1998	17.550	14.301	0,81	2.755	5.000	1,81
1999	4.522	4.892	1,08	4.744	7.884	1,66
2000	6.374	5.767	0,90	2.431	3.351	1,38
2001	4.809	4.063	0,84	5.365	8.375	1,56
2002	5.088	4.732	0,93			
2003	6.690	6.239	0,93			
2004	5.822	5.928	1,02			
2005	5.718	6.452	1,13			

Kaynak:Dış Ticaret Müsteşarlığı.

EK TABLO: V Türkiye Tütün Ticareti						
	İhracat			İthalat		
	Miktar (Ton)	Değer 1000 \$	\$/kg.	Miktar (Ton)	Değer 1000 \$	\$/kg.
1988	77.683	260.000	3,35	610	3.602	5,90
1989	116.869	479.083	4,10	4.082	23.562	5,77
1990	96.679	429.739	4,45	3.279	21.429	6,54
1991	137.366	565.762	4,12	10.984	68.635	6,25
1992	78.968	312.993	3,96	21.934	133.133	6,07
1993	95.559	410.445	4,30	22.497	129.185	5,74
1994	111.937	404.364	3,61	18.325	91.563	5,00
1995	136.392	354.464	2,60	19.411	91.779	4,73
1996	169.138	564.039	3,33	24.954	106.098	4,25
1997	160.361	575.916	3,59	24.351	147.127	6,04
1998	155.287	521.473	3,36	42.174	255.498	6,06
1999	129.053	477.458	3,70	48.846	247.591	5,07
2000	100.388	368.363	3,67	62.195	308.183	4,96
2001	105.769	354.315	3,35	50.113	243.369	4,86
2002	95.922	285.630	2,98			
2003	113.666	328.976	2,89			
2004	114.774	399.804	3,48			
2005	134.308	468.260	3,49			

Kaynak: Tekel,DİE.

EK TABLO: VI - Üzüm (taze+kuru) ihracatı			
	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)	\$/kg.
1990	122.898	150.402	1,22
1991	123.445	144.166	1,17
1992	111.360	128.133	1,15
1993	122.322	133.812	1,09
1994	172.776	175.708	1,02
1995	169.333	189.284	1,12
1996	175.964	189.341	1,08
1997	179.407	204.507	1,14
1998	194.757	213.664	1,10
1999	188.939	202.969	1,07
2000	266.617	225.726	0,85
2001	305.034	195.879	0,64
2002	287.944	192.029	0,67
2003	295.313	235.205	0,80
2004	371.204	313.147	0,84
2005	382.027	330.956	0,87

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı

	TL/Kg	\$/kg.
1990	958	0,37
1991	1.436	0,34
1992	2.336	0,34
1993	3.536	0,32
1994	6.100	0,21
1995	12.000	0,26
1996	25.000	0,31
1997	52.375	0,35
1998	82.500	0,32
1999	130.000	0,31
2000	162.500	0,26
2001	250.000	0,20

Kaynak: Çay-Kur.

	İHRACAT			İTHALAT		
	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)	\$/kg.	Miktar (Ton)	Değer (1000 \$)	\$/kg.
1990	27.653	43.255	1,56	328	1.096	3,34
1991	2.314	3.089	1,33	1.569	3.807	2,43
1992	5.044	6.200	1,23	1.469	2.890	1,97
1993	39.611	45.807	1,16	2.033	4.605	2,27
1994	5.214	5.529	1,06	1.233	2.798	2,27
1995	2.301	3.506	1,52	1.300	2.983	2,29
1996	4.747	4.122	0,87	1.848	3.528	1,91
1997	15.622	7.813	0,50	1.600	3.685	2,30
1998	17.550	14.301	0,81	2.755	5.000	1,81
1999	4.522	4.892	1,08	4.744	7.884	1,66
2000	6.374	5.767	0,90	2.431	3.351	1,38
2001	4.809	4.063	0,84	5.365	8.375	1,56

Kaynak: Dış Ticaret Müsteşarlığı.

EK TABLO: IX
Yıllar İtibariyle Türkiye Çay Dikim Alanı, Çay Yetiştiren Çiftçi Sayısı, Yaş Çay Yaprağı Üretimi, Kuru Çay Üretimi

	Dikim Alanı (Ha)	Çay Yetiştiren Çiftçi Sayısı	Yaş Çay Yaprağı Üretimi (Ton)	Kuru Çay Üretimi (Ton)
1990	90.600	202.082	672.000	135.000
1991	90.000	202.904	767.000	163.000
1992	89.800	215.278	870.000	173.000
1993	89.800	215.400	776.000	161.000
1994	76.700	200.530	806.000	171.000
1995	76.700	201.657	728.000	155.000
1996	76.700	201.500	777.000	155.000
1997	76.700	201.500	751.000	145.000
1998	76.700	201.500	1.048.000	192.000
1999	76.700	203.000	1.093.000	198.000
2000	76.700	204.000	760.000	140.000
2001	76.700	204.000	824.946	170.000

Kaynak:Çay-Kur

EK TABLO: X
Yurtdışındaki işçilerin buldukları yerlere göre dağılımı-2002

	Toplam	Oranı %	İşçi statüsündekiler	Oranı %
Almanya	1.912.169	53,8	678.290	56,7
Fransa	359.034	10,1	87.992	7,4
Hollanda	341.400	9,6	100.000	8,4
Avusturya	130.703	3,7	53.616	4,5
İngiltere	100.000	2,8	40.000	3,3
Arabistan	100.000	2,8	95.000	7,9
İsviçre	78.256	2,2	38.974	3,3
Avustralya	56.261	1,6	20.100	1,7
Belçika	45.866	1,3	14.863	1,2
İsveç	33.094	0,9	13.300	1,1
Danimarka	30.450	0,9	18.310	1,5
Norveç	10.915	0,3	-	-
Diğer	353.396	10,0	35.167	2,9
Toplam	3.551.544		1.195.612	

Kaynak: Dışişleri Bakanlığı, 2002.

	1996	1998	2000	1996-2000 toplamı
Tayvan	1.313	4.022	445	12.281
Suudi Arabistan	1.728	2.529	92	8.362
Türkiye	1.143	1.766	704	5.664
G. Kore	1.566	870	708	5.334
Cin	1.047	88	2.085	5.231
Hindistan	804	547	429	4.228
Mısır	918	515	580	3.619
İsrail	75	1.300	270	2.890
Pakistan	476	579	206	2.626
Kuveyt	1.240	191	104	2.063
İngiltere	235	379	866	1.694
Malezya	49	37	52	1.445
Brezilya	453	145	244	1.346

Sektörler	Firma Adedi	Mevcut Yabancı Sermaye (milyar TL.)	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)	Şirketlerin Toplam Sermayesi (milyar TL.)	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
MADENCİLİK	101	37.920	0,49	47.355	80,08
TARIM	151	278.417	3,63	294.159	94,65
Bitkisel Üretim	37	4.583	0,06	6.963	65,82
Hayvancılık	23	2.642	0,03	6.576	40,18
Ormancılık	3	58.949	0,00	121	48,65
Tarım Hizmetleri	68	267.120	3,48	274.525	97,30
İMALAT SANAYİİ	1.667	3.182.618	41,52	5.411.113	58,82
Gıda	168	466.724	6,09	694.802	67,17
Tütün	14	141.479	1,85	152.730	92,63
Kimya	42	128.709	1,68	155.175	82,94
Diğer Kimyasal Ürünler	100	581.723	7,59	613.999	94,74
Plastik	82	67.183	0,88	95.276	70,51
Lastik	8	107.155	1,40	166.495	64,36

Çimento	12	74.241	0,97	155.569	47,72
Makina İmalat	25	3.828	0,05	6.576	58,21
Madeni Eşya	46	6.870	0,09	9.438	72,79
Elektrikli Makina	95	185.179	2,42	225.832	82,00
Elektronik	120	139.466	1,82	244.916	56,94
Taşıt Araçları İmalat	37	392.888	5,13	625.377	62,82
Taşıt Araçları Yan Sanayi	130	307.259	4,01	517.853	59,33
ENERJİ	51	367.097	4,79	392.363	93,56
HİZMETLER	4.541	3.799.698	49,57	6.460.295	58,82
Bankacılık ve Finans	37	809.180	10,56	1.495.320	54,11
Haberleşme	45	716.560	9,35	1.536.220	46,64
Ticaret	2.470	499.217	6,51	661.120	75,51
Yatırım Finansmanı	70	406.912	5,31	975.444	41,72
Otel, Pansiyon, Kamping	360	308.454	4,02	375.211	82,21
GENEL TOPLAM	6.511	7.665.750	100,00	12.605.285	60,81
Kaynak: Hazine Müsteşarlığı, 2003.					

EK TABLO: XIII - Yabancı Sermayenin Ülkelere Dağılımı -2003 (Milyar TL.)					
	Firma Adedi	Mevcut Yabancı Sermaye	Toplam Yabancı Sermaye İçindeki Payı (%)	Şirketlerin Toplam Sermayesi	Toplam Sermaye İçindeki Yabancı Sermaye Payı (%)
Almanya	1.084	1.115.561	13,69	1.333.658	83,65
Hollanda	449	2.243.598	27,53	5.467.373	41,04
İngiltere	413	712.995	8,75	1.225.591	58,18
Fransa	277	535.166	6,57	864.352	61,92
İtalya	249	440.079	5,40	875.316	50,28
Lüksemburg	53	201.402	2,47	252.948	79,62
İspanya	57	98.548	1,21	130.662	75,42
Belçika	85	81.574	1,00	108.393	75,26
Danimarka	48	53.063	0,65	61.915	85,70
İsveç	48	49.910	0,61	53.020	94,13
Avusturya	106	37.587	0,46	48.669	77,23

Yunanistan	76	33.002	0,40	47.356	69,69
AVRUPA BİRLİĞİ	2.999	5.621.657	68,97	10.509.182	53,49
A.B.D.	393	631.250	7,74	1.184.227	53,30
İsviçre	234	580.653	7,12	1.170.725	49,60
Japonya	62	337.283	4,14	392.518	85,93
Güney Kore	56	52.884	0,65	102.632	51,53
Kanada	32	7.922	0,10	12.847	61,67
Genel Toplam	6.584	8.426.126	100,00	15.440.626	54,57

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

	1954-1999	2000	2001	2002	2003	2004	2005-Ekim	Toplam
Almanya	833	82	70	67	159	381	421	2.013
Hollanda	368	70	42	46	73	145	178	922
İngiltere	317	34	41	35	68	144	268	907
İtalya	228	25	14	22	33	75	61	458
Fransa	188	25	26	17	32	81	52	421
İsviçre	202	10	16	20	17	34	27	326
ABD	283	--	35	41	58	101	87	605
Kanada	24	4	2	4	7	10	14	65
Japonya	44	2	10	6	6	15	6	89
Güney Kore	37	3	12	4	18	18	14	106
Toplam	4.580	492	504	517	1.141	2.150	2.323	11.707

Kaynak: Hazine Müsteşarlığı.

EK TABLO: XV

	İzin Verilen Yabancı Sermaye (Milyon \$)	Yabancı Sermayeli Firma Sayısı (Kümülatif)	Fiili Giriş (Milyon \$)
1980	97	78	35
1981	338	109	141
1982	167	147	103
1983	103	166	87
1984	271	235	162
1985	234	408	158
1986	364	619	170
1987	655	836	239
1988	821	1.172	488
1989	1.512	1.525	855
1990	1.861	1.856	1.005
1991	1.967	2.123	1.041
1992	1.820	2.330	1.242
1993	2.063	2.554	1.016
1994	1.478	2.830	830
1995	2.938	3.161	1.127
1996	3.836	3.582	964
1997	1.678	4.068	1.032
1998	1.646	4.533	976
1999	1.700	4.950	817
2000	3.477	5.328	1.719
2001	2.725	5.841	3.288
2002	2.243	6.280	590
2003	1.208	6.511	150
TOPLAM	35.203	---	18.085

EK TABLO: XVI
Yabancı bankalar

(MilyarTL)	Özkaynaklar	Devlet Borçlanma Senetleri	Net Faiz Geliri	Bağlı Ortaklıklar	Kuruluş yılı
HSBC Bank A.Ş.	1.014.030	340.391	434.108	34.973	1990
Fortis Bank A.Ş. ¹	988.835	1.061.175	351.728	251.786	1964
Citibank A.Ş.	359.872	417.854	156.424		1980
Deutsche Bank A.Ş.	125.117	298.662	140.364 ³		1988
ABN AMRO Bank N.V. ²	110.888	90.201	30.706		1921
Arap Türk Bankası A.Ş.	76.509	34.667	23.455	16.956	1977
BankEuropa Bankası A.Ş.	57.677	107.520	7.175		1984
JPMorgan Chase Bank N.A.	50.466	161.295	19.030		1984
Société Générale (SA)	50.391	214.920	11.688		1989
WestLB AG	37.832	130.158	27.808		1986
Bank Mellat	18.548	9.407	4.487		1982
Calyon Bank Türk A.Ş.	13.136	78.189	35.773		1990
Habib Bank Limited	10.513	1.931	3.049		1983
Banca di Roma S.P.A.	8.600	30.213	4.427		1911
Taib Yatırım Bank A.Ş.	1.240	1.498	-105	1.643	1987

¹ Amerikan-Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. adıyla kurulmuş, 1970'de Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş. adını almıştır. 4 Temmuz 2005 tarihinde Doğan Holdinge ait Türk Dış Ticaret Bankası A.Ş.'nin ödenmiş sermayesinin % 89,34'ünü Fortis Bank NV-SA'ya devredilmiştir.

² Eski Holantse Bank Üni. N.V.

³ Sermaye Piyasası İşlemleri Kâr/Zararı (Net).

Kaynak: BDDK, 2005.

Günümüzde Emperyalist Sömürü Mekanizması Soruları

Önsöz-Soruları

- i) Emekçi halk hangi sınıf ve tabakalardan oluşur?
- ii) Sömürücü hakim ittifak hangi sınıf ve tabakalardan oluşur?
- iii) Türkiye’de hangi üretim biçimi egemendir?

Giriş-Soruları

- i) Emperyalizm nedir?
- ii) Emperyalizm II. Dünya Savaşı’ndan sonra nitelik değiştirmiş midir?
- iii) Emperyalizm azgelişmiş ülkeler açısından ne zaman içsel bir olgu olmuştur?
- iv) Emperyalistlerin (uluslararası tekelci burjuvazinin) yerli tekelci burjuvazi ile ilişkisi ne düzeydedir? Tefeci-bezirgan ve toprak ağalarının en büyükleriyle ilişkisi ne düzeydedir?
- v) Azgelişmiş ülkeler açısından emperyalizmin genel bunalımının üçüncü evresine damgasını vuran özellikler nelerdir?
- vi) II. Dünya Savaşı’ndan sonra emperyalist-kapitalist sistemi etkileyen en önemli değişiklikler nelerdir?
- vii) Sermayenin uluslararasılaşması ne demektir? Bu sürecin günümüzde temel direkleri nelerdir?

Bölüm I-Soru

- i) Emperyalizmin azgelişmiş ülkeleri sömürü yolları nelerdir?

Bölüm II-Sorular

- i) Tekeller piyasadaki fiyatı etkileyebilirler mi? Nasıl? Bunun azgelişmiş ülkeler açısından önemi nedir?
- ii) Ticaret hadleri nedir? Niçin ticaret yoluyla sömürü için yeterli bir gösterge değildir?
- iii) Komprador burjuvazi nedir? Günümüzde ne durumdadır?
- iv) Yerli tekelci burjuvazinin emperyalizme bağlantısı nasıldır?

- v) Çarpık sanayileşme nedir? Çarpık sanayileşmeden hangi sınıf ve tabakalar yararlanır, hangileri zarar görür?
- vi) Bütün emekçi sınıf ve tabakaların ortak sorunları nedir? Bu sorunların sorumluları hangi sınıf ve tabakalardır?
- vii) Emperyalist-kapitalist sistem içinde kaldığı sürece maddenlerin millileştirilmesi bu alanda emperyalist sömürüye son verebilir mi?
- viii) Küçük üreticilerin hangi ürünleri genellikle ihraç edilmektedir?
- ix) Yurtdışına işçi göçünün ve beyin göçünün hayat pahalılığı üzerindeki etkisi nedir? Nasıl?

Bölüm III-Sorular

- i) Tekelci kapitalistin kârının kaç kaynağı vardır? Tekelci kapitalist hangi sınıf ve tabakaları sömürür? Nasıl?
- ii) Osmanlı İmparatorluğu döneminde yabancı sermayeye hangi alanlara yatırım yapmıştır?
- iii) Ulusal kurtuluş savaşından sonra yabancı sermayeye darbe indirildi mi?
- iv) Yabancı sermayeyi teşvik için hangi yasalar çıkartıldı? Ne zaman?
- v) Emperyalistler az gelişmiş ülkelerde nasıl bir sanayileşme istemektedirler? Niçin?
- vi) Emperyalistlerin az gelişmiş ülkelerde hangi alanlarda yatırımları vardır?

Bölüm IV-Sorular

- i) Az gelişmiş ülkeler niçin borç alır?
- ii) Proje ve program kredileri nedir? En çok hangisi verilir? Niçin?
- iii) Borçların diğer sömürü yöntemleriyle bağlantısı nedir?

Sonuç-Soru

- i) Emperyalizmin emekçi sınıf ve tabakalarla olan çelişkileri nelerdir? Bunlar uzlaşabilir mi?